

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XV.

V PRAZE, V DUBNU 1931.

ČÍSLO 1—2.

VARUJEME

PŘED STAVBOU STÁTNÍ GALERIE NA KAMPĚ!

Prohlašujeme, že chceme, aby se v době co nejbližší uskutečnila stavba Státní galerie, a to na staveništi skutečně vhodném, na př. na Letně, která volá po monumentální budově a kde je i dostatek místa, aby se mohlo počítat s budoucím rozšiřováním. Podle dnešní situace, kdy vytýčení přesvědčilo nezaujatou veřejnost o nemožnosti umístění na Kampě, je patrné, že je dnes nejmvětší překážkou brzkého a svrchované potřebného uskutečnění galerie a prodluzováním hanebného stavu našich sbírek právě neústupnost obhájců Kampy.

Naše důvody:

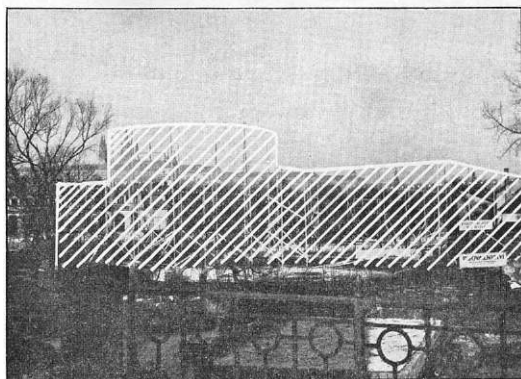
1. ORGANISAČNÍ: Staví-li se celostátní galerie, nutno počítat nejen se současností, ale i s budoucností. Na Kampě není možno v budoucnu nalézt další volný prostor k jejímu rozšíření. — V galerii má být umístěn Pantheon výtvarných umělců. Nejen tento Pantheon, u něhož reprezentace přímo žádá monumentálního příchodu, ale i galerie sama, zvláště galerie této velikosti, potřebuje trochu volnějšího a přehlednějšího příchodu než soukromá vila, která může stát v zastrčené uličce. Možnost tohoto příchodu na Kampě nikde není, nelze-li použít Vltavy, protože v Praze není dosud zvykem pořádat smuteční a slavnostní průvody na gondolách. Jak byla pečlivě připravena organizace budoucí galerie, smutně osvětluje fakt, že se dosud neví, bude-li správa galerie rozčleněna na oddělení historické a moderní. V kulturních zemích jsou vžity dva typy, galerie historické a moderní, která má ráz více méně experimentální a odkud teprve osvědčené hodnoty přecházejí do galerie historické (přenesení Cailbotovy sbírky z Luxembourgou do Louvru), ovšem, v naší provincii nebylo patrné dost času, aby se o problémech tohoto dosahu zrale uvažovalo.

2. BEZPEČNOSTNÍ: Celé území Kampy je v inundaci. V Petrohradě na Něvském nábřeží bylo r. 1922 vytopeno přízemí uměleckoprůmyslového musea neočekávanou zátopou, jaká se předtím nikdy nevykytla. Czerní Kampy bylo však za naší paměti zatopeno několikrát. Ve Štěchovicích bude v odní přehrada. Objekty tohoto druhu jsou při vypuknutí války prvním objektem strategických operací. Jediný útok letecké flotily zničí přehradu. A tím i sbírky. — Kampa je vlastně bahnitým náosem; nelze docela bezpečně tvrdit, že již při stavbě nebo po dokončení přílišná tíha monumentální budovy, jakou Kampa dosud nenesla, nezpůsobí vážné obtíže nebo dokonce poruchy, které by její existenci ohrozily nebo si vyžádaly dalšího zvýšení nákladů.

3. NÁRODOHOSPODÁŘSKÉ: Budova na bahně zvýší o třetinu stavební náklady. (24,000,000 Kč je cena základů!) Příliš drahá regulace osvětlování, které je nutné v tomto údolí i v létě, už odpoledne zastíněném Petřínem, nemůže však přece odstranit mlhu, která leží v zimních měsících ve špatně větraném vltavském údolí celé dny, leda by se prokopáním Petřína zjednal přístup západnímu větru. Letná nemá mlhy a nemá stínu a nebylo by tam potřeba zvláštní úpravy osvětlování, ani drahocenných přístrojů, nechce-li se snad všim tímto dokázat, že lze i jednoduché věci uskutečnit s nejmvětšími komplikacemi. Kdyby se zbytečný náklad na základy, na úpravu osvětlování a na regulaci vlhkosti užil k nákupu uměleckých děl, bylo by možno na mnoho stěn, jež zůstanou prázdné, něco pověsit.

Dále musíme upozornit na skutečné ztráty! Naše provinciální tradice není natolik přemožena, abychom chápali, že cizinecký ruch je důležitou položkou národního rozpočtu. Chceme-li propagovat cizinecký ruch kažením nejkrásnějšího světového panoramatu, těžko lze věřit, že tuto nenahraditelnou ztrátu budou paralyzovat nová díla, zvláště když jsme v současnosti nedali světu jediného umělce, který by svým významem přerostl hranice provincie.

4. HYGIENICKÉ: Praha má velkou řeku, která tvoří jedinečný vzduchový reservoár. Ke každé řece v městě patří stromy a parky, jediné tak lze řešit otázku nábřeží. U nás se ovšem postupuje právě naopak. I obhájci Kampy odmítají způsob, jakým byla vyřešena nábřeží na pravém břehu, což jim nevadí, aby tento

Vytyčení Státní galerie na Kampě.

Jením automobilové frekvence na podbřeží, neboť podbřežní komunikaci lze dnes uskutečnit jen na levém břehu bez přerušení od Zlíchova až k Libni. Vzrůst komunikace v centru, bude-li tato trať ucpána, nejen ohroží a zneklidní Malou stranu, ale v celém středu města způsobí další obtíže.

6. HISTORICKÉ: Zdá se, že je národnetvorně pouhým volebním heslem, neboť se nechápe, že »jen tehdy dorosteme svého stylu, budeme-li mít úctu a pochopení pro odkazy naší bohaté a vysoce kulturní minulosti a budeme-li je pečlivě chránit« (Masaryk, 7. března 1930). S touto poruchou národního a uměleckého citění kontrastují projevy pražských Němců, jak v pokrokovém Prager Tagblattu, tak v konservativní Bohemii (kde se ujímá Prahy teoretik moderních uměleckých směrů Oskar Schürer). Bylo řečeno, že jde jen o odstranění ruiny poměrně nových mlýnů. Tyto mlýny nejsou nové; budova s dvěma stupňovitými štíty téměř stejné velikosti stojí na tomto místě, jak lze doložit starými pohledy, od šestnáctého století. Architektonický význam tohoto bodu v celkovém panoramatu dosvědčil projektant sám tím, že umístil právě sem dominantu své stavby. Tím ovšem Klub chce jen informovat nepoučenou veřejnost, a nijak nehájí tuto stavbu, která přirozeně v jejím ruinosním stavu je neudržitelna.

V původních jednáních o stavbu galerie na Kampě předpokládal Klub, že zde má vzniknout jen malý pavilon týchž rozměrů jako mlýny, a jen s tímto řešením bez odporu souhlasil.

Pobřeží Kampy je posledním zachovaným zbytkem středověkého města, které vyznívalo k říčním břehům zahradami a tvořilo tak mimoděk skromnou podnož monumentálních budovám centra a vrcholu. Krásu panoramatu hradčanského vytváří právě toto pozvolně stoupající zastavění od řeky až k svému vyvrcholení siluetou Hradčan a Strahova. Rozbijeme-li tuto středověkou gradaci od řeky až ke katedrále, zničíme tím jedinečnou historickou hodnotu světového významu.

Je zajímavé poznat, jak je protihistorické chápání propagující Kampu zatvrzele historisující! Neboť trvá na antikvovaném nápadu z roku 1896. Tehdy byla ovšem Praha provincií a je pochopitelné, že mohla počítat jen s malým pavilonem. Nenapadlo-li nás nic jiného, po všech urbanistických vymoženostech, usku-tečňených v době více než třicetileté, svědčí to o tradiční pohodlnosti, která se spokojuje opakováním zastaralých nápadů a nehledá nové možnosti, úměrně novému poslání Prahy, hlavního města státu.

7. ESTETICKÉ: Malá strana je mosaikou složenou z krásných detailů, které vědomou skromností dávají vyniknout monumentálním stavbám vrcholným umělecky i rozměrově. Měřítkem monumentality pro Malou stranu je kopule sv. Mikuláše a Schwarzenberský palác na Hradčanech. Těmito budovami byl dán rozměrový kánon celému panoramatu. Mohl by se do něho tedy včlenit pouze detail, podrobený tomuto zákonu. Chceme-li tam však násilím vcepat kubický členěnou budovu, dlouhou 300 metrů (tedy delší než Museum), znamená to, že naše vytvárné a umělecké citění pokleslo hluboko pod bod mrazu. Tento těžký masiv zakryje Malou stranu, poruší její rozměry do té míry, že se nám Hradčany zmenší až na rozměr obrázky. Budou zasaženy nejen Hradčany, ale bude zmrzačena i monumentální kulisa Petřina. Ohromným schodem nové stavby přispějeme k »okráslení« Petřina stejně jako kdysi imitací Eiffelovy věže, která je trvalým dokumentem naší napodobovací schopnosti. Stačíme jen na přijetí motivů, které bez hlavy vsazujeme do cizího prostředí a jiných rozměrů. Rozhlednou chtěli jsme přenést na Petřín Eiffelku, galerii chceme přenést do Prahy Friedrichs-Museum a Louvre, dokonale přesvědčení, že jest zákonem stavět galerie k řece. Při tom zapomínáme, že zde má stát galerie ve vlhké atmosféře pod návrším a ne na rovině jako zmíněná musea v Paříži a Berlíně, kde jsou ovšem právě proto všechny podmínky úplně jiné. Nezmiňujeme se schválně o jedinečném pohledu s Mostu Legií, kde jsou Hradčany úplně zakryty!

Projekt sice maskuje přední kulisu stavby několika stromy, ale Praha je bohužel severní město a většinu roku bezlisté stromy nevčlení dlouhou budovu do mosaiky panoramatu. Na Letné nebo jinde mohla by budova těchto rozměrů vypadat nejen jako masivní obezdívka, která ještě k tomu u Smíchova tvoří pouhou

způsob uplatňovali i na levém břehu a hájili tím zničení zahrad, které vnitřní město pro svou hygienu svrchovaně potřebuje.

Vnitřní město nemá dostatek klidných parků na rovině. Na Kampě se ničí poslední taková možnost! Sokol na příklad, důležitá instituce pro zdraví národa, nalezl by na tomto pozemku vhodné letní cvičiště! Padá zde také za obět jediné blízké a pro děti bez námahy přístupné hřiště ve vnitřní Praze. Bylo by dobře, aby se zjistilo stanovisko městského fysikátu a Československé eubiotické společnosti, neboť otázka vzduchového reservoáru a vůbec problém hygieny měly by se vzít v úvahu v době tolika urbanistických teorií!

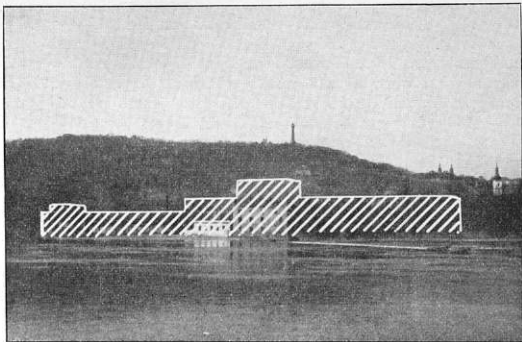
5. REGULAČNÍ: Už dříve jsme poznali nemožný přístup ke galerii. Tato galerie dotýká se však jen zdanlivě malého území malo-stranského, v důsledku rozbíjí Malou stranu úplně. — Otázky komunikační jsou zde těžší než jinde; postavením galerie ruší se jediná možnost ulehčit komunikaci centra Malé strany odve-

podnož architektonicky ubohým činžákům (Jechentálov domy), na Letné bylo by možno postavit budovu monumentální, která k svému účínu potřebuje prostor a nemůže být stavěna do jámy pod normální úroveň městských činžáků! (Představte si jen Louvre, kostel sv. Petra bez volných prostorů, které jsou podmínkou jejich monumentalit.) A konečně při pohledu s Petřínou i Hradčan spatříme pod sebou jako stůl rovnou, světlou plochu, kterou nelze nicím maskovat.

Začíná-li se Malá strana takto mrzačit, bylo by již lépe začít hned s Hradem a sv. Vítem a celé panorama zbourat.

Proti všem těmto důvodům je jediná vážná námitka: blízkost centra, tak aby kulturní působení galerie bylo co nejpohodlnější. Uměleckoprůmyslové muzeum, stojící v centru, Národní muzeum, stojící na nejdůležitějším frekvenčním uzlu, nemohou se honosití takovými návštěvami jako fotbalová hřiště na Letné.

Že o návštěvě rozhoduje zájem a ne vzdálenost, o tom přesvědčuje vysoký počet návštěv v prehistorickém muzeu na Hanspaulce až za Dejvicemi. Bude-li veřejnost vidět zářivé příklady estetické kultury, jakou osvědčujeme v případě Státní galerie, kdy se musí proti nám zastávat estetických hodnot Prahy německé hlasy, nelze pro budoucnost počítat s velkým vzrůstem zájmu o výtvarné umění.

Výtčení Státní galerie na Kampě.

PROJEV KLUBU.

V diskusi o Státní galerii, znovu rozvířené anketou v »Prager Presse«, nesmí chybět ani hlas Klubu za Starou Prahu, který se nikdy netajil svými pochybnostmi o volbě místa na Kampě. Anketa byla zřejmě vhodná, a třebaže po šesti letech, přece ještě zavčasná má se jí přezkoušeti umístění na Kampě. Jen velice zvolna uplatňují se pochybnosti, hned na začátku Klubem vyslovené, a z celkového tónu celé ankety jest patrné, že z všech dotázaných není jediného, který by se za místo na Kampě postavil bez výhrady. Dva hlasy odkazují na soutěžení jury a její odpovědnost, jeden hlas neví o důvodech proti místu na Kampě, ostatní však spokojily by se s každým vhodným místem, jen kdyby bylo již započato se stavbou. V celé anketě není jediného hlasu, který by se postavil bezvýhradně proti našim pochybnostem.

Jest pravda, že Klub za Starou Prahu v době, kdy měly být malostranské zahrady parcelovány, vítal umístění Moderní galerie, tehdy menší budovy, na Kampě jakožto záchranu. Menší budova uprostřed zeleně dala by se vklínit do obrazu hradčanského s podmínkou, že by byla vylouštěna snesitelná skleněných střeš, aby nerušily. V době soutěže o Státní galerii vzrostl program původní malé budovy tím, že měla budova Státní galerie soustřediti všechny sbírky umělecké, s čímž se dříve nepočítalo. Program pak byl rozšířen ještě o plochy pro sbírky očekávané z Vídně. Pro tento program ovšem nestačila budova uprostřed zeleně, nýbrž zabrána byla celá zahrada Zbrojnice a ani ta nestačila, nýbrž projekt vyžaduje i velkou část zahrady nosticovské. Uvážíme-li, že délka projektované budovy jest asi 300 m a že příční křídlo jest asi 120 m dlouhé, jest patrné, že jde o budovu vůbec nerozsáhlejší v Praze, neboť budova Strakovy akademie jest jen 210 m dlouhá a Průmyslový palác na Výstavišti 240 m. Tato budova nemůže zapadnouti do půdorysu Malé strany bez nezměrné škody a jest oprávněna obava, že prostory malostranské právě na pobřeží

přímo zalehne. Při takovém rozsahu ani omezená výška budovy nemůže tento stav učiniti snesitelnějším.

Uvážíme-li, že spodní stavby nelze použítí pro velkou vodu až do výše ještě 3 m nad dnešní nivou sahající, při čemž základy bude zajiště nutno položití daleko hlouběji nežli jinde, jest patrné, že budova bude o hodně zdražena. Budova se bude nacházeti na nižším nivě nežli sousední domy u Mostu Legií a proti těmto domům bude daleko nižší, a v těsném jejich sousedství, zelení neodloučena, bude přímo utopena. Proto volba místa na Kampě pro Státní galerii jest budově samé nepřízniva a jejímu architektonickému účinku škodlivá.

Není proto divu, že ministerstvo veřejných prací ještě dále o otázce místa uvažuje a nepomůže tu žádný, třebaže pochopitelný, sarkasmus některých odpovědí, ani obavy o zdržení stavby.

Odpověď ministra Dostálka naznačuje možnost vhodného místa na Letné a také dr. Vincenc Kramář vzpomíná své původní snahy o umístění na Letné.

Proč se tedy nesetřvalo při tomto místě a rozhodnuto pro Kampu, kde budova Státní galerie nemůže než působiti zhoubně na Malou stranu po stránce půdorysově a pohledové?

Vzhledem k nebezpečí pro malostranské panorama považuje ostatní Klub za nutné upozorniti na nedorozumění, jemuž podlehl všichni, kdož se o věci veřejné vyslovili. V úvahy se totiž běře stále jen estetická, krajinařská stránka malostranského pohledu. S toho hlediska nutno přiznat, že by bylo snad možné řešení, jímž by krása pohledu neutrpěla, ač se hned v zápětí dostávají pochybnosti, byla-li by toho schopna právě nynější doba, kdy se architektura nalézá doznáně ve stavu krise a kdy stále slyšíme, že architektura není uměním a že jejím úkolem není řešení otázek estetických. Avšak malostranský pohled má i svou druhou stránku. Není jen nedocenitelnou hodnotou estetickou, ale též historickou. Neboť v něm se nám zachoval

charakter starožitného města tak nedotčený, jak je to dnes i u našich venkovských měst již jen řídkou výjimkou. Je to obraz města s hradem na kopci, s hustým městským zastavením u jeho úpatí a se zahradním pásmem na okraji, jímž město vyznívá do krajiny, v tomto případě do řeky. Zastavěti toto pásmo novou stavební frontou znamená nahraditi útvar okrajový tvarem vnitroměstským, dáti městu novou fasádu tam, kde byl dosud jeho konec, čímž by ovšem byl celý jeho tradiční ráz změněn, zkažen a zfalšován. Proti tomu ovšem nemohl Klub za Starou Prahu než zaujmouti stanovisko co nejrozhodněji zamítavé, poněvadž je přesvědčen, že celek starého města jest památkou a dokumentem daleko důležitějším než jednotlivá, byť sebevýznamnější budova.

Avšak otázka Státní galerie zajímá Klub za Starou Prahu ještě po jiné stránce. Činnost Klubu směřuje k ochraně památek v plném rozsahu, tedy nejen stavebních, ale též malířských, sochařských a všech ostatních. S toho hlediska nemůže být Klubu lhostejno, jestliže tak cenné a důležité památky umění malířského a sochařského, jmenovitě českého, jež se nalézají v obou našich nynějších veřejných galeriích (Vlast přátel umění a Moderní), jsou dnes uloženy způsobem, jenž jich nejen není důstojný, ale jenž jim je i škodlivý a přímo nebezpečný. Proto se Klub za Starou Prahu připojuje co nejrozhodněji k těm, kdo žádají, aby bylo co nejdříve přikročeno k stavbě přiměřené galerijní budovy, ovšem na místě památkově nezavadném.

OTÁZKA SPODNÍCH VOD NA HRADĚ.

Od roku 1926 znepokojují veřejnost různé sobě odporující zprávy o výskytu a zhoubném působení spodních vod na území hradním. Většina těchto novinářských zpráv nemá jiného účelu než pobaviti senace chtivě čtenářstvo, a zvláště po nedávné katastrofě lyonské jsou občas zprávy podobného obsahu v některých redakcích velmi vítány.

Původ těchto zpráv jest začasté velmi nejasný, v jednom případě dokonce i fantastické objevy proukaře. Zato však zpráv, které jsou autentické a pocházejí z úředního pramene jako obšírná zpráva v »Lidových listech« v březnu m. r., nikdo si nevšímne a zapadnou úplně bez ohlasu, a to snad jedině proto, že jsou to jen věcné informace.

Ponevadž při zamýšlených velkých investičních pracích k čelení nezaměstnanosti bude zajištěno i na záchranu pražského hradu pamatováno větší částkou a dosaďadní postup těchto prací, prováděný ministerstvem veřejných prací, tak urychlen, aby v dohledné době byly největší závady odstraněny, obrátili jsme se na stavební kancelář pro hradní vodovod pražský, která sleduje již od let výskyt spodní vody na území hradním, a přinášíme stručnou zprávu o výsledcích její výzkumné práce, pokud jest v souvislosti s ochranou stavebních památek na pražském hradě.

Hradní ostroh jest posledním výběžkem bělohorské pláně, kterou vytvořila křídlová kra, skloněná od jihu k severu. Veškeré vody z této pláně vyvěrají na severním jejím okraji, počínajíce od pramene Královky v Liboci až k poslednímu vývěru pod kostelem sv. Norberta ve Štěšovicích. Tyto vývěry byly soustavně jímány již starým hradním vodovodem za doby Rudolfa II. a sváděny hliněným potrubím na pražský hrad. Poslední výběžek této křídlové kry od Štěšovic k Hradčanům jest na vody poměrně chudý a poslední vývěr vyskytuje se v Jelením příkopě proti medvědinici. Spodní voda v tomto posledním výběžku vniká však až na nádvoří arcibiskupského paláce, kde hladina vody ve studni dostupuje koty 250.72. Nečerpá-li se ze studny delší dobu, přetéká voda pod arcibiskupským archívem na kotě 445.70. Dále než po arcibiskupský palác neproniká voda na ostrohu hradním, a to z různých důvodů; jednak že jest ve skalním masivu pod hradní zahradou u IV. nádvoří dosti hluboká rokle, tvořící mohutný boční žlab, kterým se spodní vody, vnikající od Hradčan, svádějí do Jeleního příkopu, jednak je to mohutný umělý drain, zasypaný příkop hradním, který probíhá arcibiskupskou zahradou a Hrad-

čanským náměstím těsně před I. nádvořím. Tento přirozený drain i po svém zasypání za doby Marie Terezie funguje dnes bezvadně, t. j. svádí veškeré vody z Hradčanského náměstí jednak k Malé straně, jednak k Jelenímu příkopu. Po posledních sondovacích pracích na zahradě před Španělským sálem lze tento koncentrovaný odpad vod z příkopu v přístupných sondách velmi přesně kontrolovati. Přepad z příkopu na Malou stranu nebyl sice co do vydatnosti kontrolován, jest však dosti mocný, čemuž nasvědčuje porucha opěrné zdi u rampy Schwarzenberského paláce v minulých letech, která byla zřejmě zaviněna podmáčením spodní vodou.

Území hradní za tímto příkopem je a bylo vždy velmi chudé na spodní vodu. Nejlepším důkazem toho jsou opatření k získání vody na tomto původně velmi úzkém skalnatém hřebenu, který až na mělké elluvium, sotva 1 m mocné, byl úplně holý. Během doby však bylo území hradní velkým navážkami mezi opevňujícími hradbami značně rozšířeno až do dnešní šířky asi 170 m u III. nádvoří a až 80 m u Černé věže a tím získán značný reservoir pro infiltrované dešťové vody, avšak ani tyto dešťové vody nebyly dostatečné pro zásobení hradu.

Nejstarší pokusy o jímání prosáklé dešťové vody z náspy pozorujeme v různých cisternách, t. zv. studánkách, uložených ve sklepích, z nichž se zachovala zvláště studánka ve starém proboštství, která byla napájena hlavně prosakanou vodou od naváže a okapy se střechy budovy a sousedního chrámu, avšak její vydatnost vzhledem k malému povodí byla i v době, kdy III. nádvoří nebylo ještě zakryto nepropustnou dlažbou a kdy voda z chrličů svatovítského chrámu mohla volně vnikati do nádvoří, minimální a nepřevyšovala 1.5 litru týdně. Značná záplava proboštství v roce 1927 a velký příron vody do této jímky byly zaviněny poruchou káranského vodovodu u starého proboštství.

V pozdějších letech konsum vody jistě stoupal a porůznu v náspech uložené jímky nepostačily. Proto byla v dobách Karla IV. vyhloubena v Bílé věži studna podobného tvaru jako na Karlově Týně. Její popis objevuje se po prvé v hradním archívu v roce 1608, kdy byla studna vyčištěna a opatřena novým čerpadlem. Hloubka studny udává se na 120 loktů, t. j. asi 70 m. V pozdějších zápisech archívu z roku 1703 a 1759 udává se hloubka vody na 27 sáhů, t. j. 48 m. Pokusným čerpáním studny, právě prová-

děným, potvrzuje se udání o výšce sloupce vodního, který jest 47.9 m. Tímto čerpáním, které trvá již po dva měsíce, bylo nad veškeru pochybu zjištěno, že studna zásobuje se výhradně jen infiltrovanou vodou ze zahrady »Na Valech«. Množství vody v drenážích »Na Valech«, do pražské kanalisace sváděné, po vyčerpání studny pokleslo již na $\frac{1}{4}$, t. j. na 0.5 l/min., a stále ještě klesá. V čerpání bude pokračováno, až veškerá v násypch obsažená voda bude odčerpána a příron do studny se ustálí na množství, které odváděl drain v zahradě.

Jiných zdrojů vody na hradním ostrohu nikdy nebylo. Půda násypů měla zajisté vždy jen normální stupeň vlhkosti, neboť jinak by stavební památky, začasť velmi chatrně fundované, nebyly přetrvaly věky, a zajisté také při nějakém mimořádném stupni zamočení, jako se jeví ve Vikářské ulici, byly by sotva staří stavitelé zakládali tak velké budovy na rozhrdělém základu.

Značný stupeň rozmáčení hradních násypů datuje se zajisté z posledních let a není pro něj jiné vysvětlení než to, že byl zavinen poruchami novodobých staveb kanalisačních a vodovodních. Přímý důkaz zhozného působení porušených vodovodních a kanalisačních staveb byl získán na III. nádvoří. Když v roce 1926 byla hloubena sonda na kuchyňském dvorku vedle české zmské kanceláře, vykazovala neobyčejně silný příron 18 l za 1 minutu. Poněvadž současně prováděna byla nová štol na III. nádvoří, do které se ukládá vodovodní potrubí, byla veškerá kanalisační potrubí, jakož i potrubí káranského a hradního vodovodu, porůznu uložena na tomto nádvoří, přerušena a mocný příron do sondy po krátké době úplně přestal.

Toto neočekávané velké množství »divokých vod« na III. nádvoří zavdalo podnět k rozsáhlým hydrologickým výzkumům celého hradního ostrohu. Především byla věnována pozornost chatrnému stavu hradební zdi v Jelením příkopě a šetření vycházelo z místa, kde tato zeď mezi »Mihulkou« a probaštstvem byla zesílena již v dřívějších dobách třemi opěrnými pilíři. Tyto pilíře vykazují značnou deformaci. Rozevření spár, až několik centimetrů velkých, a vodorovné posuny některých kvadrů nasvědčovaly zřejmě změně tlaku v násypu za hradební zdi, což nebylo lze vysvětliti než vlivem vody.

Proto byla k objasnění tohoto předpokladu v září roku 1927 provedena ve spodním sklepe domu čp. 37 ve Vikářské ulici kopaná sonda, která v hloubce asi 6.8 m pod dlažbou Vikářské ulice vykazovala příron vody na rozhraní násypového materiálu jílového.

Protože vrstva jilu vykazuje spád k Jelenímu příkopu, byla ve sklepe blíže příkopu vrtána druhá sonda, která při hloubce 8.8 m pod Vikářskou ulicí vykazovala též příron vody a úplně rozbahnělý povrch jílového násypu. Aby bylo zjištěno, je-li jílová vrstva souvislá a nepřesahuje-li až pod základy chrámu, byla v říjnu 1927 se svolením stavitelce domu vrtána třetí sonda v chrámu proti domu čp. 37. S počátku byla lámána až do hloubky 4.15 m v základovém zdivu a pak do hloubky 10.9 m vrtána pod niveau ulice Vikářské. V hloubce 7.47 m až 8.57 m byl zjištěn úplně rozbahnělý žlutý jil. Přítok činil až 3 l za 1 minutu. Hladinu v těchto třech sondách nelze přímo srovnati, poněvadž sonda v kostele vychyluje se z profilu obou sklepních sond. Hladinu vody v kostelní sondě lze srovnati pouze s hladinou vody v později provedené sondě č. 3 ve Vikářské ulici, která tvoří s touto sondou

kolmý profil na hradební zeď. Z tohoto profilu, jakož i z podélného profilu sondy ve Vikářské ulici jest patrné, že kostelní sonda byla náhodou umístěna do nižší úrovně spodní vody ve Vikářské ulici.

Tento objev spodní vody ve Vikářské ulici pod základy chrámu sv. Víta, jakož i zjištění souvislých, na svém povrchu rozbahnělých vrstev, vysvětluje příčinu poruchy opěrné zdi hradební. Patka hradební zdi leží okrouhle 9 m pod mělkým základem chrámu, vzdálenost základů chrámu od lince zdi okrouhle 32 m. Sklon jest tudíž větší než 1 : 4. Sklon rozmáčeného povrchu jílového nelze ovšem přesně stanoviti, poněvadž není přesně prosondován a bude patrně jen poloviční, asi 1 : 8. Zpráva o tomto výzkumu byla podána anketě znalců z kruhů mimoúředních, kterou ministerstvo veřejných prací v roce 1926 svolalo k zjištění příčin podmačení na III. hradním nádvoří.

K návrhu ankety znalců bylo v roce 1927 provedeno ve Vikářské ulici II sond, kterými byl zjištěn podélný profil spodní vody. Až na jedinou sondu, která procházela základovým zdivem nedokončené věže, byla ve všech sondách zjištěna voda, jejíž příron byl různý, od 5 litrů až do 160 litrů za 24 hodin. Hladiny spodních vod mají stálý spád jednak od Španělského sálu až k sondě č. 3, ležící proti kostelní sondě, a jednak od Jirského náměstí k téže sondě č. 3.

Anketa znalců zabývala se především otázkou původu této spodní vody a měla za úkol ohraničiti rozsah podmačené oblasti a navrhnouti potřebná ochranná opatření. Dlouhotrvajícím pozorováním hladiny spodních vod bylo zjištěno, že nepodléhá velkému kolísání po větších déletrvajících deštích a že i v době velkých mrazů v zimě roku 1928/29, kdy půda ve Vikářské ulici byla až do hloubky 1.3 m zmrzlá, zůstala nezeměněna. Toto pozorování vylučuje tudíž nějaký větší vliv infiltrace dešťové vody na vytvoření spodní vody ve Vikářské ulici.

Další výzkum byl proveden na t. zv. slévačském dvorku, kde všechny čtyři sondy až do hloubky 16 m, t. j. asi 8 m pod hladinu vody ve Vikářské ulici, byly úplně suché. Na jižním svahu skalnatého hřebenu, který tvoří uprostřed III. nádvoří hlubokou proláklinu, byl vybudován v úplném suchu 13 metrů hluboký opěrný pilíř pro štolu. Dále byl proveden v úplně suché skále hluboký zářez podle Vladislavského paláce. Těmito pracemi bylo zjištěno, že povodí Vikářské ulice nemá žádné souvislosti ani s II., ani s III. nádvořím a že jest úplně izolované na severním svahu skalnatého hřebenu.

Pro vysvětlení zdroje spodních vod ve Vikářské ulici přišly by tedy v úvahu jen městská kanalisace a vodovod.

V roce 1905 byla provedena ve Vikářské ulici mělká kanalisace, na kterou byly veškeré domy a uliční guly připojeny. V roce 1921 byla však provedena druhá kanalisace v této ulici, která za účelem proplachování této trati směrem od Hradčanského náměstí byla uložena do hloubky až 6 m pod niveau ulice, tedy až 2½ m pod základy chrámu ve staré jeho části. K proplachování této kanalisace však nikdy nedošlo a domovní přípojky byly většinou provedeny dodatečně až v roce 1928. V době vrtání sond byly obě kanalisace v činnosti. Nelze vůbec prověsti přímý důkaz, která z obou kanalisací byla vadnou. Městský vodovod v trati Vikářské ulice nevykazuje zřejmých poruch. V tomto roce byl v celé délce odkryt a zjištěno několik menších netěsností v úhrnné vydatnosti denně asi 120 l, ovšem třeba předpokládati, že uliční hydrant je stále těsně

uzavřený, neboť jinak bylo by množství přirůnu z vodovodu daleko větší. I toto malé množství, které bylo prokázáno prohlídkou vodovodu, trvá-li po celá léta, může značně přispět k zhoršení poměrů ve Vikářské ulici.

Při malém a za mrazu neprokazatelném vlivu infiltrace dešťových vod nelze tudíž za úplné izolovanosti malého povodí Vikářské ulice hledati jiné zdroje zamáčení než tyto oba městské podniky. Jest úplně lhostejné pro další postup, v jaké míře ten který podnik přispívá k vytvoření stále hladiny spodní vody.

Dne 22. února 1930 konala anketa znalců závěrečnou schůzi a učinila toto jednomyslné usnesení:

»Voda zjištěná sondami ve Vikářské ulici jest čistě lokálního původu, ať již je to voda atmosférická či voda unikající z netěsného vodovodního a kanalizačního zařízení. V zájmu ochrany stavitelských památek proti škodlivým účinkům zamáčením navrhuje komise, aby v celé oblasti hradní a dómu svatovítského byla provedena tato opatření:

1. Veškerá potrubí vodovodní a kanalizační doporučuje se uložit do průlezných stoly tak, aby vodotěsnost potrubí mohla být kdykoliv kontrolována.

2. Jest nutno postarati se o dokonalé odvodnění povrchových vod uličních (vody dešťové, kropení ulic) a všech vod střešních a o provedení vodotěsné úpravy vozovky a chodníků ve Vikářské ulici. Vzhledem k důvodům pana architekta Hilberta není námitek proti zachování chrámových chrbliců, bude-li ovšem vozovka vodotěsně upravena.

3. Hradební zeď v dolním Jelením příkopě nutno sanovati podchyčením, event. odvodněním (drenážemi).«

Uložení průlezných stoly do úzké Vikářské ulice mohlo by zavdati příčinu k námitkám, že novým výkopem a stavebním podnikáním v blízkosti základů chrámu sv. Víta porušuje se stabilita chrámu. Proto sleduje se obměna tohoto návrhu v tom smyslu, že by se veškerá potrubí kanalizační i vodovodní uložila na lavici, zavěšenou na průčelní zdi domku ve Vikářské ulici uvnitř sklepů. Na Jirském náměstí pak, kde není obav o základy chrámu a kde skála vystupuje až pod dlažbu, mohlo by se tímto potrubím vybočiti do průlezných stoly. Správa pražského hradu, která vlastní značnou dílku sklepů ve Vikářské ulici, přinese zajisté ráda tuto obět v zájmu zabezpečení svatovítského chrámu.

O uskutečnění assanace ve Vikářské ulici jednalo ministerstvo veřejných prací již s městskou radou hlavního města Prahy. Prozatím však toto jednání nevykazuje žádného kladného výsledku.

Další pováživá porucha hradební zdi jeví se u Jirských kasáren. Až do konce minulého roku pronikalo na úpatí této zdi značné množství zřejmě splaskových

vod, které bylo tak značné, že po odkrytí nánosu pod hradební zdi vyhlodalo celou strážku na svahu Jeleního příkopu. Příčinou této závady byl úplně upcáný odpad záchodu Jirských kasáren. Odpadní voda našla si proto cestu do sousedního dvorku, kde pronikala až do základu hradební zdi. Jest nevysvětlitelné, proč nebyly v roce 1921, kdy celé hradní území bylo kanalisováno nákladem přes 2 mil. Kč, záchody Jirských kasáren připojeny na novou kanalisaci.

Dalším následkem porouchané kanalisace Jirských kasáren jest podmáčení základů Jirského kláštera v délce asi 80 m. Průčelní zeď do Jeleního příkopu se vychýlila a celá budova, počínajíc osou kvadratury, rozevřela se vějířovitě tak, že součet spár lze odhadnouti na 1 dm. Při značných místních výškových rozdílech lze dnešní stav již nazvati povážlivým. O této poruše referoval velmi podrobně svého času referent »Národních listů« profesor Marek, zdá se však, že jeho době miněná výstraha vyzněla úplně naprázdno.

Jiné místo na ostrohu hradním, které volá po okamžité assanaci a záchraně, jest Zlatá ulička. Touto ulicí prochází chatrná stoka, do které mimo několik uličních gul ústí odpad dvou soukromých záchodů. Většina domků ve Zlaté uličce jest bez záchodu a obyvatelé používají veřejného záchodu na konci ulice. Splašky z prádla a domácnosti vylévají se do uličních gul. Odpad dešťových okapů ústí též volně na ulici. Stoka jest v tak chatrném stavu, že větší množství splašků, na př. po prádle, proniká přímo hradební zdi, jak bylo již několikráte stavební správou hradu pozorováno. Nyní předpisuje kanalisační kancelář města Prahy majitelům domků, aby svoje dešťové okapy připojili na stoku. Máme za to, že tímto opatřením se assanace Zlaté uličky neuskuteční a že bude zapotřebí nejdříve uvést stoku do řádného stavu. Má-li však nová stoka odpovídati daným poměrům, t. j. býti úplně vodotěsnou a kontrolovatelnou, tedy prováděna podle nynějších vzorů hradních stok, vyžadovala by tak vysokého nákladu, že opravdu stojí za úvahou, nebylo-li by lépe Zlatou uličku úplně vykliditi a veškeré domky vykoupiti. Náklad na tento výkup nebyl by zajisté větší než pořízení vyhovující stoky. Zrušením těchto naprosto nevyhovujících obydlí bylo by pak možno přikročiti k rekonstrukci ochozu v hradební zdi a Zlatá ulička získala by zajisté ještě větší přitažlivosti otevřením nádherného pohledu do Jeleního příkopu.

Výběžek hradního ostrohu, hlavně pokud se týče Jirské ulice, nebyl ještě prozkoumán a je velmi pravděpodobné, že zde budou zjištěny další závady, které mají svůj původ v poruchách novodobé kanalisace a vodovodu. Proto důkladná assanace celého hradního ostrohu, od I. nádvoří až k Černé věži, jest nezbytnou nutností.

I ng. B. Bartošek.

OPRAVY INTERIÉRŮ V ČECHÁCH 1930.

Stručný výtah z přednášky 10. XII. 1930.

Dr. Václav Wagner.

Úkolem praktické ochrany památek jest zachovávat i udržovati staré hodnoty. A při této práci někdy náhodou, někdy cílevědomým pátráním, které je analogií výzkumné práce archeologovy, zajiskří pod pozornýma rukama objev — skryté umělecké dílo, které se jednou vřaduje do vývojové linie výtvarných dějin novou nuancí, jindy doplňuje aspoň jako historický

dokument určitou dobu a jistou vývojovou etapu památky.

Že množství objevů se nemenší a že naopak a větší intenzitou ochranné praxe by stoupala, pochopíte, vzpomenete-li, kolik památek bylo v minulosti z nejrozmanitějších příčin zakryto, přestavěno, nově upraveno, hrubě zužitkováno i obestavěno.

Pokud tyto novější úpravy nemají samy o sobě ráz památky, jsme šťastni, můžeme-li navrátit objev jeho původní funkci, a třeba se díváme na staré umělecké dílo jinýma očima, než doba jeho vzniku i doba jeho zakrytí, jsme nicméně rádi, pomohli-li jsme na příklad staré nástěnné malbě ze zakletí pod bezvýznamnými nátěry, původnímu průčelí z vězení hrubých omítek, nebo bylo-li možno vyloupnouti vyšší prostorový celek památky beze škody z prostorového zmatku, do kterého jej uvedly užitkové tendence protiumělecké a protihistorické.

Výsledky takových šťastných případů, objevů posledních 12 let, nevplynuly ještě beze zbytku do umělecko-historické literatury.

Z nadprůměrných jmenuji aspoň renesanční nástěnné malby ve Staroměstském kostele v Čes. Budějovicích, které více než osm let čekají dobrou obrazovou reprodukci, nebo renesanční malby z doby po r. 1600 v domě čp. 290 v Plzni.

Tématem tohoto referátu jsou práce na interiérech a při nich učiněné objevy — v časovém obmezení na rok 1930 — které byly jednak samy o sobě přínosem umělecko-historickým, jednak přispěly bez násilí k restituci původního prostorového řešení, asi tak, jak to klasickým příkladem r. 1924 a 1927 dokázalo uvolnění tábořského radničního »paláce« od užitkových vestavěb pozdějších.

*

V hlav. městě Praze pracovalo se r. 1930 na úpravě několika velikých interiérů, při nichž objevy zaznamenala v dřívějších etapách již léta předchozí.

Byl to především pražský hrad, v němž rozmyslné pracovní tempo upravilo v posledních letech tolik vnitřních prostorů, že význam prací r. 1930 provedených po této stránce se nevyrovná rozsahu úpravy Vladislavského sálu nebo přilehlých síní z předchozích opravných etap r. 1925 až 1929, ačkoli svou archeologickou i umělecko-historickou cenou jsou i conservační a restaurační práce roku třicátého hodny pozoru a zaznamenání.

Obecně je známo a stále pozornosti se těší způsob, jímž svatovítská katedrála doplňuje zařízením a úpravou svůj staronový prostor.

Rozsah tématu brání s ohledem na časové obmezení referátu uvést podrobně všechny tyto práce s jejich zajímavými podrobnostmi, stejně jako je možno jen se zmíniti o tom, co v posledním období restauračních prací bylo provedeno v interiérech kostela sv. Petra na Poříčí (na příklad restaurování oltářních obrazů) a v kostele P. Marie Sněžné, zde pro bohoslužebné účely jen zatím upraveném. V kostele sv. Václava na Zderaze bylo r. 1930 věnováno více pozornosti úpravě okolí než vnitřku, jehož zařízení doplňoval uživatel zařízením podle návrhů Fr. Bílka a jehož barokní malby na klenbě lodi budou i s touto pozdně gotickou klenbou restaurovány rokem 1931.

Pozornost odborné veřejnosti byla obrácena spíše ke kostele sv. Vojtěcha, na jehož klenbách byly v srpnu 1930 objeveny figurální malby renesanční z 1. polovice 16. století (postavy apoštolů v lodí, českých patronů v presbytáři a posledního soudu na vítězném oblouku).

Dokonalou je možno nazvat stavební opravu kaple sv. Longina, která byla znovu prosondována, prostu-

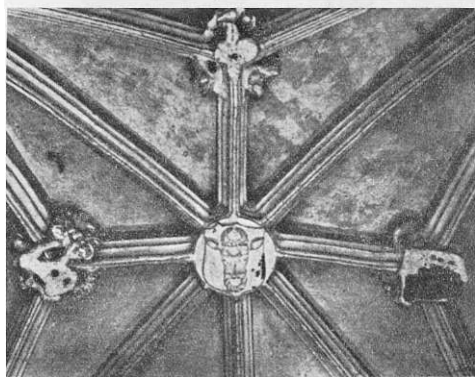
Pardubice, zámek po opravě v r. 1930.

dována a nejen na vnějšku, ale i ve vnitřku upravena tak, že ideálně splněné požadavky archeologické názornosti nikterak neublížily architektonické jednotě interiéru. V této okolnosti je po mém soudu zcela zvláštní cena oprav této románské stavby, opravy, která jest živým důkazem, že architektonická jednota s požadavkem archeologické dokumentárnosti nemusí býti nesmiřitelnými nepřáteli.

Na samý konec roku byla posunuta důkladná oprava vnitřku kostela sv. Jana na Hradčanech. Šlo tu především o zajištění V. V. Reinerových nástěnných maleb z r. 1727, dosud restaurovaných a ohrožených již na mnoha místech zatékáním a odpadávajícími částmi omítek. Vojenská správa, která užila pro tuto práci za těsné spolupráce Státního památkového úřadu odborných znalostí akad. malíře Maxm. Duchka, zasluhuje díky a uznání za porozumění a péči, kterou věci přinesla. Bylo tu možno na intaktním díle Reinerově nahlédnouti do virtuosní techniky barokního freska z doby jeho největšího rozmachu, provésti po zajištění fotografickou reprodukci velké památky a dokončiti úpravu vnitřní architektury, jak toho žádal její materiál. Jediné je snad možno litovati, že to vše bylo vykonáno v posledních dvou zimních měsících roku, ale tím spíše jest si přáti, aby se škodlivý vliv teploty neprojevil na díle, jemuž bylo věnováno tolik péče a námahy restaurátorovy.

*

Pardubice, zámek, klenba v arkýři, objevená v r. 1930.

Z profanních památek pražských bylo Klementinum i roku 1930 jevištěm důležitých vnitřních úprav, zvláště v severním křídle do ulice Platnéřské, kde byla akad. malířem Čílou namáhavě odkryta a dobře restaurována nástěnná malba oltářní architektury, pozůstatek býv. kaple sv. Eligia, vedle níž byl restaurován i sál astronomický s bohatou štukaturou I. polovice 18. století a klasicistními malbami, jakož i přilehlé sály a chodby.

V zámku Troji byl restaurován, vlastně čistěn, hlavní sál. Malby Abrahama Godina byly tu ošetřeny velmi opatrně, takže jim byl vyčištěním vrácen lesk i svěžest originálu, v podstatě vůbec neporušeného, jak ošetření této veskrze temperové malby ukázalo. K ústřednímu prostoru zámeckého vnitřku připojí se zajisté brzy opravené koridory, u nichž počátek opravy byl učiněn rekonstrukcí krovů a dřevěných stropů, na něž byly v příslušných částech po opravě znovu nasazeny malované omítky.

*

Venkov nezůstal r. 1930 ani v naznačeném směru za Prahou, a to jak počtem, tak kvalitou prací.

Přede všemi ostatními, které uvedu v seřadění podle doby vzniku, zaslouží zmínky úpravy interiérů zámku v Pardubicích, a to jak rozsahem, tak umělecko-historickým významem. Nebyly zcela dokončeny v roce třicátém, ale důležitost jejich průvodních objevů, vliv na restituci půdorysné dispozice do původního stavu a naděje na dokonalý úspěch díla mají velmi mnoho příbuzného s pracemi na tábořské radnici před šesti lety.

Zámek pardubský, přestavěný Vilémem z Pernštejna na konci 15. století, byl dobudován jeho syny Vojtěchem a Janem na nádherné panské sídlo, jehož výzdoby se zúčastnil sbor severoitalských umělců. Je známo, že Pardubice se tak staly jedním z nejiskřivějších ohnísků pozdně gotické a renesanční výtvarné kultury v Čechách a že prvá etapa této výzdoby pardubského zámku byla ukončena kolem roku 1530, aby za vlády Jana z Pernštejna byla novými silami a duchem renesančním znovu zahájena.

Ani císař Maxmilián neustal zvelebovatí zámeckou stavbu, když se stal r. 1560 jejím vlastníkem, a je známa z doby tohoto vlastnictví stavební činnost Oldřicha Aoustalise de Sala kolem r. 1570 na nově

upraveném zámku. Všechna tato činnost, zároveň pravá zlatá doba Pardubic, byla patrna na zámku až do barokní užitkové přestavby r. 1726, která ovšem ve svých následcích pro vzhled zámku nebyla tak ničivou, jako hrubá poškození 19. století, v němž nebylo takřka desetiletí, které by se nebylo vepsalo do starých zdí stopou hrubého zásahu.

Znamenal-li návrat zámku do rukou kulturního vlastníka, Musejního spolku, r. 1920 velké zadostučnění všem, kdo cítí s památkami, byla celá činnost nové kulturní správy tak důležitým objektem během deseti let ve znamení vstupu do důstojného stavu a rok 1930 na ukončení tohoto prvého šťastného desetiletí předstihl všechno očekávání v nálezech a auspiciích do budoucnosti, pokud o tyto nálezy je opřen pracovní program nejbližších let. Tento rok byl ve znamení horečné práce, aby vnějšek zámku dostal důstojnější vzhled, a tato práce to byla, která přivolala ostatní objevy v interiérech. I na vnějšku ovšem přinesla oprava omítek a sgrafit několik nových detailů — datování starší části sgrafitované na východním průčelí do let sedmdesátých 16. století, mladší na jižní frontě do r. 1591 se zbytky jedné vrstvy spodní, rýsované jednoduchými červenými liniemi.

V nádvoří zámeckém — a to už se částečně týká interiéru — objevila se pod barokním připlentovaným zdívelem na straně východní celá pozdně gotická arkáda o pěti osách, která je patrna na plánech starého stavu z r. 1726 (viz P. A. XXXIII, 307) a z níž zůstal otevřen do naší doby jen jediný gotický oblouk v ose vchodu do zámecké kaple. I když se za touto arkádou nezachovala klenba, v barokní době vybouraná, přece i tento objevený stav má veliké hodnoty archeologické i estetické.

Upravovati vnitřek nebylo vlastně programem roku 1930, již z důvodů finančních. Ale pokusné sondy v jižním křídle nejen potvrdily existenci téměř celého renesančního trámového stropu nad mazhaussem, z jehož původního prostoru zůstala do naší doby volna jen čtvrtina (ostatek byl upraven v 18. a 19. století na byty s nižšími podloženými stropy), ale i ukázaly podobný trámový strop nad síní sousedící s mazhaussem. A na stěnách uzavírajících tuto síň, pod trámovým stropem, zatím v šeru a prachu staletých přeměn, objevily se nástěnné malby renesanční, snad prvé z těch, které severoitalští mistři provedli v síních Jana z Pernštejna, a s nimi první velký figurální obraz, Samson a Dalila, datovaný rokem 1532. Zatímní určení tohoto díla — o definitivním nelze před očištěním a zrestaurováním mluvit — provedl jako prvý z historiků umění, kteří nálezy prohlédli, prof. Cibulka, připsav je některému z řady malířů fresek školy veronské. Tím však nebyly objevy u konce: ve velkém arkýři na nároží jihozápadním, vystupujícím ze síně zdobené malbami, byla odkryta původní pozdně gotická klenba, asi z druhého desetiletí 16. století pocházející, spojená s bohatou malbou a s nasazenými dřevěnými svorníky malovanými, z nichž však jen jeden se zachoval neporušen.

Dokonalé úplné odkrytí, pečlivá konzervace a doplnění interiérů, jak toho jeho vysoké kvality vyžadují, je ovšem samozřejmý čestný dluh obdivuhodné památce a poměrně nepatrná cena za to, čím nálezy a jeho dokonalé uplatnění rozhojní fond našich památek, a to — směle-li odstiňovati — památek prvotřídních.

bytářem, dílem 14. století. A tato loď, podrobená s celým vnitřkem po vzorné opravě vnější pozornému studiu, objevila se nejen svou (již dříve částečně známou) malířskou výzdobou ornamentální, nýbrž celou svojí síťovou klenbou s příslušnými stavebními úpravami vnějšími i vnitřní emporou dílem stavebně pocházejícím z r. 1554, jak o tom svědčí mimo jiné nalezený nápis na čelné straně vítězného oblouku:

(Letha Pa)nie Tisycze^o Pietiste^o PaTeSaTe^o CZWR [teho/ten]to kostel geSt^o zkeN^o za uRoZene^o Pana/Zdenka Mezerzycze^o z Lomnicze a na Led[Czi]/[a pani] Mar[kety] Ledecz[ke] ZRZI[Czan.]

Pozorné zření ke všem detailům původní výzdoby, nalezené a konseiované s neobčejnou péčí akad. malířem Čilou, spojilo při opravě tohoto kostela všechny rozptýlené a dlouho zakryté složky výzdoby k ideální jednotě původní výpravy, k níž se spojila snaha všech, kdo věci stáli blízko, snaha, která dávala práci nejlepší síly a která se proto nemohla minouti cíle.

U srovnání s touto prací byly započaté práce na vnitřku děkanského kostela v Německém Brodě a počátečný objev zbytků renesančních figurálních maleb významu menšího, ačkoli jej nelze podceňovati vzhledem k postupu prací v roce 1931.

Z barokních interiérů byly vráceny do původního stavu — bez škody na památce, jen pouhým čištěním a restaurováním — poutní kostel P. Marie ve Staré Boleslavi, klášterní chrám sv. Vojtěcha v Broumově, františkánský kostel v Turnově a farářský kostel ve Štětí. Započato bylo s vnitřní úpravou kaple v Lomci u Prachatic a děkanská budova ve Zlonicích, jedno z posledních děl K. I. Dienzenhoferových, byla rovněž podrobena celkovým vnitřním úpravám, které následovaly po opravě vnějšíku.

Bylo by možno říci ještě mnoho o každé z těchto prací, každou z nich doprovoditi mnoha zkušenostmi a mnohým pozorováním umělecko-historickým. Ale jasná řeč výtvarného díla to všechno zachová zřetelně a zabezpečení ve zjasněných formách originálu a nezůstane bez užitku ani jinak tato práce, jejíž detaily jsou pečlivě zaznamenány.

Jedinou věc je třeba i v tomto stručném výtahu z referátu připomenouti: náš venkov není v oboru ochrany památek úhořem, má namnoze vysoké stanovisko a každá nová práce, která se tu daří, je velmi úrodná dobrým vlivem na své okolí. Prostředky, které na ni vynakládáme, nesou dvojitý užitek: zachovávají a rozmnožují kulturní hodnoty a propagují péči o ně vmluvněji a naléhavěji, než lidská slova.

NEUTĚŠENÝ STAV CHRÁMU SV. CYRILA A METHODĚJE V KARLÍNĚ.

V minulém století stále víc a více rostoucí Praha vyžádala si také stavbu nových chrámů v nově vzniklých čtvrtích. Jedním z prvních byl chrám postavený v místech dřívějšího špitálského pole, kterážto čtvrt dostala roku 1817 jméno Karlín.

Roku 1851 přijat Jednotou katolickou v Praze návrh vyšehradského probošta Václava Stulce, aby v této nové čtvrti postaven byl chrám k počtě slovanských našich apoštolů sv. Cyrila a Metoděje. Sbírány milodary. Již roku 1854 mohl být položen základní kámen. Vybudován nový veliký chrám ve stylu románském podle plánu prof. K. Rösnera a arch. Ignáce Ullmana. Roku 1863 v jubilejním roce oslav tisícileté památky příchodu slovanských apoštolů ze Soluně na Moravu dobudován a posvěcen. S nadšením sbírány další příspěvky, aby chrám mohl být vybudoven úplně. Stalo se tak spoluprací předních umělců, mezi nimiž i Josef Mánes a Petr Maixner.

Dnešní stav volá po důkladné opravě. Omítka

zvláště na západní straně buď opadáva nebo jest úplně otlučena. Otlučení omítky v polích mezi lisenami neodpovídá duchu stavby, čemuž nasvědčují úplně odkrytá pole, kde kvadrítky opuky střídají se s partiemi z cihel. Snaha po zdůraznění ploch od lisen svědčí také omítnutí. Omítnutí žádá po technické stránce různé větrání opuky a cihel. Špatná krytina, zatékání vod, nedostatek větrání působí škody i na vnitřní bohaté polychromii hlavně klenebních polí, kde v jednotlivých medailonech zobrazení hlavní světci z litanie ke všem svatým. Jak z ornamentálních, tak i z těchto figurálních partií pomalu opadávají částčky. Chrám žádá důkladné opravy, aby snad dlouhým prodléváním nebylo zničeno to, co s takovým úsilím a námahou vytvořeno. Kostel nemá patrona, který by se o něho staral. Jediné Jednota pro výzdobu chrámu má vše na starosti. Nepravidelné subvence města Prahy a sbírky nestačí. Najdou se příznivci, kteří by umožnili důkladnou opravu chrámu?

J. Šáma l.

OCHRANA PAMÁTEK A OCHRANA DOMOVINY.

Zajímavá polemika o ochraně památek a ochraně domoviny uveřejněna byla v »Die Denkmalfleger« r. 1930. W. Lindner klade si otázku, má-li ochrana domoviny dosud smysl a platnost a zodpovídá ji — jsa domovinám — přirozeně kladně. Naproti tomu památkář G. Lampman projevuje názory poněkud příliš »moderní«, ale ani on nepopírá, že ochrana domoviny může, nebo lépe mohla by míti dosud svoji platnost.

Nás, kteří máme tyto problémy — které ovšem již vzhledem k teritoriálnímu rozsahu naší vlasti mohou se projevovati také jen ve zmenšeném měřítku vnější nákladnosti — může tato polemika jistě zajímati. Ne proto, že bychom se z ní dověděli něco nového. Právě

naopak, bohužel, ale že je vždy dobře kontrolovati výsledky svého uvažování s cizími.

V Lindner praví, že dobře a plně se rozvíjející snaha domovinářů o to, aby nové objekty se přizpůsobovaly duchu krajiny a okolí, byla naráz přerušena válkou, po níž nastala přímo horečná snaha po novém tvoření naprosto neodvislém, popírajícím s ohromnou vitalitou všechno, co by jakkoli mohlo brzdití rozvoj. Boj domovinářů proti tomuto novému proudu připadá Lindnerovi bojem trapšička proti obru, alespoň tehdy, kdyby se nedovedl vypořádati s nově nastalými poměry. Nové umění má tři vážné snahy: především vypořádati se s omyly stylistických aplikací, pak touhu

po rozvoji a konečně touhu po typisací a normalisování. Leč na druhé straně jeví se právě v tomto umění již dnes velké nebezpečí ustrnutí ve formalismu (nebezpečná hra s přeháněním horizontalismu a vertikality). Kdyby cesta pokračovala v tomto směru, vyměnili bychom záhy starý romantismus za nový s jinými rekvizitami. — Lindner stojí na stanovisku, že nové umění neumí ještě zacházeti s novými stavebními materiály, ale přes to že jeho existenci je již plně cítiti a jeho budoucnost jistě zase najde si svoji uměleckou formu. K tvoření architektonickému však patří i umění disponovati, t. j. přivésti dílo vlastní v souzvuč s okolím. Jest dlužno je přizpůsobiti (anpassen) kraji, klimatu, způsobu života, okolí atd. A v tomto smyslu působí nové umění, i když sebe více uznáváme jeho oprávněnost, přece jen dosud zcela rušivě. Ve velkoměstě se experimentuje. Tyto experimenty, zcela nestrávené, přenášejí se do provincií a provincii a působí tam právě tak rušivě jako stavby celého minulého století.

Stavby s ocelovou konstrukcí jsou na příklad pro selaské ušlosti monstrosní. Stavby venkovské vznikly na základě dlouhodobé tradice podle povahy klimatu a různoznačných hospodářských nutností a krajových odlišností. Nelze je tudíž přejíti schematickou normalisací.

Domovníář nemůže se smířiti jen tak bez úvahy a novým, co dosud nevyšlo z plének údobí přípravného. Nejde mu o zabraňování novému, ale o to, zprostředkovati mír a dohodu mezi starým a novým a hlavně i mezi venkovem a městem. Snaží se mechanisaci a nudě doby podložiti hlubší smysl a zájem a věsti od lásky k domovíně k pravému světoobčanství.

G. I. a m p m a n n prohlašuje naproti tomu úplně vítězství nového stylu, které bylo ustáleno formálními výboji P. Behrensse již roku 1909. Prohlašuje, že se naprosto změnilo veškeré předpoklady, z nichž ochranná státní vyplnulo kolem roku 1904 jako samozřejmost. Tehdy byla to podnikatelská horečka, strašlivá a bezohledná exploatace, která ničila, aniž by dávala za zničené nové hodnoty. Nemohla je dávat, jelikož rychlý rozvoj tohoto dobového zjevu (Gründerství) nebyl připraven na své úkoly, byl nucen vypůjčovati si cizí formy a zastrítati svoji prázdnotu lichým bombastem dekoru, který se rád líšácky »přizpůsoboval« (anpassen) zvyklostem. Proti tomuto vandalismu mohl právě vzniknouti spolek kulturních lidí. Dnes však poměry zcela se změnilo. Stavby technické, vyjadřující se ve formách čistě funkcionálních, právě tak spolupůsobí při vytváření obrazu krajiny jako větrný mlýn minulosti. Technický pokrok naplňuje naše okolí atd. chceme či nechceme a my se naň musíme naučit dávat. Proto je také marna předem snaha domovníářů chtít, aby nové se »přizpůsobovalo« (anpassen) čemukoliv starému. Nelze přijmouti stanovisko, že by obraz kraje byl definitivně hotov, že by se mu tudíž mělo něco podřizovati. Naopak je nutno vytvářeti nové a nové. Domovníři měli by toto pochopiti, jinak se jejich snahy střetnou v boji generacím, v němž nutně podlehnou. O zachování starého mají se starati jen potud, pokud toto vykonává ještě živé funkce ve vznikajícím organismu. Hnutí za ochranu domoviny mělo by přeměnit svoje jméno především. Nikoliv »Heimatschutz«, ale »Heimatpflege«. V lidu jeví se již dnes porozumění pro nové a účelné. Zde by měli domovníři dnes zasáhnouti vhodným poučováním ve prospěch dobrého nového. Nikoliv estetickým mentorováním. Vůbec tuto

stránku je třeba přenechati umělcům, právě tak jako rozhodování o tom, co ze starého je dosud životné a funkční a tudíž i zachovatelné. Domovníři měli by si však ponechati výhradně právo kritiky a kontrolu takových umělců, kteří se chtějí zabývati těmito úkoly. Proto také měli by domovníři uplatňovati svoje stanovisko především při jednáních o regulacích. Při jednotlivostech zasahovat je těžko. Měli by zprostředkovati a slučovati tam a tehdy, kde jednotlivci chybí síly a přehled. Jestliže se zdá předčasným prohlašovati vítězství nového stylu, nicméně je nutno již dnes s příchodem nového se smířiti a starati se nejen o zachování skutečných starozitností, ale právě i o usnadnění cesty novému stylu.

V odpovědi Lampmannovi vysvětluje pak W. Lindner znovu ještě slovo »anpassen«, kterýžto pojem se kryje u něho téměř úplně s naším pojmem »disposice«. Nejedná se mu jen o přizpůsobení stávajícímu rázu kraje, tak jak byl lidskou rukou vytvořen, ale tak, jak skutečně jest, jak byl dán apriori přírodou. Nejde jen o dobrou stavbu samu o sobě, nýbrž o dobrou stavbu jakožto o článek v utváření celkového obrazu. To je podstatné a trvalé v ochranná státní provždy. Nezáleží na stylu a módě, ale na kvalitě věci vždy a všude. To ovšem není náhodná vlastnost, nýbrž naopak nutná a závislá složka. Proto domovníářům ještě dnes není překonaným stanoviskem otázka po možnosti a platnosti řemeslnických výtvorů. Ochranná státní žádají a budou žádati vždy, aby dobré staré bylo nahrazeno dobrým novým, a nespokojí se přiliš chimérickými experimenty.

Jak jest zřejmo, oba debataři přinášejí ve svých referátech především velmi mnoho všeobecných závěrů, které nelze precizovati rozložením na pojmy, prostě proto, že by z nich nic nezbylo. Správným postupem kritickým, tuším, jest kontrolovati především metodu, která k závěrům vedla, a tu u obou debatařích vidíme, že uplívají na vnějším.

Proti jejich vývodům lze uvésti především to, že nedovedli svoji žesť zvednouti nad možnost debaty a diskuse. Jsme unaveni již analýs debat, máme na prostou potřebu znáti pevné směrnice. Obojí výklad nahoře podrobně citovaný je sice velmi zajímavý v detailech, nicméně i nadále zůstávají tu dvě protichůdná stanoviska, která lze i popřítí nebo i přijmout. Na jedné straně (Lindner) zůstala tu snaha po ochraně krajinného rázu, nepodložená přece jen ničím jiným, leč jen esteticko-romantickou touhou po jakési krásě, přesně neurčitelné, jejíž vlastní vytvoření přenechává se umělcům, a na druhé straně (Lampmann) podlehnuti — ostatně nepochopitelné u památkáře — přece jen velmi zprimitivnělému dnešku a jeho nevýslovně nudným frázím o nové krásě. Jsou to tedy dvě stanoviska, snažící se vzájemným bojem domoci se pravdy a eventuálního vítězství, kdežto skutečnost je docela jiná. Dnes již nejde o boj starého s novým, nejde o boje generacím (byť i v důsledcích přenesené do skupin mládeže), jde o krisi zásadní a všeobecnou, starých i mladých. Pravidelná cirkulace jeví lidského života byla porušena a tyto boje jsou už jen pouhým důsledkem poruchy a ani eventuální vítězství jedné nebo druhé strany by mnoho neznamenalo. Cítí-li některé vrstvy na př. úpadek a zeslabení kultury — cítí se naproti tomu na druhé straně zase ještě příliš mnoho překážek volného rozvoje. A obě strany mají pravdu, kterou jim nelze vyvrátiti vnučováním těch nebo zase oněch výkladů a dokladů. Chceme-li poznati příčiny nějakého zjevu, jest přede-

vším dlužno, abychom si uvědomili, že nic nevzniklo schválně, jen tak a nám na truc, ale z nějaké zákonité nutnosti. Dlužno si uvědomiti především, že dnešek není pouhou reakcí na romantiku (právě naopak, vždyť je nakloněn romantice), ale prostě hospodářsko-sociálním důsledkem racionalismu 18. stol. Velkokapitalistickým zařízením v život vyvolaný socialismus a jeho domyšlená forma, komunismus, ocitají se tu nyní ve vzájemném boji, domnívající se, že vítězství té nebo oné strany dojde se k vyřešení problémů. Což je právě tak nesprávné, jako spor nahoře vytěčených stanovisek. Neboť oba tyto zjevny jsou zase jen důsledné a ne příčinné. Jsou oba plodem materialistického racionalismu, který se spokojuje s relativní morálkou a nemůže pochopiti zásady morálky absolutní. Čím déle však bude trvati jejich zápas, tím hůře bude na tom kultura, která může růsti jen na základě absolutní morálky (což není závislé na skutečném stavu morálky!!). Chceme-li se dnes správně orientovati, musíme si uvědomiti, že tento boj mezi dvěma mocnostmi sociálními, jehož jsme svědky, nemá v sobě ani stín schopnosti otevřítí nám nové možnosti kulturní a že je předem marně stavět se do boje na tu nebo onu frontu. Je-li na jedné straně touha po uchování t. zv. estetických hodnot, není to právě tak žádná vskutku kulturní snaha, jako jí není onen zůtvivý »drank« po nové krásě na straně druhé. Nikdo nemůže nás dosti opodstatněně přesvědčit o nutnosti zachování starého, jako nás nikdo nikdy nepřesvědčí o nutnosti jeho zničení, jestliže nestojí sám na stanovisku absolutních hodnot, nestojí-li sám úplně a naprosto zřejmě docela mimo marné boje dneška. Zradu vzdělanců vidím právě v tom, že opustili svoje a jím jedině příslušné stanovisko »na d«, a že sestupují, aby sloužili té nebo oné straně. Stanovisko nad je stanovisko přísně vědecké, stanovisko intelektuální spekulační, která byla, jest a bude vždy onou hybnou silou veskerého života, a která je nejvyšší hodnotou člověka.

A tedy je nutno, abychom — chápeme-li ovšem, že kultura jest něčím více než žiti v luxu a jezdit v automobilu — hledali a vraceli se usilovně do těchto oblastí číše duchovního a absolutně morálního a snažili se vyvoditi pro naše snahy a požadavky jedině platné a a trvale platné podklady vědecké a intelektuální. A tak také i o zachování památek nebudeme se snažiti jen z posteriorních důvodů estetických, národnostních a tradičních, které jsou vesměs relativně platné, ale jedině z důvodů historicko-vědeckých, které spějí k tomu, aby nám ukázaly nejen, jaký život byl, ale jaký bude nebo jaký by měl být. Památky mají pro nás dnes, kteří máme na životě zájem především teleologický a kteří se v důsledku toho snažíme dávat nové odpovědi na nové otázky, nedocenitelnou cenu dokumentů, vědeckého materiálu, a jsou nám zdrojem poznání pro určení a stanovení nových zákonitostí a nových cílů.

Památky dnes není pouze zájem uměleckým, ani estetickým. Památka je dnes vědou. My všichni máme pak především touhu vědět, nikoliv tušiti. I naše víra musí být podložena a založena na

intelektuálních důkazech. Nadarmo dnes se nevracíme ke scholasticce. Chceme vědět a znáti především svůj vlastní život. Nikoliv odkud a kam jde, ale jaký je a proč je takovým, jakým je. Jest nám nutno znáti zákonitosti postupu, průběhu čili vývoje, abychom mohli ho učiniti lepším, abychom ho mohli přiblížiti morálním ideálům absolutním, které nám byly zjeveny. Za tímto účelem jest nám třeba ho naprosto dokonale znáti. Scientifismus jest podstatou kultury, která bude ovládati svět zítra. Tato snaha a touha, která činí člověka člověkem, byla a bude vždy nad všemi zápasy politicko-hospodářskými, ale bohužel nikoliv mimo cirkulus lidské činnosti. Dnes leží tudíž v těch končinách, které trpí nedostatkem, zítra zase ona bude překřena.

Není tudíž potřeba hádati se o slovo »anpassen«. Tím se nedocílí pranic. Nic na světě a nikdo (leda bezcenný brak) nemůže se přizpůsobovati. Naprosto nejde o »anpassen«. Jde o velkou, nesmírně důležitou krisi, která vyvrcholí. Jak, kdy a kterak, nikdo neví a nikdo nemůže sám určití. Jsou tu dvě zcela protilehlé tendence. Ale nad nimi a mimo ně je něco, co se ztratiti nesmí a co se neztratí, leda za cenu úplně barbařest přísně vědecké poznání komplexu našeho života a tudíž i naší minulosti, které nám umožňují památky, jakožto dokumenty kulturního údobí naší historie přibližně asi 1000 leté. Potřebujeme jich pro jejich krásu, pro naše zasloučení, ale i hlavně pro poznání a pro vědu. Kdybychom si toto nedovedli uvědomit v plném dosahu, a kdybychom opustili tento svůj materiál, vydávající ho na pospas nedosti instruované luze, byť i to byla luza intelektuálních salonů dneška, zradili bychom především svoje credo vědecké a zřekli bychom se dobrovolně názvu historika.

Ze je situace příliš vážná, o tom jedině poučily nás články obou Němců výše citované. Němci, kteří byli po celé touhu údobí našimi zprostředkovateli přínosu kultury z duchových center, kteří tedy v určitém směru vždy měli alespoň časový předskok. Nepodávajíc-li nám dnes nic lepšího než boj o slovíčko »anpassen«, připouštějíc při tom, že lze rozhodovati o životnosti nebo neživotnosti památky (čímž apriori je dáno, že nechápu její cenu vědeckou), pak musíme s lítostí konstatovati, že nám tentokrát nepověděli nic nového.

*

Formulovala jsem svoje pojetí otázky, proč jsem zásadní stoupenkou ochranářství, v tomto článku poněkud revolučně (šije rozvedeno je toto moje stanovisko v Lumíru 1931, sešit 2.). Dávám tímto vlastně podnět k debatě zcela úmyslně. Jsem totiž přesvědčena, že příčinou odklonu od památkářství nejsou hospodářské problémy, ani t. zv. úpadek kultury, ani jiná tajemná a komplikovaná příčina, ale právě jen nejasná stanoviska ideové.

Ujasnit si ho právě dnes, před vyjitím předlohy památkového zákona a následně nutného všestranného boje o jeho prosazení — nebude, myslím, na závadu.

D r. A. B i r n b a u m o v á.

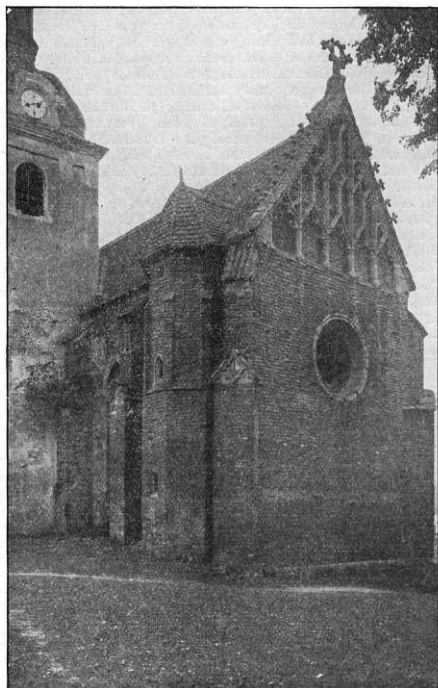
Věnováním starých fotografií, které Vám často doma překážejí, pokud mají vztah k jakémukoliv stavebnímu objektu nebo k jakékoliv památce, rozmnožíte klubovní archiv fotografií, v němž věci, pro Vás jinak nepotřebné, najdou uplatnění a trvale, pečlivě ošetřeni! Prosíme, pamatujte alespoň jednou kopii nově udláhaných snímků na klubovní archiv fotografií! Vyrobní výchoy Vám rádi nahradíme!

OHROŽENÉ KOSTELY V ČEČOVICÍCH A V LOUČNÉ HOŘE.

Po svém článku v minulém čísle »Věstníku« o kostele v Sobotce jsem byl požádán redakcí »Věstníku«, abych občas upozorňoval v tomto časopise na stav našich venkovských památek, jež obzvláště dnes počínají trpěti nedostatkem péče, následkem ochuzení patronů a uvalení všech podobných břemen na státní a vůbec veřejné instituce, jichž prostředky přirozeně na tak velký úkol nestačí. Chtěl bych upozorniti jen na případy nejkřiklavější, kde brzké zakročení jest nejvšůj nutné.

Především považuji za povinnost dotknouti se případu kostela k Čečovicích u Horšova Týna, jednak abych udržel chronologické pořadí, jednak proto, že se jedná o památku hodnoty nadprůměrné. Kostel podle mínění prof. Birnbauma spadá asi do poloviny 15. století, tedy do období v důsledku husitských bojů umělecky dosti neproduktivního. Po stránce architektonické je to stavba velmi zajímavá a důležitá jak stavebním materiálem, tak hlavně bohatstvím tesaných detailů. Je to gotický obdélník polygonálně uzavřený s barokní věží na severní straně, sklenutý třemi žebrovými kříži a závěrem. Stavěn jest z cihel, materiálu v době gotické u nás dosti vzácného a v těchto konči-

nách skoro ojedinělého. Details, žebra, ostění oken, portály atd. jsou tesány z pískovce, a to v hodnotě i množství nadprůměrném. Na vnějšku krásný, jemně pracovaný štít, tesaný z trojhranných sloupkových arkád, ostře kontrastující s plochou, neozdobnou stěnou ostatního průčelí, prolomenou toliko kruhovým, růžicovým oknem, bohatě profilovaným. Jižní operáky opatřeny byly podle dosud zachovaných stop tesanými baldachýny, portál lemován sloupky, nesoucími fiály, uprostřed nichž se tyčí vysoký vimperk, zdobený kružbou; v oknech s nepatrnými zbytky starého zasklení původní kružby, ukazující zejména v oknech závěru na pozdější období gotického slohu. Kolem celého kostela se táhne okapní římsa, zdobená pruhem fantastických zvířat. Neméně dekorativní je i vnitřek kostela, zejména svou kruchtou na pilíři, hojně rozčleněném, s kamenným zábradlím, pokrytým lichými čtyřlísty. Na portálku kruchtly opětován motiv okapní římsy. Výzdobu vnitřku doplňují dvě kamenné tumbly oltářní, sanktuář a figurální hlavice kostelní klenby. Bohužel stav, v jakém se kostel nalézá, neodpovídá ani významu, ani hodnotě této malé, ale umělecky vysoce

Filiální kostel v Čečovicích u Horšova Týna.

Loučná Hora u Nového Bydžova, filiální kostel.

provedené svatyně. Zevní cihlové stěny popraskané se div nerozestupují, dekorace opěráků otlučena, stejně jako ostění portálu. Okna vytlučena, takže do nich prší, na stěnách oprýskaná špinavá omítka, nevkusně pokrývající i tesané kamenné detaily, odhaluje hrubé zdivo stavby. Je skutečně již čas, aby bylo započato s opravou tohoto kostelíka, a to tím spíše, že umělecký organismus jeho jest velmi choulostivý. Bylo by žádoucí, aby úřady i širší veřejnost k tomuto kulturnímu činu nějak přispěly. Především však nutno apelovati na patrona kostela, býv. knížete Trautmannsdorfa, který, myslím, má možnost i dobrou vůli v tomto ohledu zasáhnouti.

V daleko horší situaci se nalézá filiální kostelík v Loučné Hoře u Nového Bydžova, a to tím horší, že naděje v jeho opravu nebudou asi tak brzy realizovány. Není to stavba vynikající, jde o průměrný venkovský barokní kostelík, významný jen tím, že je stavěn ze dřeva. Byl postaven 1678. Je to jednoduchá centrální

stavba o půdorysu osmiúhelníku, k němuž se připojují dva pravouhlé prostory kněžstě a kruchty. Strop je rovný. Střecha mansardová patrně z doby opravy roku 1779, od kteréžto doby, jak kostel ukazuje, naň nikdo patrně nesáhl. Je to skutečná zvláštnost v dnešním jistě nevynikajícím stavu venkovských kostelíků, hodná skoro návštěvy cizinců. Jest možno, aby kostel byl pro nebezpečí sesutí uzavřen návštěvě věřících, ale aby byl opatřen trámy, aby nespadol, to je jistě případ vzácný, na nějž by mohli být občané Loučné Hory v jistém ohledu hrdí, kdyby nebyli k památce neteční. Myslím, že oprava by tak mnoho nestála. Stačilo by snad jen kostel stáhnouti, zabezpečit základy, opravit omítku a zasklít. Bylo by však třeba, aby občané osady především přiložili ruku k dílu a nečekali pomoc odjinud, zejména ne od městského musea v Novém Bydžově, které svými prostředky stěží vystačí na své soukromé kulturní účely.

D r. E. P o c h e.

R E F E R Á T Y

Oskar Schürer: PRAG, Kultur- u. Kunstgeschichte, Viede—Lipsko 1930, nákl. dra Epsteinova, 389 stran, 112 vyzobrazení.

Kniha, psána německým historikem umění, rozdělena je na dvě části: dobu minulou a přítomnou, obsahující řadu statí, dělených podle historických hledisek.

Předem autor výtukně nedostatek objektivnosti, která je prvním požadavkem vědecké práce, nedostatečné informace a nacionální tendence. Neobjektivnost práce je způsobena dvěma hlavními hledisky autorovými, z nichž jedním jsou právní nesporné tendence nacionální, druhým je názor na Prahu jako na stýčný bod západu a východu, jenž Schürerem nerozvázně za zorný úhel přijatý, způsobuje mnoho omylu. Tak na př. v husitství vyniká prý stará ambivalence mezi Římem a kvietistickou Byzancí. Je přirozeno, že otázka Němců v Čechách od nejstarší doby je jeho předním zájmem, ale v pilném združďování a nadřadování německé kultury (která sama je jen kulturou prostředkující) jde tak daleko, že ve 12. stol. za známého významu německých kupců u nás není mu Praha ničím jiným, než teritorializovanou obcí německou. Důsledně upozorňování na převahu německé kultury vrcholí konečně ve stesku, že národ v místě, kde mu patří velká minulost, se musí v přítomnosti spokojiti postavením trpěné menšiny.

Dále jsou nedopatření, vzniklá především z nepochopení a neinformovanosti, na př. přílišné ocenění lutherství nad husitství, už je známo (Bartoš), že lutherství ve svých začátcích bylo ovlivněno Českými Bratry, nebo podceňování české renesance, které je patrně již z názvu statí »Renaissance-Intermezzo« a j. Charakteristika velkých osobností nejsou buď úplně správné (Karel IV., Jiří z Poděbrad), nebo až literárně zabavená a tradicí zprofanovaná (Rudolf II.) a mnohdy povrchní. Nedocenení osoby Havlíčkovy, naprosto nepochopení jeho významu, doba probuzenská a povrchní zmínky o buditelích nesou zřejmé stopy toho, že autor ani jako člověk ani jako historik nezžil se s duchem českého národa a nevníkl do jeho mentality ani citění.

Vše, co bylo řečeno o historii, plati i o historii umění a rozdílem, že jest již co do věštů a popisu památek věnována pozornost velmi malá. Tak názor na východní orientaci Čech aplikován je snad nejméně šťastně v popisu kaple na Karlštejně, kterou Schürer pokládá za široký prostor východní a jiží dekorativ. Dokončení hradu připisuje Parléřovi, a v založení kláštera na Slovanech opět vidí výlučné snahy Karlovy o navázání styků s východem. Neinformovanost o faktech není právě neodpustitelná, ale překvapující. Tak jistě záhadného původu je názor, že čtyřhranná stavba s apsidami sv. Jana na Zábřudlí je tvarem, jaký Slovanech měli rádi. Dále lze výtukně, že věž biskupského dvora na Malé straně není románská, ale z l. pol. 14. stol. a připomíná vytčení francouzského vlivu na kostele sv. Barbory, v klášteře sv. Anžky, je při združďování německých vlivů tendenci. Datování rotundy sv. Kříže do II. pol. 12. stol. je právě opakem, neboť stavba podle slobových známek vznikla již v I. pol. téhož stol. Soběslavovi I. připisuje autor podniku jeho nástupce, malou ne-

přesnost ve stavební historii sv. Jiří, malby v kóru téhož kostela ze začátku 13. stol. klade do doby Přemysla Otakara II. Určitou známku povrchnosti, u Schürera ostatně dosti častou, je tvrzení, že pro přestavbu pražského hradu byla vzorem chebská Falc. První židovskou synagogu v Praze zámě až roku 1124, až existovala již roku 1096, a Staronovou synagogu s raně gotickými formami z doby kolem roku 1250 považuje za stavbu z I. pol. 14. stol. V klenbě kostela na Karlově zlá se, že vidí dílo doby Karla IV., ač podle nových známek na stavbě nalezených je klenba určité až z II. pol. 16. stol. Tvrzení, že Praha kol roku 1500 skýtá obraz opožděné provincie, nelze tak naprosto srovnati s Podklem B. Rejta a začátky renesance na pražském hradě.

Celkem správné jsou zprávy o moderní architektuře, ač velmi stručné. Téžně úplně chybí moderní malířství a malířství 19. stol. Umělecko-historická terminologie Schürerova je neexaktní, popis památek nevědecký. Nutno zmíniti se i o názvostech, jakou je na př. tvrzení, že shazování a oken je »altdeutsches« (po staročeštce) a zkomolenými českými jmeny, vysvětlující se neznalostí jazyka národa, o němž autor píše vědeckou knihu.

Část věnovaná přítomnosti dělí se na 6 statí, o jejichž názvech možno říci, že jsou spíše hledáním nových výrazů, než pozitivním přínosem umělecko-historického slovníku, a jejichž obsahem je jakési moderně romantické autorovo speciální vidění města, které mu dovoluje mluvit o napětí mezi gotickou a barokní architektonickou památkou. Dále nadsazený obdiv Prahy, její postavení v Evropě, dnešní její náboženské a nacionální otázky, nová rekapitulace stavební historie a nejlépejší stavební programy města (v nichž mnohé chybí).

Kniha chce podati přehled vývoje politicky, kulturně a umělecko-historického prostředí Prahy, ale při nehlubokém a málo speciálním studiu autorové zůstalo při pokusu a dílo stalo se jen velmi objemnou kompilací, kteréž může být pramenem informací pro Němce, ač ne příliš spolehlivým. Ema Sedláčková.

*

»DIE DENKMALPFLEGE« — Zeitschrift für Denkmalpflege und Heimatschutz — jest nový název centrálního památkového časopisu německého, který vycházel předtím v 31 ročnicích pod titulem »Denkmalpflege und Heimatschutz« a ve 3. roč. pod názvem »Zeitschrift für Denkmalpflege«. Již toto kolísání titulu, které předpokládá změny v redakci, dává nám tušiti, že i v Německu ochranářství prožívá své těžké doby nikoliv vnitřní, ale vnější krize. Toto tušení potvrzuje nám pak úvodní slovo, v němž vyřčena je definice památkářství, která jest zároveň jeho křemem a která nezávisle byla vyřčena také u nás u rozvedena, že totiž památkářství jest živoucím výrazem historického citění, které jest jednou z nejdůležitějších složek dnešního moderního světového názoru.

My ovšem nebudeme moci snad nikdy vydávati památkářský časopis v tak nádherné formě, jakou se stkví »Die Denkmalpflege«, prostě z vnějších důvodů, věřících se k teritoriálnímu rozsahu našeho státu, ale přece jen bychom si přáli, kdybychom mohli, ne podle příkladu, kterým nás zase předběhl Německo, ale prostě proto, že je to r o z u m n ě a věcné, spojití vše, co se k ochráně pa-

mátek v hranicích našeho státu vztahuje, v jeden pravidelně vycházející a řádně dotovaný časopis.)

Protože považujeme za nutné, aby naše veřejnost byla informována o tom, co se děje v památkářství v sousedním státě, rozhodli jsme se přinášeti pravidelné referáty o článcích v »Denkmalpflege« v našem časopise.

Šešit 1.—2. počíná přáním německých památkářů Cornelii Gurliittové k 80. narozeninám. Co znamená C. Gurliitt pro vývoj dějin umění, svým revolučním stanoviskem proti romantickému přebudování stylu středověkých, je všeobecně známo. Méně známa je jeho činnost památkářská, které právě on dal pevné základy, jsa zároveň historikem i architektem. On první výslovně požadoval, že přestavby a přístavby na starém objektu mají se slytem láti od starých forem, nikoliv konformovat se s nimi, že mají vyvěrati z tvůrčí potence soudobého umělce. Konečně také on v roce 1902 první výslovně dodnes nedosti respektovanou myšlenku, že těžko je všeobecně stanoviti zásluhy památkářské, neboť každá otázka musí být řešena zcela individuálně a je tudíž vlastně obnova té které památky zúčastnit tvůrčí potence na podkladě přímé vědecké. Gurliitt účastnil se horlivě sjezdu na ochranu památek, které se konaly každého roku (od roku 1900) v Drážďanech, a ve shodě s Clemenem, Löschem a Oehlhäuserem řešil první těžké problémy památkářské, které dosud nás zajímají.

Zajímavý a i pro naše poměry velmi poučný je následující referát Sigurda Curmana o konservování dvou nově vykopaných klášterů ve Švédsku, které vykopány byly v posledních 15 letech. Jedná se o cisterciácké kláštery z pol. 13. stol. ve Varnhemu a Vretě. Švédské kláštery po reformaci v 16. stol. zpusly a byly zasypany zemí. Švédské drsné klima postavilo badatele před dosti obtížný úkol konservace vykopávek, neboť namozte jedinou bezpečnou možností uchovati je intaktní by bylo po obehání a zaměření znovu vše pokryti zemí. Avšak příšli praktický životní názor Severňana nemůže se spokojiti tímto řešením; naopak snaží se vždy o popularisaci každého objevu. A tu naskytlo se řešení dvou otázek. Především zaměstnával problém bezpečné ochrany proti klimatickým drasnotám, a pak problém, jak by bylo lze ze skrovných zbytků poskytnouti laiku názor a dojem neexistujících již budov jen a jen na základě pouhého půdorysu. Z obou klášterů zachovaly se a jsou dosud používány oba kustely. S lo tu o to, vytvořiti iluzi jejich původního vzhledu do klášterního komplexu budov. Ze se to podařilo dokonale, o tom přesvědčují nás reproduckované fotografie.)

Pokud se týče technických prostředků konservacních, použito bylo jednak ke krytí zdí vápencových desek, které odolávají erozi a které pokryty byly dvojitou vrstvou travnatého drnu, tím způsobem, že spodní vrstva je travnatou stranou obrácena dovnitř. Národní a profilované kameny byly většinou uschovány do lapidarií a na místě nahrazeny novými, které byly označeny písmenami RK (rekonstruováno); starý kvádrový materiál, kterým vyplněny mezery, označen písmenami RN (renováno).

Pokud se týče druhého problému, učiniti užitečné krásným a názorným, postupováno tak, že plochy vnitřních prostor, dnes neexistujících, pokryty trávničkem a zřícené sloupy i klenbovní pásy znovu vytvořeny, pokud se zachovaly. Nezachované pásy naznačeny kamennými dlážděnými pruhy v půdě. Krásně rekonstruovány hlavně kvadratury; ve Vretě, kde se z ožuhu velmi málo zachovalo, nahrazen byl tento pergolou obrostlou květinami.

Na str. 17. referuje Fritz Keibel o znovuzřízení univerzitního kostela v Marburku na Lahně. Roku 1527 byl dominikánský klášter zde přeměněn na univer-

situ. Kostel při téměř existující doznal v posledním století značných, vesměs nevhodných, změn. Hlavně rušivé působilo, že chor sklenutý křížovou klenbou byl vyšší než pozdější strop lodí. Kromě toho velmi nevlídným dojmem působilo uspořádání galeriových lavic, plynově lustrů, hrubá malba oken atd. Při opravě především zvýšen strop lodí valenou klenbou, která byla pokryta kasotaváním, chor vyplněn novými varhanami a tribunou pro orchestr. Všechny detaily ostatní (lustry, oltář, tribuna) vyměněny ve stylu zcela moderním, který má výraz jakéhosi expresionistního duchovního zrůsení, a o němž lze říci, že se zcela sneau v kostelním prostředí v době pobarokní, neboť je také jaksi přeexponován, ale opatrným suverem: k nativité.

Marburkský zámek (str. 30.) znovuziven a zbaven dekorativních doplňků historisujícího údobí z let 1869—90; očištěn hlavně »rytířský sálk od dekorativní výzdoby malířské, podobně jako sál Vladislavský v Praze.

V Marbachu znovuzřízen kostel sv. Alexandra, z II. pol. 15. stol. (str. 34.), který má velice krásnou pozdně gotickou klenbu v lodí. Šlo tu vlastně jen o očištění a obnovu omítek vně i uvnitř. Kromě vyzdvižení náhrobních kamenů a zasažení jich do zdi nebylo větších změn.)

V Korutanech objeveno bylo v posledních letech na dvaceti místech asi 40 nástropních a nástropních fresek, o nichž referuje na str. 39. Karel Ginhart. Časové údobí je velmi rozsáhlé (od r. 1130—1598) a rovněž umělecká kvalita jejich je velmi různá. Motivicky jsou výhradně náboženského rázu, neboť nalezeny vesměs v kostelích. Stylově náležejí však všechny okruhu bavorsko-rakouskému s nepatrnými italskými vlivy.

Ve Friesachu objeveny 2 fresky z 30. či 40. let 12. stol. v hradní kapli. Skrovně výhledy hlásí se k prvním německému manirismu, který je zde stejně účinný jako v Burgundsku nebo jižní Francii. Liší se od stylu z konce 12. stol. větší naturalistickou plností a pohybovitostí. Byl dosud s ním zaměňován. V nové objevené kapli byly odkryty fresky malované za sucha na bílý podklad. Kaple sama je zbytek hradu z roku kolem 1077.

Jiné fresky byly objeveny v dómu v Gurku. Pocházejí z konce 12. stol., jiné z 13. stol. Některé ukazují na druhý manirismus z let 1260—80, od prvého odlišný.

V kostele v Malteínu jsou fresky z let kolem roku 1400, velmi konservativního rázu; v kostele v Karnburku objeveny fresky kresběního charakteru.

Tři náměstí z 18. století a jejich přeměna v přítomnosti (str. 53.). Je název článku, v němž B. Meier pojednává o provedené již šťastné úpravě náměstí Fridrichova (Fridrich-Forum) v Berlíně, Vilemova náměstí v Potzdamu, a o nutnosti znovu upravití Nové náměstí v Münsteru. — Rozřešení obou prvních úprav považuje autor za velmi šťastné, ale v Berlíně vadí mu dosud ponechané zbytečné houšti před budovou univerzity. Naopak v Potzdamu velmi chválí zelenou nepřetržitou plochu trávníku, který dává plně vyniknouti monumentálně koncepcívanému prostoru náměstí.

(Jest nepochopitelno pro nás, kteří čteme tu o naprosté snaze očištění barokní náměstí od romantického zalesňování, že na př. na Maltéřském náměstí, před Nosticovým palácem mohlo býti dnes dovoleno zasaditi topoly! Barokní náměstí je něco jiného než na př. tříztátní prostor Karlova nám. Je to interier definitivně zařízen!)

V Münsteru je problém úpravy řešení zajímavý a těžký. Nejde tu o městské náměstí v pravém smyslu slova, ale o cour

¹⁾ Ačkoliv se nám tato úprava náhrobních kamenů zdá poněkud opožděnou — o nás je provedeno téměř již dávno ve všech evropských kostelích — přece ještě není provedena důsledně.

²⁾ Mělo by se však o nejdřívejší posoupatí proti tomuto neváru ponechání náhrobních kamenů na podlaže nebo na vnějších zsteních či křivostech zdi.

³⁾ Náhrobní kameny jsou často jedinou kronikou Kreje!

KLUB ZA STAROU PRAHU pořádá každou druhou středu v měsíci o 8. hodině večerní ve velké posluchárně v Břehové ul. č. 5 (blíže Čechova mostu)

PŘEDNÁŠKY

týkající se ochrany památek, vývoje města a jeho krásné a zdravé budoucnosti.

Jest v zájmu členstva, aby hojnou účastí podporoval tento podnik, který byl podniknut hlavně za tím účelem, aby široké kruhy obecnstva byly informovány o činnosti a směrnicích klubu!

d'honneur zámku a přičleněných ploch. Je tu dána úloha, která může být řešení geniélné, nebo zkazit všechno. Jest zajímavou poučiti se z citovaného referátu, jak je silný zájem všech kruhů obyvatele o toto řešení.

Ve Zprávách dovidáme se o následujících úpravách a opravách:

Znovuzřízení matematicko-fyzikálního salonu v drážďánském Zwingeru. (Hubert Ermisch, str. 60.) - V letech 1925 až 1928 byl v rámci důkladných oprav Zwingeru upraven též matematicko-fyzikální salon. Pavilon byl vystaven v letech 1712-1713. V přízemí byl t. zv. jejkynní sál, který dvakrát (střelbou) pozbyl stropu, čímž byly jeho fresky zničeny. Maromové sochy od Baltazara Permosera jsou nyní ve státní sbírce sovkup. Pavilon byl stavěn k účelům dvorních slavností. Horní sál, dnes salon matematicko-fyzikální, byl sálem pro tanec a bankety. Byl trojdielný, osvětlený okny. Nástropní fresky, které zdobí všechny tři díly sálu, jsou od Louise Silvestra z let 1717-1723. Obrazy předtavují hold kultu kráay na dvoře Augusta Silného. Malováno bylo olejem na omítku. Zasařovalí omítka opírá se o dřevěné orámování stěn a je nesená velmi silným stropním sedlem. Roku 1728 až 1729 přestavěl Matyáš Daniel Pöppelmann své vlastní dílo k účelům sbírek matematicko-fyzikálních. Zastlil okna, patrně v domněni, že tato úprava bude jen přechodná.

Úprava vnitřku dělá se tímto způsobem: Zastdná okna byla uvolněna. Namísto dřevěných dveří byly zasařeny skleněné. Vyšitění fresk podjal se prof. Pavel Rössler. Štuková fimsa měla být vyčištěna, mramor umyt a opraven. Při minulých opravách byly pukliny fresk vyplněny a přemalovány, aniž byl obraz vyčištěn. Tyto přemalby vystupovaly tak, že musely být seškrábány. Prostory vyřadovala též vhodného umělého osvětlení. Bylo pořizováno reflektory, skrytými za vyhloubenou fimsou. Štuková fimsa hrozila částečným sesutím. Trámy rozeřané červotočnou musely být pod fimsou odebrány. Pomocí rábiové konstrukce byly díly fimsy zpevněny. Na stropě byla objevena na dvou místech zaschlá houba. Vyčištění se isořovala a učinila neškodnou. Ale později objeveno nové místo s živou houbou. Prof. Münch radil odstraniti veškeré dřevěné součástky stěchy, nebo aspoň dřevo chrániti před vlhnutím. Trám s houbou byl vyňat, nedůležité části obrazů se odstranily, nasadila se železná konstrukce a části obrazů byly zase připevněny na rábiovou konstrukci. Aby se umožnilo větrání, ponechaly se mezery podél žalování a přilehlého trámu. Odnětím poškozených trámů však obraz utrpěl, takže se musel podepřít 5 cm silným rábiovým negativem. Mezi rábiovku a obraz byla vsunuta ochranná vrstva z neolejovaného kopřivového tkaniva. Tímto opatřením se při vyměňování pracích již nic nepokodilo. Otázka, jak se má dřevo chrániti do budoucna, není dosud rozřešena. Jediný prostředek, j. v. antoninon, škodí olejové barvě a nemůže se ho tudý použít. Větrání opatřují dále navržené vzduchové otvory kolem obrazu.

Wilhelmínium v Mnichově. (Max svob. pán z Biegeleben, str. 67.) Školní případ pro tragiku v ochraně památek. - Wilhelmínium je stavba spojená s kostelem sv. Michala a počlúz z doby prvních renesančních staveb v jižním Německu. Roku 1583 až 1597 patřil kostel jesuitům. Kolem dostavěna byla tepne na konci 18. století. Jsou tam nyní veškeré vědecké a studijní sbírky a sály pro studovny. Prostory této budovy již nestačí a na přístavby nebo novostavbu není peněz. V poslední době nabídl se jistá obchodní společnost, že poskytne potřebný obnos s podmínkou, že si přizeme budov zachupte na krámy. Wilhelmínium tvoří s kostelem sv. Michala historickou, uměleckou a duševní jednotu. Bude-li plán podle obchodní nabídky proveden, bude to důsledkem tragického konfliktu praxe a ochrany památek.

V katedrále ve Fraunenchiemsee (str. 70.) v Rakousku, která v základě je románskou basilikou z 11. stol. (?), nalezeny byly románské a gotické fresky z 1. pol. 12. stol a ze stol. 15.

Couvenovo muzeum v Čáchách (str. 73.) otevřeno bylo v létě 1929. Městský palác patřícícké rodiny Couvenovy z pol. 18. stol., který dostal se nyní pochopením a příspěpním mecenáše v městský majetek, přeměněn byl v muzeum po-

rynské bytové kultury barokní. (Praha není a to, aby rozšířila budovu pro své přebobhaté muzeum městské, které jen uvolňová a nedocenitelná láska jediné vědecké síly chrání před chaosem. Na nějakou instalaci interiéru podle dnes všeobecně přijatých metod není ani pomysleno. A přece víme, že dnes jsou ke koupi za poměrně velmi nízké ceny paláce i s podstatným mobiliárem, které by bylo lze vzhodit v muzeum upraveni. Nemáme však mecenášů - to jest: jsme zoufalou provincií!)

V radnici v Halberstatě (str. 76.) dojde postupně k prolomení všech čtyř nároží rohovými podlaubími, aby se osadila pasáž chodců.

Zámek Schwetzingen (str. 82.) byl podle názoru B. Meiera při opravě přilíš ostře na vnější nabarven. Referent připomíná, že podle Wicherta „peřtost není barevnost (!!!), a že je možná se nejmenší mírou peřtosti docílití největší míry barevnosti architektonického dojmu.

Ve Freiburgském domu u postaveny nad malou renesanční kruchtickou, která původně nesla jen úměrný malý posítivek, obrovské nové varhany, které velmi těžko se kanformují jak jemně, renaissanční, zachované kruchtice, tak i celému prostoru kostela. - Jak vidítí, ani v Německu není v kruchích duchovenstva dosti pochopení pro vhodnou soudobou úpravu kostelů. Plyne to patrně z nedostatečnosti historického vzdělání kněží, kteří nedovedou pak ač by tu měli předcházeti příkladem první - pochopiti, že touha po zachování nádherných interiéru kostelních není jen antikvárním a vědeckým intereseem, ale že se jedná o onu uměleckou hodnotu, která v minulosti byla vytvořena silnou a nezměnitelnou náboženskostí jakožto pomník Viry, k oslavě Boha a ke cti katolické církve. Není to jen esteticko-estetická čina, kterou tu máme chrániti, nýbrž právě tento nábožensko-duševní obsah - praví Dag. Frey (str. 81.).

Kartuziánský kostel v Gaminu (v Dolních Rakousích), zrušený za Josefa II., znovu upraven a vysvěcen a odevzdán bohoslužbě. Při úpravě vnitřku použito některých starých mobilí, které až dosud nečáždely se v nepřístupných skladištích.

Obnovení radnice v Schoonhoven (Holandsko). (Frans Vermeulen, str. 85.) - Radnice je příkladem měřítaného umění stavitelského. Podle nápisu byla postavena roku 1452. Má neobyklý čtyřhranný půdorys. Přizemní, trojdielný prostor je zaklenut sřivou klenbou. Roku 1694 byl vnitřek pozměněn. Tehdy bylo asi přidáno mezipatro. V 19. stol. byla budova zahovena puristy zevně i uvnitř. Roku 1927 bylo přikročeno k restaurování, nikoli v pseudogotickém, nýbrž v moderním stylu. Bylo upuřeno od napodobění špičatých gotických oken, místo nichž zřizována obdélná, za nimiž i pozdější mezipatro došlo svého výrazu. Uvnitř kostel bývalý sál obchodní opřel svoje původní vřezání. Dříve zastdná prostory byly otevřeny a ponechány jen nízké, průhledné přepážky pro úřední místnosti. Podle připojených obrazů nelze si však o této úpravě učinití přilíš příznivého dojmu.

Na sjezdu pro umělecké kostelní řemeslo, který se koná (znáti již po šesté) každého roku v Drážďanech, proneseny zásady, že nelze forsiovati uplatňování extrémních žilvlí uměleckých ve výzdobě kostelů. Dr. K.D.

Z P R Á V Y Z R E D A K C E

Zádné všechny členy Klubu za Starou Prahu, aby podporovali náš „Věstník“ zasíláním zpráv a upozornění na obřezané památky v Pruze i na venkove, aby nám posílali zprávy o zamýšlených opravách památek i o změnách regulačních plánů, kterými by památky mohly být ohroženy.

Vitány jsou hlavně fotografie s příslušným výkladem, ale i upozornění teoretická, vztahující se k programové činnosti ochranné.

Rádi bychom otevřeli listárnu pro naše čtenáře. Prosíme, tuže se nás na vie, co je vám v ochraně památek nejasně, sdělte nám, co vás v našem časopise nejvíce zajímá, řekněte nám, čeho tam postrádáte.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 36.845/VII. - 1927.

OBSAH ČÍSLA 1-2: *Varujeme před stavbou Státní galerie na Kampě (s vyobrazením).* - *Projev klubu.* - *Ing. B. Bartošek: Otázka spodních vod na Hradě.* - *Dr. Václav Wagner: Opravy interiéru v Čechách 1930 (s vyobrazením).* - *J. Šámal: Neutěšný stav chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně.* - *Dr. A. Birnbaumová: Ochrana památek a odřana domoviny.* - *Zprávy z venkova.* - *Dr. E. Podde: Obřezané kostely v Čechovicích a v Loučném Hoteč (s vyobrazením).* - *Referáty.* - *Z redakce.*

Odpovědný redaktor Fr. Kovárna, Praha-Branič, Jiráskova čtvrt 6. 300. - Redakční rada: V. Birnbaum, A. Birnbaumová, A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wágner, Zd. Wirth. - Otskování článků pouze s udáním pramene dovoleno. - Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. - Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova ul.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XV.

V PRAZE, V ČERVENCI 1931.

ČÍSLO 3—4.

ŽADÁME RYCHLÉ POSTAVENÍ STÁTNÍ GALERIE!

Starostí Klubu je nejen péče o památky stavitelské, ale Klub stará se o všechny umělecké památky vůbec, proto mu nemůže býti lhostejné, jsou-li shromážděné sbírky uloženy v provisorích a jsou-li po celá léta nepřístupny. Proto žádáme co nejrychlejší postavení Státní galerie. Nemůžeme souhlasit, řeší-li se otázky takové kulturní důležitosti, jako je Galerie, tempem tak pomalým a na posledním místě. Jako jsme z důvodů památkových a ze snahy, aby Galerie byla skutečnou galerií, odmítli projekt na Kampě, odmítli jsme i námět adaptace Valdětýnského paláce, protože by se zde nemohly splnit všechny požadavky moderního musejnictví, a protože by umístění Galerie ve starém paláci porušilo nejen palác, ale i Malou stranu a Galerie přineslo těžký osud nového provisoria. Žádáme, aby ihned po vyřízení ankety o stavení na Kampě bylo definitivně rozhodnuto o umístění, pro něž se sotva naleznou lepší podmínky jinde než na Letné. Žádáme, aby bylo hned svěřeno architektu, který už věnovat léta studiím galerijních a musejních problémů, vypracování nového plánu Galerie (arch. Gočár). Doufáme, že zájem, jaký projevila veřejnost o stavbu Galerie, když nesouhlasila s jejím umístěním na Kampě, dosvědčí rozhodujícím kruhům, že Galerie je důležitou kulturní institucí, s jejíž stavbou nelze odkládat.

Důvody pro Letnou:

DŮVODY HOSPODÁŘSKÉ: Stavbou na Letné ušetří se náklad: 1. na základy (na rozdíl od Kamy není zde třeba prováděti zvláštních zabezpečení základů, jež zde mohou být docela normální); 2. náklad na osvětlovací a mlhy rozptylující přístroje. — Podmínky osvětlovací jsou zde neobyčejně příznivé, nejsou tu mlhy, nejsou tu stíny, vzduch je tu čistý. Tím odpadne zvýšení nákladu na regulaci vlhkosti a světla. Asi deset milionů Kč, kterých se tím ušetří, mohlo by obohatit naše sbírky! Pozemky na Letné jsou v majetku buď státním, nebo obecním a nemusí být vykupovány, lze je získati ihned; tím může být stavba urychlena, což za dnešní hospodářské krize není bezpředmětné.

DŮVODY PRAKTICKÉ: Zde je možno postavit budovu jakýchkoliv rozměrů výškových, šířkových, délkových, kdežto na Kampě po důkladné a veřejném mínění vynucené restrikci odpadl by z Galerie sál Myslbekův, sochy musily by být rozestaveny porůznu v sále, slavnostní místnosti byly by stísněny, nebylo by místo na úřadovny. Na Letné je nejen dost místa pro celý komplex Galerie, ale i neobmezená rezerva pro budoucí rozšiřování. Za těchto podmínek je zde možno nejlépe uskutečnit provoz Galerie, její vnitřní organizaci a vyhověti všem požadavkům moderního musejnictví. Tam bychom mohli vytvořit ústav vsuktnu moderní, jaký není ani v mnohých velkých státech s galeriemi ve starých palácích.

DŮVODY REGULAČNÍ: Na Letné lze tím spíše vyhověti všem potřebám Galerie, protože regulační plán není dosud hotov a lze tedy při jeho řešení na vše pamatovat. Vstupní komunikace může se zde vytvořit reprezentativně a event. připojit na cestu k Hradu. Parkového okolí lze využít k instalování plastik. Letná je dnes po rozšíření Prahy o Dejvice, Bubeneč, a bude, zejména po postavení tam kulturních institucí a úřadů, přímo centrem města. Možno tu upozornit i na blízkost Akademie umění.

DŮVODY ESTETICKÉ: Park se sochami, poloha na vrchu, odkud se naskýtají krásné a vyhledávané pohledy na Prahu, nerušené prostředí, mohou Galerie jen prospět. Architekt není sevřen ani ohledy památkovými, ani pohledovými, ani obmezeností místa, v jehož poloze jsou přímým a nevyhnutelným podmínkami monumentality. Budovu lze řešit v každém směru neobmezeně, skleněné střechy nebudou rušit pohledově a mohou se řešit jen s ohledem na praktické potřeby Galerie.

Uvedené podmínky nelze nalézt na žádném jiném místě Prahy, a Klub znovu prohlašuje, že urychlení stavby spočívá tudíž jen na příslušných činitelích, mají-li k dispozici i místo tak výhodné i preliminováno obnos na stavbu.

ZÁKON NA OCHRANU MALÉ STRANY A HRADČAN

Pokusy o znehodnocení Malé strany a Hradčan po stránce estetické a historické se v poslední době množí tak, že možno mluvit již o zjevu epidemickém. Není v těchto historických čtvrtích takřka již volné plochy, která by neдрáždila k nejrůznějším projektům, z nichž každý znamená pro ně velmi vážné ohrožení; stačí připomenout Státní galerii na Kampě, petřínskou komunikaci, parcelaci Strahovské zahrady, projekt velké restaurace v Seminářské zahradě. Tyto úklady, k nimž mohou v nejbližší době přistoupiti další, nutí k energickým a rychlým opatřením, pokud nemá dojít ke zničení nedocenitelných hodnot, a to nejen ideálních, ale i hospodářských (t. j. takových, jež přitahují cizinecký ruch s celým jeho přílivem peněz).

V této situaci nevidí Klub za Starou Prahu jiného prostředku, než uskutečnění zvláštního zákona na ochranu Malé strany a Hradčan.

Nebot jediný dosavadní zákonný prostředek, regulační plán, v tom směru úplně selhal; naopak jsou jím nejnebezpečnější zásahy do malostranského a hradčanského organismu i pohledy přímo sankcionovány (galerie na Kampě, petřínská komunikace, parcelace Strahovské zahrady). A podle posledních zkušeností lze i napříště sotva očekávati od Státní regulační komise dostatečnou míru odolnosti při hájení Malé strany a Hradčan.

Účinnějším prostředkem v tom směru snad bude příští památkový zákon. Avšak na jedné straně nelze předvídati, jak dlouhé doby si vyžádá jeho uskutečnění; a právě tato doba by mohla být pro Malou stranu a Hradčany osudnou. Na druhé straně bude mít tento zákon, jako každý podobný zákon všeobecné

povahy, jen platnost rámcovou, nebude se tedy moci zabývati zvláštními případy, takže speciální zákony pro obzvlášť cenné historické celky nebudou ani vedle něho zbytečnými. Ze pak takové zákony jsou právně možné, dokazuje cizí příklad, totiž zvláštní pruský zákon na ochranu města Trevíru z roku 1908; ostatně se možno v této souvislosti odvolati i na naše chystané zákony o přírodních rezervacích.

Úkolem požadovaného zákona by bylo především stanovit v obvodu Malé strany a Hradčan všechny objekty (stavby, sochy atd.), jakož i všechny zahradní plochy a jiné nezastavěné prostory, jež budou bezpodmínečně chráněny; s čímž zároveň by musily být neméně přesně určeny všechny objekty, partie a plochy, jež působí rušivě nebo se nalézají v nehotovém stavu, a zjištěna při jejich definitivní úpravě náležitá odborná součinnost ve směru historickém, uměleckém a regulačním. Dále by bylo třeba, aby zákonem byly usnadněny nutné opravy starých domů a jiných staveb, jež se nalézají z velké části ve velmi sešlém stavu, jakož i hygienicky žádoucí vnitřní úpravy a asanace obytných budov, ovšem bez porušení jejich rázu. V těchto i všech jiných případech, kde by bylo majitelům objektů způsobeno památkovými zřeteli hmotné zatížení, by bylo nutno, aby požadovaný zákon jim zajistil přiměřenou náhradu. Konečně by bylo nezbytno, aby zákon předešel znešvařování těchto čtvrtí nevhodnými nápisy, reklamami, výkladními skříněmi a čímkoli jiným toho druhu.

Klub za Starou Prahu je přesvědčen, že uvedené důvody jsou dosti naléhavé, aby jej opravňovaly k žádosti po navržení a pokud možno urychleném provedení takového zákona.

ČESKÁ MATICE TECHNICKÁ

vydala dvě dávno rozebrané knihy

ARCH. ANTONÍNA BALŠÁNKA:

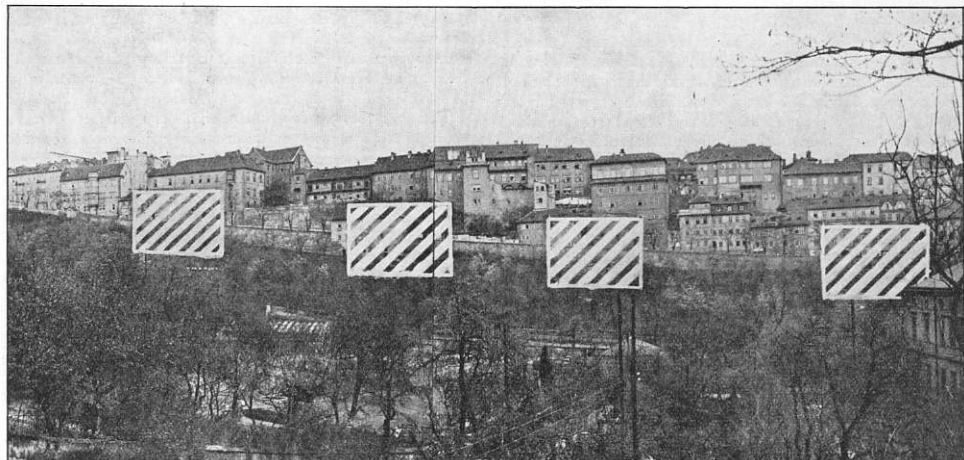
ARCHITEKTURA STŘECH DOBY BAROKOVÉ VPRAZE ŠTÍTY A MOTIVY ATTIKOVÉ V ČESKÉ RENESANCI

Žádejte v každém knihkupectví

PARCELACE STRAHOVSKÉ ZAHRADY.

Zrada kleriků je den ze dne dokazována novými fakty. A je zarážející, že nezůstává omezena na laiky, ale že nabývá vrchu i v kruzích skutečných kleriků, kteří proti svému čistě duchovnímu poslání neváhají dát přednost výhodám tohoto světa! Strahovský klášter spekuluje s parcelací zahrady, kterou uchránil po dobu téměř tisíciletou od rušivých zásahů. Nikdo nepočítá, že klášter byl — ve směru památkovém nedostatečně promyšlenou pozemkovou reformou — velmi

děmu finančnímu zisku!! Prohlašuje-li klášter, že byl k parcelaci zahrady přiveden projektem petřínské komunikace, měl by od ní dobrovolně ustoupit dnes, kdy je petřínská komunikace pohybeným omylem. Neupustí-li od svého projektu, bude pro jeho historii již to dostatečně smutným faktem, přijde-li zahrada zcizením do majetku obce nebo státu. Bylo by však neodpuštělnou hanbou, aby tato půda, která po tolik století štědrě dávala mnichům víno a ovoce, byla

poškozen. Ale tato věc postihla všechny držitele latifundií a klášter musí se s touto skutečností smířit a jako klášter katolický musí jí přijímat pokorně jako ránu a snad i výstrahu Boží! Musí svůj vnitřní i vnější život zaříditi podle nových podmínek a nezcižovat klášterní statky, které nejsou jen relativní hodnotou hmotnou, ale mají i hodnotu kulturní a estetickou pro celý národ.

Jen nekulturní člověk nechápe, že hodnotu hradčanského panoramatu tvoří právě zeleň, která je podle slov Goethových unikátním rámcem architektonických výtvorů pražských. Strahovská zahrada je nepostradatelnou folií panoramatu, a její hodnota je z estetických, historických, hygienických i hospodářských (cizinecký ruch) důvodů neúměrně vysoká proti kaž-

zprofanována soukromými vilami. Klášter, který vždy sloužil kultuře, zalekne se snad toho, aby přejal nyní na sebe roli ničitele kulturních hodnot, kterého bude soudit budoucnost. Ostatně, jsou-li finance kláštera dnes ve špatném stavu, bylo by snad možno pomýšleti spíše na to, vylepšiti je všestranně racionálním hospodářstvím. Nevíme, kde by k tomu klášter našel lepší podmínky, než právě na tomto, kdysi viničním, svahu, kde lze pěstovati všechny vzácné druhy ovoce i drahou zeleninu. Takovýto kus půdy, řádně využit, musil by přinášet veliký výtěžek! — Ale tu by bylo potřeba tvrdé práce a ukázněného připnutí se k půdě, která byla věnem zbožné fundace Přemyslovců a z níž měly národu vzejíti nejvyšší morální příklady všech křesťanských ctností!!!

OTÁČIVÁ RESTAURACE V SEMINÁŘSKÉ ZAHRADĚ.

Směšný nápad, který dovedl propagovat restaurátér Šroubek, je dokladem faktu, že omyl rodí zase jen další omyly. Otáčivou restauraci zrodila petřínská komunikace, která si troufala sáhnout na jeden z nejkrásnějších evropských parků! Nedivíme se pak, že soukromý podnikatel může přijíti s atrakcí, která se snad hodí do Luna-parku, Edenu a podobných amerických podniků. Pro Pražana, který rozumí duchu svého města, může býti svah Petřina jen místem klid-

ného odpočinku a vyhlídkou, odkud lze přehlédnout a prociťit krásu Prahy. Pro podobné vymyšlenosti je za Prahou dost místa. Tam je dost místa i pro velká stanoviště aut i pro otáčivé restaurace! A když už se naši páni podnikatelé nemohou obejít bez těchto amerických atrakcí, ať si pro to zvolí alespoň místo, kde by takové otáčení mělo skutečně smysl, neboť zde obracen by byl pohled diváků do stráně, což ovšem je nesmyslné a směšné!

PETŘÍNSKÁ KOMUNIKACE.*

(Přednáška ze dne 14. ledna 1931.)

Námět dnešního večera zapadá jen volně do rámce klubovních přednášek. Kdekoliv jde o to, utvořit ve staré Praze nové objekty, nezbývá, nežli zasáhnouti tvořivě a neobmezovatí se na stránku konservací. Klub také nikdy na tuto stránku svoji činnost neobmezoval, nýbrž při většině příležitostí věnoval se vyhledávání syntesy mezi novým a starým, dávaje přednost kompromisu tam, kde není možné stanovisko čistě pravověrné.

To jest jediné správný způsob, odpovídající modernímu rozvoji Prahy a neuzavírající snahy Klubu do vzduchoprázdného prostoru. Jediné tímto způsobem se dá zachrániti celek, i když v detailu se objeví některé ztráty jako nevyhnutelné. Tam, kde Klub v tomto smyslu vystoupil iniciativně, měly jeho snahy svoje výsledky. Jsem přesvědčen, že úsilí o zachování Dienzenhoferova pavilonu mělo být nejsilnější již při stanovení osy Jiráskova mostu, která se mohla docela dobře vyhnouti pavilonu, takže mohla zde býti bezpečnější naděje na zachování, nežli slib odborníků o přenesení pavilonu, který se ukázal planým.

Proto myslím, že je nutno hleděti na otázku petřínské komunikace se stanoviska preventivního a se stanoviska syntesy moderního rozvoje se zachováním staré Prahy.

O petřínské komunikaci vede se v posledních letech čilá diskuse a uvažují se důvody pro i proti, a to nejprve o její potřebě. Až do 19. století vystačila Praha, respektive její polovice na levé straně Vltavy, s jedinou komunikací, směřující ven z města Nerudovou ulicí, tehdy Ostruhovou. Před vybudováním Chotkovy silnice a Belcrediho třídy nebylo po levém břehu žádné jiné komunikace, až zase silnice berounsko-haselbašská, jdoucí Košičemi. Avšak koncem 19. století vybudováním náběžní dostává Praha nový směr komunikací od jihu k severu a nabývá ihned neobyčejného významu a objevuje se nutnost nových spojení, která předtím buď vůbec nebyla nebo jen zcela ve skrovné míře. Je to silnice pod Letnou, Vyšehradský tunel a průlom u Klíčů, které zdrazňují nový směr jihozápadní.

Idea výstupní komunikace po Petříně opakuje se od doby Chotkovy. Objevila se znovu v soutěži o regulaci Letné v roce 1920, opětě také při příležitosti soutěže o Cernínský palác a regulaci jeho okolí, při soutěži o pomník Smetanův a při soutěži o vltavské ostrovy. Státní regulační komise se jí opětě zabývala. Rozhodnutí o letenské komunikaci rampou od Štefanikova mostu, rozhodla zároveň celý systém komunikační sítě vnitřní Prahy devisou vedení hlavního proudu po obvodě Starého města, nikoliv jím napříč. Tím nastala Státní regulační komisi povinnost postarati se též o pokračování druhého konce obvodového komunikačního sběrače s výstupem od Národního divadla k západu. Dosavadní přípojení levé poloviny za Hradčany k jihu a východu jest možné toliko Chot-

kovou silnicí, která vystupuje na úroveň planiny na kotě 230, kdežto druhé spojení Bělohorskou silnicí vystupuje u Ladronky na kotě 380. Mezi těmito dvěma body jest 6 km nepřekročitelné hrady petřínského hřbetu. To je spojení nedostatečné.

Nouze komunikační pocítovala se již dávno, jak o tom svědčí úsilí o novou cestu Malou stranou na Pohořelec — pokusy Balšánkovy — a hlavně snahy o proniknutí Letné prokopáním či tunelem. Při tom ovšem nová cesta Malou stranou byla památkově nemožná a průkop Letnou jest odsunut tuze daleko od směru, který má být napájen, a jest rovněž památkově zhoubný pro Staré město a Malou stranu. Staly se ovšem i pokusy, překonati petřínskou bariéru přímým výstupem se strany Hřebenek. Serpentinová regulace čtvrti na Hřebenkách k tomuto směřuje, třebaže orientace k tomuto cíli není nikterak jasná. Před sokolekým sletem byl dobudován tento výstup a na druhé straně sestup přes vrchol Petřín. Nejvyšší kóta, kterou tato komunikace dosahuje, je 333, a sestupuje opět ve výši 295, tedy se ztratou spádu 38 m.

Jest pochopitelné, že taková komunikace nemůže postačiti a uspokojiti, a že není frekventována jindy, nežli v případě nouze. Výhoda této komunikace pro směr Břevnov—Smíchov a jižní části města jest v krátkosti spojení. Jmenovitě auta tuto cestu již dnes vyhledávají, také ovšem z toho důvodu, že na ní není vážných překážek dopravních, kdežto silnice Chotkova je přetížená a plna různých překážek, takže v některých hodinách denních pohybují se zde auta jen krok za krokem.

Ztrátu spádu bylo by lze odstraniti tunelem, pronikajícím z Hřebenek na břevnovskou Bělohorskou třídu, jak bylo svého času navrhováno. Je to však tuze nákladný prostředek, který má ještě jiné nevýhody, takže nepřichází v úvahu. Přetíženost Chotkovy serpentinou, každému dnes již patná, je právě důvodem pro získání nové komunikace z Břevnova na okruh staroměstský a do jižních částí města. Převedení tak významné komunikace přímo na staroměstský obvod bez doteku památkově choulostivých částí má právě s tohoto hlediska velkou důležitost.

Chotkova serpentina je ostatně určena pro Bubeneč a Dejvice, jejichž rozmach absorbuje celou její kapacitu. Porucha na této serpentině, výměna kolejí, dlažba, úprava různých vedení zaviňují i v menším měřítku hotovou kalamitu dopravní, a kdyby bylo nutno uzavřít ji třeba na krátkou dobu, byla by to skutečná dopravní katastrofa. Uvážíme-li, že Chotkovou serpentinou jde do Prahy veškerá doprava: elektrické dráhy, auta, nákladní auta a povozy, jest patrné, že musí býti odlehčena nejen pro směr Dejvice—Bubeneč, ale také pro směr Břevnov—Vošehovka k jihu Prahy. Byly v tom směru vyslovovány pochybnosti o potřebě petřínské komunikace, avšak vylícený stav tyto pochybnosti vyvrací a potřeba komunikace je čím dále, tím naléhavější, jmenovitě od té doby, co začala rapidně růsti automobilová doprava.

Petřínská komunikace má po stránce stoupání nejvýhodnější možnosti, neboť vystupuje pouze na kotu 278 na Pohořelec, nejbližších to uzlů na západě Prahy,

* K přednášce této je třeba podotknouti, že stanovisko Klubu k petřínské komunikaci je zásadně a plně zamítavé. Výklad p. arch. B. Hübschmanna snažil se o věci pojednati co nejobektivněji a vysvětliti genesi otázky. Klubovní stanovisko se tím ovšem nemění.

v případě větve za Strahovským klášterem na kotu 295. Pro směr do Prahy jeví se potřeba patrněji nežli pro směr z Prahy proto, poněvadž dostatečně silná auta frekventují Nerudovu ulici a Úvoz směrem nahoru do cela bez překážky. Jde tedy většinou o směr dolů, ke kterému Nerudovy ulice se nemá používat.

S památkového hlediska je třeba se rozhodnouti, je-li všechna doprava Nerudovou ulicí nahoru i dolů možná a neměla-li by zhoubné následky.

Nutno mít na paměti, že přirozený vývoj žádá si komunikace na sever a západ, a že nestalo-li se tak letenským průkopem, je nutno bráti zřetel na jinou cestu novou. Toho si byla vědoma Státní regulační komise a přikročila v roce 1925 k projednání otázky, pokud se týče směru začátku a konce. Rozhodnuto bylo pro přímý směr, pokud možno bez zákrutů, s ústím na Pohořelci a s počátkem na Chotkově třídě a Durdíkové ulici. Podle tohoto rozhodnutí vypsána byla soutěž, jejíž účastníci většinou rozuměli vypsání tak, jak znělo. Avšak první cenu obdržel návrh nikoliv přímé trasy, nýbrž se dvěma zákrutými, která tímto způsobem vystupovala na vyšší kotu v Seminářské zahradě a vyhýbala se ve větší míře Schönbornské zahradě, jakožto exteriornímu majetku. Stoupání této trasy bylo skoro totéž jako u přímých tratí až k Schönbornské zahradě, odtud pak bylo velice povolné, kdežto druhé návrhy navrhovaly stejnoměrné stoupání od začátku až do konce cirká 1 : 20.

Státní regulační komise vzala přemíovaný návrh za základ regulačního plánu, a změnila svoje původní rozhodnutí o přímém směru, docílitelném třeba i na útraty většího stoupání. Počátek tratí je projektován od mostu Legii rampou přímo stoupající uprostřed značně rozšířené Chotkovy třídy. Rok 1927, ještě před vyložením plánů Státní regulační komise, vyplněn byl debatami a časopiseckými články. Výsledek soutěže byl kritsován velice různě, od popírání účelnosti petřínské komunikace vůbec až po výtku, že porota se nedržela znění podmínek o přímém výstupu. Všecky debaty neměly však na výsledek zmíněného názoru Státní regulační komise žádného vlivu. Tím odpadl také dosti značně zájem veřejnosti a byl vzbuzen znovu teprve koncem roku 1930.

Příprava blízkého se sokolského sletu vztahuje se především také na přípravu dopravních prostředků, a tak vzbuzen byl nový zájem především o rekonstrukci lanové dráhy a ovšem i o petřínskou komunikaci. V poslední době úvahy o vhodnosti místa bývalých újezdských kasáren pro Státní galerii připomínají opět petřínskou komunikaci a naléhavost jejího luštění.

Komunikační soutěž elektrických podniků přinese zajisté i další vyjasnění této otázky a nebylo by záhodno před ní zavíratí oči. Nelze také straniti pouze pochybnostem nebo negování tak důležitého zájmu, jako je rozvoj na západě města. Tím nechci říci, že je třeba mlčky schvalovati, naopak nejřší zájem kritický může věci jenom posloužiti a prospěti.

Pro přátele staré Prahy jest dán tento postup: přesvědčiti se o nutnosti a potřebě této komunikace, přimjouti za základ nemalé její výhody, jež s sebou přináší, a pokusiti se o zažehnutí nebezpečí s tím spojených, jež nejsou ani tak v ní samé jako v jejím provedení.

O zásadní potřebě, myslím, že nemůže býti sporů! Jiná otázka jest, které funkci dopravní má a může hověti. Nebude zajisté nikoho, kdo by chtěl straně nej-

krásnějších sadů znešvariti a věsti jimi nákladní dopravu, at povozy, at nákladními auty. Spornější jest již otázka tramvajového vedení. Vedení tramvajové trati znamená však největší nebezpečí především proto, že je potřeba široku vozovku značně rozšířiti. Za druhé proto, že křížení s lanovou drahou bylo by nutno provésti mimo úroveň, což znamená zapuštění nebo zvýšení lanové dráhy takovým způsobem, že namísto křížení vznikne stavební objekt utilitární, přemostění s hrubými opěrnými zdmi, objekt, který by byl v pohledu na petřínské straně velice nepřijemný. Větší šířka jízdní dráhy způsobuje značné zvětšení náspů, jejichž plochy byly by ve značném kontrastu k ostatním plochám sadovým. Vedení elektrické dráhy však působí také i na směr trasy, neboť snaha po mírném stoupání trati způsobila právě vedení ve dvou zákrutách, tak jak jest obsaženo v regulačním plánu Státní regulační komise. Musilo-li se při těchto zákrutách setrvati, tedy jedna z hlavních výhod této komunikace, totiž spojení veškerých sadových ploch, byla by vykoupena ztrátou největšího dílu Seminářské zahrady. Plochy zbývající uvnitř oněch zákrutů jsou pro sad bezcenné. Jak velká plocha petřínského sadu by padla za obět, vidno je z toho, že oba zákruty potřebují pruh 180 m po celé šíři Seminářské zahrady. Při tom však zisk těchto zákrutů, zlepšení spádu, je zcela nepatrný naproti přímé trase, neboť získaného náskoku výškového prodloužením trati dvěma zákrutými používá se většinou k tomu, aby petřínská třída se vyhnula Schönbornské zahradě, čehož však lze docílit i jiným způsobem.

Ostatně oč výše dostane se petřínská třída dvěma zákrutými, o to při větší šířce jízdní dráhy bude zapotřebí rozsáhlejších náspů. Zákruty a podjezdem na křižovatce s lanovkou nejsou vyčerpány všechny obtíže, neboť tv vzrostou také na začátku při nástupu před Kinskou zahradou a při vyústění na Pohořelci. Uvážíme-li všecky obtíže vedení elektrické dráhy, je vidno, že toto vedení petřínskými sady je nutno zavrhnutí a nahraditi je jiným způsobem.

Státní se tak může autobusovou tratí. Pro autobusy není potřebí rozšiřovati jízdní dráhu, za předpokladu, že pro oba dopravní prostředky, elektrické dráhy i autobusy, nalézající se v jedné ruce, nalezneme se výhodný způsob vzájemného doplňování.

Zavrhne-li však vedení elektrické dráhy petřínskými sady, nebude tedy naléhavé příčiny, aby petřínská komunikace vedena byla zákruty a dá se docílití trati rovné, tak jako měla Státní regulační komise původně na mysli. Za tohoto předpokladu je možno se smířiti s mocným zásahem do přírodního útvaru petřínského, jakým vždycky petřínská komunikace bude. Seminářská zahrada bude proniknuta jenom jedinou trasou, na rozdíl od tří tras, vzniklých zákrutými. Spojení všech petřínských sadů v jedinou komunikaci jest obrovská výhoda, která bude náležitě patrna teprve po provedení. Vyhliďková cena této třídy, vedoucí nad Prahou, nemůže býti ničím podobným v Praze předstížena. Rada pohledů na Hrad, na Malou stranu s Mikulášem, bližších i vzdálenějších, na strahovskou skupinu, na Staré město a Letnou, na Vltavu a ostrovy, méně se na této komunikaci před změnou směrů s počátkem severozápadního, potom západního a nakonec k severu vedoucího.

Je zde ovšem jedna pochybnost: odpadne-li vedení elektrické dráhy, je-li vůbec petřínské komunikace zapotřebí, když obyvatelé Břevnova a západních částí

patří většinou ke třídám nepoužívajícím auta? Zbývá jenom trať autobusů a ty zdánlivě se řídí tímiz zásadami jako auta, že menší zajiďka nepadá na váhu. Nejbližší autobusová trať je možná přes Strahovské lomy kolem sletišť a má spádovou ztrátu 38 m. Při tom vede liduprázdnu krajinou. Pravděpodobně jest, aby spádová ztráta nebyla tak značná, že by od Hřebenck směřovala trať nikoliv na Dlabacov, nýbrž až někam do středu Břevnova, takže by právě Pohořelec a začátek Břevnova byly z této dopravy vyloučeny.

Pro automobilový provoz neznamená zkratka petřínskou komunikací význačnou úsporu, hledíme-li na provoz se stránky délky trati, neboť na menší zajiďce při tomto provozu nezáleží! Je zde však obrovská výhoda volné trati bez překážek, takže není pochyb, že by v atraktivním obvodu této komunikace byl nejen provoz do Břevnova, Liboce a provoz dálkový, nýbrž i části Sřešovic, Dejvic a Hanspauky, které by vyhledávaly tuto komunikaci spíše, nežli přetíženou Chotkovu silnici.

Pro auta a autobusy stačí však trať přímá, třeba

o větším spádu, neboť Palackého třída ve Vršovcích a hořejší Václavské náměstí, jakož i jiné pražské komunikace mají stoupání 6%.

Trati přímé, třeba o větším stoupání, nutno dáti přednost před osudnými zákrutami. Ke konci nesmí se přehlížeti právě nejdůležitější funkce petřínské třídy, totiž odvedení dopravy od pronikání vnitřními starobylými čtvrtěmi. Zajisté, že i vedení petřínskými sady vyzádá si svoje oběti památkové, ale ty jsou nepatrné v porovnání s těmi ztrátami, jež hrozí starým čtvrtím, mělo-li by se vybudovati provozu přiměřené rozšíření dosavadních tratí Malou stranou a Starým městem.

Ukazuji tu jenom na ulice Nerudovu, Karmelitskou, Tomášskou, případně Letenskou na Malé straně, jakož i rozšíření sítě na Starém městě, u Křižovníků, Celetnou ulici a Můstek. Pro svoji osobu jsem přesvědčen, že přátelé Staré Prahy neměli by se stavěti k otázce petřínské komunikace negativně, nýbrž vítati ji jakožto pomoc ve svých ochranných snahách, ovšem s podmínkou, že její vedení bude přímé, tak aby ztráty v petřínských sadech vzniklé byly co nejmenší.

Inž. Ed. Schwarzer:

VODNÍ TOKY V PRAZE A JICH VÝZNAM PRO VÝVOJ A REGULACI MĚSTA.

(Přednáška ze dne 11. února 1931.)

Je známo, že odedávna zakládána byla sídlisťe člověka blízce vodních toků. Potřeba pro domácnost, často i ochrana před nepřitelem, potřeba síly pro mlýny a jiná řemesla a průmysl byly toho příčinou.

Vodní tok odváděl snadno splašky a sloužil také jako dopravní prostředek.

Přitažlivost vody byla tak veliká, že se člověk neleká i nepřiznivých účinků vodních toků při povodních a že opět a opět zakládá své sídlo u řeky, i když bylo jejími proudy často zničeno.

Tak tomu bylo i v Praze. Reka Vltava tvořila základnu pro založení Prahy, a je dosud její monumentální osou, jak jí nazval kdysi arch. Balšánek. Neměla však vždy dnešní podobu, vývojem města měnila často svoji tvářnost a město samo se měnilo změnami řečiště Vltavy.

V dobách pravěkých, kdy tvořila Vltava pražskou kotlinu, zařezávala se postupně vždy hloub do prahorních vrstev zdejšího útvaru, tvořila terasy, na nichž zanechala vrstvy oblásků a písku jako stopy svého toku na návrší vinohradském, na Žižkově a na návrších libeňských, jak to zajímavě líčí ve svých článcích dr. Dědina.

Zařezávání řeky postupovalo podle tvrdosti geologického útvaru, řeka posunovala svůj směr do měkčích vrstev, až vypracovala, takřka vymodelovala pražskou kotlinu, při čemž stále klesala hladina pravěkého českého moře, odvodňující se průlomem Labe v severních Čechách.

Pouze nejtvrší horniny odolaly nekonečné vodní energii, a jich zbytky nalézáme ve skalních hřbetech v pražském okolí velmi četných, jako na Dívčích hradech, na Petříně, na Hradčanech, na Letné na levém břehu, a jim korespondující vrchy na Vyšehradě, Žižkově, Bulovce a Ladvi.

Podle směru toku tvořily se současně značné nánosy šterku na konvexním břehu, jaké nalézáme dnes v mís-

tech Královské louky, na Starém městě, v Holešovicích a na Čišařském ostrově.

Tato doba zanechala nám Vltavu jako dravou horskou řeku s velkým spádem od Vyšehradu k Podbabě 12 metrů, podobně jako jsou ještě dnes Svatojanské proudy, avšak v několika užších ramenech s četnými ostrovy, které se měnily po každé větší povodni. Do této doby spadá opevnění Vyšehradu i pražského hradu a osídlení města jako podhradí i Starého města pražského na rozlehlém říčním nánosu, pouze málo nad hladinu vycínajícím.

Velké změny ve výstavbě Prahy nastaly ve 12. století, kdy se objevila potřeba zříditi pražské mlýny, jircháreny a jiné řemeslné závody. Tehdy byly zřízeny jezy, hladina Vltavy jimi vzduta a původní dravý tok proměněn ve 4 zdřze s poměrně klidnou hladinou rozlil se do značné šířky.

Pevnými jezy byly však také značně zvýšeny povodně, které zatápěly velkou část Malé strany a téměř celé Staré město, takže obyvateľstvo bylo nuceno postupně zvyšovati svoje bydlisťe nad původní úroveň o 5 a více metrů, při čemž často ponechalo staré stavby jako sklepy nebo je zasyvalo.

Tím si vysvětlujeme fakt, že četná stará sklepení, zvláště z doby románské, jsou dobře zachována a při novostavbách na Starém městě dosud objevována.

Klub za Starou Prahu pořádal nedávno vycházky do některých takových sklepení na Starém městě.

Postavením pražských jezů se proud řeky značně zmírnil, povodně ukládaly písek a bahno do rozlehlé inundace a zvyšovaly postupně toto území; na zúrodněných plochách ostrovů a nížin zachytila se vegetace, která, jsouc hojně zavlažována, vytvořila z ostrovů naše plovoucí zahrady a na břehu pás zahrad podél dnešního Smíchova a Malé strany až k dnešní Strahovské akademii.

Ještě na plánu Prahy z roku 1848 vidíme tento věnec zahrad kolem řeky.

Je známo, že mlynářství v Praze za přibývajícího počtu obyvatelstva velmi prospívalo, a cech mlynářský nabýval od českých králů různá privilegia. Tak již ve 14. století jsou záznamy o tom, že pražští přísešní mlynáři měli právo osazovati normální znamení na jezích a tím určovali výšku vzduť, a byli znalci i soudci ve vodních sporech po celém království.

Rozlítím řeky do velkých šířek získal nemálo na kráse obraz města; široká hladina vytvořila teprve základnu panoramatu Hradčan, voda zakryla veškerá šterkovitě a tůně, které zvláště při malé vodě nepěkně působí, Vltava dostala teprve charakter veletoku. Založené mlýny již svojí polohou na výpádech do řeky vycínivajících tvořily malebné stavební skupiny, které později doplněny vodárenskými věžemi zrcadlily se v klidné hladině a obohatily velice obraz města.

Teprve v 19. století nastal překotný vzrůst pražských předměstí, při čemž byla, bohužel, většina pobřežních zahrad zastavěna. Nové části bylo nutno ochránit před záplavami řeky a zříditi důležité pobřežní komunikace, a tak vznikly nábrežní zdi postupně podél celého toku. Dřívější nízké pobřeží bylo nasypáno a zastavěno, avšak ponejvíce šablonovitými činžáky většinou stavby spekulací, aniž se dbalo toho, aby se vytvořila řada náměstí s význačnými veřejnými budovami, jako je na příklad náměstí Smetanova.

Tak byla zanedbána příležitost k vytvoření jedinečného původu, kterým se mohlo město honositi.

Poslední stavby na nábreží Starého města a Petřské čtvrti jsou již budovy veřejné, universitní a ministerké, avšak jsou to stavby příliš mohutné a příliš husté vedle sebe téměř bez náměstí, takže Staré město pražské se svými věžemi a drobnými budovami přímo mizí za touto vysokou hradbou. A tak pozemky urvané řece Vltavě nepřinesly dosti estetických hodnot, ač jejich krásná poloha k tomu přímo vybízela.

Pouze na Malé straně zůstal nám zachován zbytek pobřežních zahrad buď v majetku šlechtickém nebo vojenském, a i tům hrozí ještě zastavení.

Byly také projekty před válkou, které i zde chtěly zříditi nábrežní zdi a poškoditi nenahraditelně ráz Malé strany, postupně vystupující z řeky; leč podařilo se odvrátit toto hrubé porušení našeho panoramatu a musí býti hledány jiné cesty, jak tuto oblast ochrániti před záplavami.

Značný zásah do vývoje města znamenalo splavnění Vltavy uvnitř Prahy tím, že byla vestavěna dvě zdy-madla na Štvanici a u Slovanského ostrova a zrušen jez novomlýnský. Původně měl býti zrušen i jez staroměstský a zřízen průplav podél Masarykova nábreží; leč úsilí Klubu za Starou Prahu podařilo se prosaditi návrh průplavu mezi Židovským ostrovem a Smíchovem, který jsem tehdy v Klubu obhájil, a tak zůstalo panorama Hradčan nedotčeno.

Dnes po 20letém časovém odstupu vidíme, že naše názory byly správné. Bohužel, že splavňovací stavby připravily Prahu o několik krásných ostrovů. Zmizely ostrovy Korunní, Primátorský a Jerusalemský v Petřské čtvrti, ostrov Rohanský zabralo Denisovo nádraží, a tak musíme konstatovat, že zvláště stavby nábrežních zdí pozměnily ráz Vltavy v Praze v její nepospěch, aniž stvořily kvality jiné, stejné hodnotné. Jak státní správa, tak město samo nedbalo dostatečně estetických zájmů.

Reka byla obezděna holými, nedosti členěnými hradbami šablonovitě a bez zajímavosti.

V posledních letech byly přestavěny některé skupiny mlýnů, jako Karpelsovy na Smíchově a mlýny Šitkovy, na budovy pro jiné účely, které již s řekou nijak nesouvisí. Jisté je zapotřebí velké dovednosti, aby ráz těchto skupin nebyl nepříznivě dotčen.

Zbývá nám nyní pojednati o nejnovějších úpravách Vltavy mezi Karlínem, Holešovicemi a Líbni, jakož i o projektech dalších úprav nad a pod Prahou.

Maniny.

Kdo si vzpomene, v jakém stavu ještě nedávno bylo území Manin, uzná jistě, že to byl stav velkoměsta nedůstojný. Velká pláň maninská byla rozbrázděna starými říčními koryty, tůně se střídaly se šterkovitými a vrbovím, to vše v rozsáhlé inundaci velkých vod téměř každoročně zaplavováno a často pokryto bahnem pražské kanalisace, které při přivalech dešťové výpustě vychrlily.

Při tom trpěly i sousední části města povodněmi, jako Karlín, Stará Líbeň a Holešovice.

Přes to že velké plochy pozemků ležely ladem, nebylo dosti místa pro nezbytné potřeby města, zvláště pro rozšíření pražských nádraží, tak aby vyhovovala vzrůstající dopravě do našeho města. Nádraží tato, vybudovaná před 60 a více lety, nemohou vyhovět moderním požadavkům dopravy osobní a nákladní, a studie ind. Kuglera ukázaly, že se tak může státi pouze oddělením dopravy osob od dopravy nákladů a služby seřadovací a topírenské, a bude-li každému odvětví vykázano dostatečné místo. Jelikož pražská nádraží jsou úplně obstatěna městem a nelze je rozšířiti, je třeba nových ploch pro nádražní účely.

A proto jsem již v roce 1917 pojal myšlenku ony rozsáhlé plochy učiniti způsobnými pro tyto a jiné účely radikální úpravou, přeložením Vltavy do jiného koryta, zvýšiti a sceliti dříve zaplavované území.

Po převratu byla věc přičiněním pp. dra Zimmlera a dra Bašty sjednána mezi ministerstvem veřejných prací a železnic, rozdělena náklady 450 milionů Kč a stavba během pěti let provedena. Materiálem z nového řečiště cirka 2,700,000 m³ byly vysypány nízké plochy terénu a tak získáno přes 1 milion m² stavebních pozemků v dnešní hodnotě asi 300 milionů Kč.

K účelům nádražním má býti použito ca 270.000 m², pro velkoobchodní skladiště, o které je v Praze velká nouze, a pro přistavby 700.000 m², vodních ploch nových přistavů jest 240.000 m², a tak položen základ k regulaci celé nové čtvrti města, k vybudování čtvrti dopravy a obchodu, nábreží, mostů a k ochraně města před povodněmi na ploše ca 400.000 m². Celý rozsah nové čtvrti jest o málo menší než Staré město pražské, a její obvod má stejnou délku jako nábreží od Hlávčova mostu až k Vyšehradu. Z celé čtvrti je dosud hotova pouze kostra, výstavba potrvá delší dobu, jak toho potřeba bude vyžadovati.

Jelikož cena získaných pozemků v budoucnosti ještě stoupne, navrhuji ministerstvu, aby pozemky byly dány pouze do dlouhodobého nájmu zájemci, aby se jejich skladiště dala amortisovati, načež případnou do majetku státu, takže nájmy budou stálým zdrojem příjmu asi 4 mil. Kč ročně.

Při tom jsme udělali řeku širokou 160 m, aby dělala příznivější dojem než nad Prahou, kde měří pouze

60 m. Nepochybují, že budoucnost nám dá za pravdu, že jsme zde položili dobrý základ k vývoji této části Prahy.

Trať Maniny—Podbaba.

Dnešní stav této trati ukazuje rozsáhlou inundací povodňovou přes celé trojské údolí, která znemožňuje využití cenných ploch, řádnou regulaci města a zejména zřízení potřebných komunikací podél břehů Vltavy a zřízení mostů přes řeku do sousedních částí Velké Prahy. Projekt úpravy, který se připravuje, má tomu odpomoci; zřizuje oboustranné povodňové hráze, na nichž jsou položeny nové povltavské silnice, překládá nyníější trojský jez do Podbaby, aby se mohla využít jeho vodní síla s plným spádem, takže by se dalo získati asi 10.000 k. s.

Ochráněných pozemků bylo by možno užiti jednak pro zvětšení dnešní Stromovky až k řece, asi o polovinu dnešní velikosti, pro rozšíření výstaviště přes dráhu a přes řeku na Holešůvský ostrov, aby tato krásná řeka byla okrasou budoucího výstaviště po vzoru jiných světových měst.

Úpravou má být chráněn před záplavou také pozemek, věnovaný zeměměřitel velkostatkářem Svobodou státu v rozsahu 85 ha, na jehož části má být zřízena pražská zoologická a botanická zahrada. Také zámecký park s trojským zámkem bude ochráněn před záplavami a umožněna jeho konzervace jako jedné z významných pražských památek.

Dnešní Císařský ostrov, znešvažený kalojemny pražské čistící stanice, má být poněkud zvýšen a věnován tělovýchově a sportu po přenesení čistící stanice do Řeže. Regulační plán této části města zabezpečuje nyníější zelené plochy proti zastavění, takže můžeme doufati, že celé trojské údolí se stane jedinou zahradou Prahy.

Trať Vltavy od Vyšehradu do Modřan.

Dnešní stav řeky je znám: záplavy obcí na obou březích, časté ledové zácpy v celé trati a špatné pobřežní komunikace. Úpravou řeky na velkou vodu má být závadám odpomoceno, a to tím, že se zřídí oboustranné povodňové hráze, na nichž povedou dálkové silnice. Pobřežních pozemků má být užito v nejrozsáhlejší míře pro rekreaci obyvatelstva zřízením říčních koupališť a pro umístění kluboven veslařských a plaveckých klubů. Na vhodných pozemcích u Braníka projektuje se národní stadion, po kterém naše sportovní kruhy stále volají. Místo je velmi výhodné, chráněné před větry; dnešní nízký terén obyspe se prostě tak vysoko, aby byl chráněn před povodněmi, cvičiště zůstanou zapuštěna, takže tribuny budou z velké části na zemních svazích, čímž nejen náklady tribun budou zmenšeny, ale také vzhled stadionu velmi získá. Tam mohou být soustředěny závody všech sportů při nejlepších komunikacích pro diváky, dráhy po obou stranách, elektrické dráhy a paroplavba až na místo.

Mezi Hodkovičkami a Modřany projektuje státní správa nový vorový přístav, poněvadž smíchovský přístav bude třeba vybudovati pro dopravu lodní. Je to území dnešních tůní a vrbovů na pravém břehu, které se k němu nehodí a kde i výkop bude poměrně malý. Rozsáhlé plochy podbřeží mohou být v celé trati vhodně použity jako trávníková hřiště podél koupališť, kde celé rodiny mohou tábořit ve volných chvílích, v blízkosti řeky a města. Je samozřejmé, že neza-

pomínáme též na úpravu Schwarzenberského ostrova a Královské louky na Smíchově pro podobné účely. Ministerstvo veřejných prací tuto úpravu již schválilo, bohužel však neuvolnilo potřebný úvěr ku provedení.

Přítoky Vltavy ve Velké Praze.

Až donedávna sloužily přítoky Vltavy ve Velké Praze nejen k odvádění vod přívalových a povrchových, ale také ke sřazení vod kanalizačních, tedy splaškových, jako přirozené sběrače a sváděly tyto splašky okolních obcí do Vltavy. Je zřejmo, že při postupném zalidňování těchto obcí objevily se brzy značné závary zdravotní, takže nezbývalo než vystavěti pro splašky zvláštní stoky, t. zv. sběrače. Leč tím rehylo pomocieno po všech stránkách, zejména pokud jde o úpravu údolí těchto potoků, a proto jsem se snažil u Státní regulační komise prosaditi některé všeobecné zásady, jak si počínati při nových regulačních plánech v oblasti pražských potoků.

Všeobecně mají údolí přítoků Vltavy v Praze zůstat nezastavitelná; jsou zpravidla vlhká a pro zastavění méně vhodná; tím výhodnější jsou však pro zahrady a parky v blízkosti města a pro louky a pole v místech vzdálenějších.

Tímto způsobem budou utvořeny zelené paprsky z města do projektovaného zeleného pásu kolem Prahy, kterými paprsky se obyvatelstvo snadno a téměř po rovině procházkou dostane do volné přírody, kdežto straně těchto údolí mohou být zastavěny v polohách suchých, slunných a vyhlídkových.

Potoky protékají zpravidla rybníky, které třeba také chrániti, poněvadž zmírňují zloubné účinky deštových přívalů v povodí potoků, tvoří nádržky pro potřeby požární, pro pohon mlýnů i k okrase krajiny; jen je třeba z rybníků občas vyvážeti bahno a okolí osázeti stromovím.

Dále byla stanovena zásada, aby podle potoků byly zřízeny sběrače kanalizační, aby tak byla jejich voda učištěna a aby policejním opatřením bylo zabráněno házení odpadky do potoka.

Zůstanou-li pozemky podél potoků vyloučeny ze stavební spekulace, nebude pak ani třeba nákladným způsobem a z veřejných prostředků prováděti rozsáhlé regulace potoků, nebude ani tak snadné jich znečištění a zůstane zachován přirozený ráz potoků a jich údolí.

Mohu s radostí konstatovati, že Státní regulační komise podle možnosti ve svých regulačních plánech tyto zásady hleděla uplatniti vzdor velkým námitkám se strany majitelů pozemků.

Soudím, že nikdo nemá práva ve svých pozemcích stavební spekulací zbohatnouti, když je to na úkor zdravého bydlení a příjemného života všeho obyvatelstva a na věčné časy.

Pokud jde o jednotlivé potoky, uvádím, že potok Kunratický dosud zachoval svůj přírodní ráz v lese Kunratickém a Krčském. Mezi Krčí a Braníkem jsou v lukách vyhrazena místa pro hřiště a sadové úpravy. Též zelinářské zahrady jsou chráněny před parcelací jako součást zeleného pásu.

Potok Botič, smutně pověstný svojí páchnoucí vodou, vynutil si před válkou úpravu ve zděném korytě, obstatěním v Nuslích a Michli téměř úplné domy. Soudím, že nákladná regulace tato byla pochybená; zbavila nás několika krajinářsky pěkných partií a nezaplešila jakost vody.

Teprve nedávno byl zřízen v Nuslích a Vršovicích

sběrač, kterým závada byla odstraněna, avšak pouze v části dolní.

Je pravda, že takový potok dovede i značné množství organických látek oxydovat a učinit neškodným. Je to t. zv. samočištění toků, avšak stupeň znečištění nesmí přestoupiti určitou míru.

Od Michle nahoru, přes Záběhlíce, Práč k Hostivaři, jsou regulačním plánem zachovány a chráněny krásné louky po obou březích Botiče, taktéž i zahrady a rybníky této trati, a činíme vše, abychom zabránili znečišťování potoka.

Menší úpravy břehové, pokud se ukáží po přivalech nutné, mohou provésti majitelé pozemků podle pokynů úřadů, aby svůj majetek ochránili. Není pochyby, že by provedení dříve projektované hostivařské nádrže prospělo jak proplachování potočiště, tak zvelebení krajinného rázu.

Z pražských potoků zachovala nejvíce svůj přírodní půvab Rokytky, ústící v Libni do Vltavy. Velmi pěknou regulaci potoka s travnatým korytem provedlo před lety družstvo zájemců libeňských; úprava tato může sloužiti za vzor podobným pracem. Kanalisační sběrače jsou zde provedeny po obou březích. Regulačním plánem jsou veškeré louky podél potoka chráněny, i rybník v Hloubětíně zachován.

Na levém břehu Vltavy máme ve Velké Praze tyto potoky: Potok Dalejský neb Hlubočepský, protékající údolím Prokopským, které je značně porušeno dobýváním vápence na jeho levém břehu.

Bude zde třeba téžného programu, aby strmé stráně byly upraveny terasovitě, poněvadž se na nich pak uchytí lehce vegetace a rány se zacelí.

Následuje po vodě potok Motolský, na jehož dolní části je provedena nejradikálnější a nejdražší úprava zaklenutím, aniž to bylo dostatečně odůvodněno. V poměrně úzkém údolí rozvinula se tak silná stavební spekulace, že po provedení úpravy potoka bylo téměř celé údolí hustě a vysoko zastavěno, přímo zahrazeno

činžáky, a tím zničen celý ráz údolí a zabráněno lepšímu větrání vltavského údolí převládajícími západními větry, které je v Praze velmi žádoucí.

V horní části jsou ještě zbytky hrází starých rybníků, které kdysi byly zrušeny a proto potok při přivalech způsobil velké škody a vynutil si tuto úpravu.

Bohužel nedá se věc více napravit, doufáme, že alespoň část od Košář k Motolu bude zachována v rázu přírodním.

Potok Brusnice byl regulován v Jelením příkopě, spodní část zaklenuta, aniž se tím prospělo okolí hradu. Příkop zůstal vlhkým, stromy neměly dosti světla, vyhnaly vysoké kmeny s malými korunami. Měly by býti probrány, aby lepší stromy mohly prospívat. Bylo by velmi prospěšné pro lepší větrání Jeleního příkopu, kdyby v násypu Prašného mostu bylo provedeno několik větších otvorů.

Potok Dejvický jest znám svým nepatrným množstvím vody; byl značně znečištěn v obcích Veleslavíně, Vokovicích i Starých Dejvicích, proto byl pojat do stoky s menší strouhou pro přivaly.

Potok Šárecký má velmi dobré podmínky v povodí, velký rybník Břevský a Libocký udržují stálou vodu, území je málo zastavěné, avšak znečištění dosti značné, zvláště cukrovarem v Ruzyni a přetékáním žump a hnojišť z okolních usedlostí.

Území Šárky jest z velké části chráněno regulačním plánem a tím Praze zachována nejbližší a velmi krásná rezervace přírodní.

Doufám, že jsem podal co nejstručněji obraz o vodních tocích ve Velké Praze a o tom, co se chystá v budoucnu.

Nový, moderní život si nezbytně žádá nových staveb, avšak má se tak státi vedle starých částí a ne v nich samých, jinak jsou konflikty a nenahraditelné škody neodvratny.

Jen tak ukážeme se hodnými svých předků, kteří nám v Praze vytvořili jedno z nejkrásnějších měst světa.

J a r o s l a v V e s e l ý, M o l i t o r o v :

ZACHRAŇME ALESPŇ ZELEŇ VNITŘNÍ PRAHY!

T. G. Masaryk 7. března 1930:

»Představuji si na Letné, na severu a také na jihozápadě oblasť petřínské pás zeleně. Doufám, že všechna tato zeleň zůstane zachována.»

Za všeobecné nejistoty, podaří-li se odvrátiti nebezpečí, jež hrozí pohledu na Hradčany zamýšlenou stavbou moderní galerie na úpatí petřínské stráně, překvapila naše obecenstvo nová, přímo neuvěřitelná zpráva, že ministerstvo veřejných prací schválilo dne 16. dubna, nehledíc k četným protestům na slovo vzatých mužů, zastavěni strahovské zahrady. Nechtě se nikdo neklame, že se tak stane, aniž by zelená plocha petřínské stráně zůstala neporušena! Za posledních třicet let nebylo brutálnějšího útoku na krásu Prahy, než je tato parcelace, a celý národ měl by si uvědomiti, že spolovina bude dávana v dějinách i jemu. Což

se nedoveče naše, jinak tak cizlivé, veřejné mínění proti porušení zeleného rámce Malé strany a Hradčan vzbouřiti? Což nemáme nikoho, kdo by dovedl přesvědčivými slovy vysvětliti následky tohoto nepředloženého skutku na rozhodujících místech? Slovo »pozdě« má tragický přízvuk, a bude-li skutečně odpovédi všem, kteří se ještě v poslední chvíli snažili zelený rámec Hradčanům zachovati, připadá mně to, jako by v tomto krutém slově byla obsažena i všechna bezohlednost a bezcitnost, se kterou se ničí památkové a estetické hodnoty Prahy. Proč svěřujeme péči o budoucí vzhled vnitřní Prahy, na níž celému národu tak

Věnováním starých fotografií, které Vám často doma překážejí, pokud mají vztah k jakémukoli stavebnímu objektu nebo k jakémukoli památce, rozmnožíte klubovní archiv fotografií, v němž věci, pro Vás jinak nepotřebné, najdou uplatnění a tvalob, pečlivě ošetřeni! Prosíme, pamatujte alespoň jednou kopií nově udělaných snímků na klubovní archiv fotografií! Výrobní výtahy Vám rádi nahradíme!

záleží, lidem bez uměleckého citění? Obávám se, že nevidíme chybu v systému, který podobné skutky činí možným, a chytáme se za hlavu teprve tehdy, když se projeví jeho následky.

Asi dvacet roků před válkou vzniklo u nás hnutí za Starou Prahu. Bylo vyvoláno nebezpečím, že nejkrásnější stavební památky pražské budou zbořeny jen proto, poněvadž jsou staré, a že Praha bude lehkomyslně zbavena svých velkolepých výtvarných děl, jež ji učinila jedním z nejkrásnějších měst na světě. Nechci zde opakovati věci známé. Zásluha hnutí za Starou Prahu, třeba by bylo nedocílilo všeho, o co usilovalo, je všeobecně uznávána. Ke hnutí za starou Prahu mělo by se dnes přidružit ještě hnutí jiné, pro naši dobu neméně důležité. Nazval bych je hnutím pro zachování a rozšíření zeleně ve středě i kolem Prahy. Podobná hnutí povstala i povstávají také u jiných národů, jež si budují svoje velké města, a Praha by si věru zasloužila, aby v její prospěch byla organizována i u nás.

Proč byla Praha před sto i více lety tak krásnou, že uchvátila Alexandra von Humboldta k výroku, že má ze všech evropských měst na pevnině nejnádhernější polohu? Proč jí obdivoval tak nadšen W. A. Mozart, když se na ni díval s návrší nad smíchovskou Bertramkou? Vedle Prahy kamenné byla to i Praha zelená, jež získávala diváka půvabem svých zahrad a šířila pověst o kráse naší metropole po celém světě. Tehdy byl zelený rámeček Prahy skutečně obdivuhodný.

Dnes není okolí našeho hlavního města už dávno tak půvabné, jakým bývalo. Praha má, díky nerovnému terénu, na němž je vybudována, a zvláště zelenému úbočí levého břehu vltavského, krásnou polohu, její okolí je však pusté, neupravené a mnohými banálními stavbami znešvážené. Já tam je úchvatná podivná na stověžaté město s návrší pravého břehu Vltavy. Před lety zdobily Prahu nejen malostranské zahrady a petřínská stráž, nýbrž skutečný zelený pás, jež tvořily četné, velkými zahradami obklopené letohrádky pražských měšťanů. Tento původní zelený pás, jenž by byl dnes, zvláště pro město vnitřní, pokladem nesmírné ceny, jsme si zachovati nedovedli. Také bývalé hrady, jež velká většina evropských měst dovedla proměnit v městské sady, byly v Praze bezohledně zastavěny. Tyto chyby měly by nám být výstrahou do budoucna, a generace, jež se dožila splnění proctví J. A. Komenského, neměla by zapomínati, že jí doba uštědřila vedle politické svobody i velké a odpovědné úkoly. Jedním z těchto velkých a odpovědných úkolů je vybudovati Prahu, a to nejen Prahu velkou, nýbrž i krásnou a zdravou.

Je nám až stydno, uvědomíme-li si, že v době, kdy celý svět putuje do Kolína n. R. a jiných německých měst, řídících se jeho vzorem, aby obdivovali jeho rozsáhlý zelený pás, který tam byl teprve po válce spolu s četnými sportovními hřišti a koupališti vytvořen pro zdraví obyvatelstva, my nejenže nedovedeme něco podobného podniknouti v Praze, nýbrž ani zbytku zeleně ve vnitřním městě si nevážíme. Zelenému pásu v Kolíně n. R. bylo věnováno 1400 ha, kdežto veřejně

i soukromé zahrady pražské nemějí ani 200 ha. Pražský lid měl by projevit silnou vůli, že chce, aby v našem hlavním městě vyrůstalo mladé pokolení zdravější a sebevědomější, nežli ono, jež žije většinou v nezdramých činovních domech a úzkých tmavých uličkách. Braňme se tělesně a duševní degeneraci, k níž jest odsouzena mládež, zrozená v nezdramém ovzduší velkého města! Pracujme k tomu, aby našemu lidu bylo poskytnováno více prostoru, vzduchu, zeleně, slunce i vody, tak aby v boji o život sílil a byl národem zdravým a zdatným. Nebude-li energického protestu proti rušení zeleně, jest obava, že se bude v zastavování zbývajících ploch ve středě Prahy i okolí pokračovati. Usoudí-li státní regulační komise, že bude pohled na Hradčany po parcelaci strahovské zahrady krásnější než dříve, bude jejího příkladu následováno. Diskuse o dobrém vkusu jest úlohou velmi nevděčnou. Tomu, komu schází umělecké citění, je těžko vysvětlovati, že Hradčany jsou krásnější nežli Obecní dům u Prašné brány, a stráž porostlá tmavou zelení půvabnější, nežli pražské domácí zahrady s titěrně zkrucenými pěšinkami, besídkami všech možných slohů, přeplněné ovocným stromovím a stříbrnými smrčky.

V novinách se dočítám, že vily mají býti sice »jen« jednopatrové, poněvadž budou nicméně umístěny na svahu, budou jednopatrovými jen se strany »Úvoz«. Kdyby mohly býti vytyčeny jejich obrysy v prostoru, nepochybují, že by tyto vyvolaly ještě větší bouři nevole, nežli způsobil návrh stavby moderní galerie.

Je potěšitelné, že se v posledních letech, zejména působením Čsl. Červeného kříže, v mládeži probouzí zájem o zelený pás kolem Prahy. Chci o něm pojednati při jiné příležitosti. Tentokrát připomínám jen tolik těm, kteří srovnávají Prahu s velkoměsty německými a nedovedou si vysvětliti, proč, mezitím co okolí těchto měst se proměňuje v učiněný ráj, okolí pražské rok od roku upadá a pustne, že příčina tohoto zjevu nekvíjí pouze v tamním vyspělejší zahradním umění, nýbrž i v zákonodárství. My, ačkoliv se při každé příležitosti chlubíme velkou pokrokovostí, nedovedli jsme dosud prosaditi ani jediný zákon, jenž by čelil spekulaci a lichvě s pozemky kolem velkých měst a zvláště Prahy. O příčinách psáti nechci. Následky spekulace s pozemky jsou však tak neutěšené, že si s nimi brzo nebudeme věděti rady. Pozemkovou reformou získala Praha několik tisíc hektarů půdy za podmínek velmi výhodných. Není druhého velkoměsta v Evropě, jemuž by se bylo dostalo tak vzácné příležitosti věnovati dostatek prostoru svému obyvatelstvu. Co je nám však platno, že těmto pozemkům přibýlo několik set milionů na ceně, nemůže-li Praha věnovati ani 12½ ha strahovské zahrady veřejným sadům. Slovem vysázení není řečeno méně nežli slovem vystavěti. Jaký velký rozdíl, věnuje-li se plocha lidským zrákům tak exponovaná, jakou je celá petřínská stráž, sadům veřejným, nebo stavbě vil se skromnými zahradami. Jediné veřejný sad může se přizpůsobiti barvou a výškou porostu danému úkolu, aby tvořil Malé straně a Hradčanům zelený rámeček. Soukromé zahrady se na tento úkol ohlížeti nemohou a nebudou. Škoda, že je u nás pro otázky zahrad tak málo porozumění, a nejvyšší čas, abychom pro lepší budoucnost pražské zeleně sledovali určitý, dobře promyšlený program.

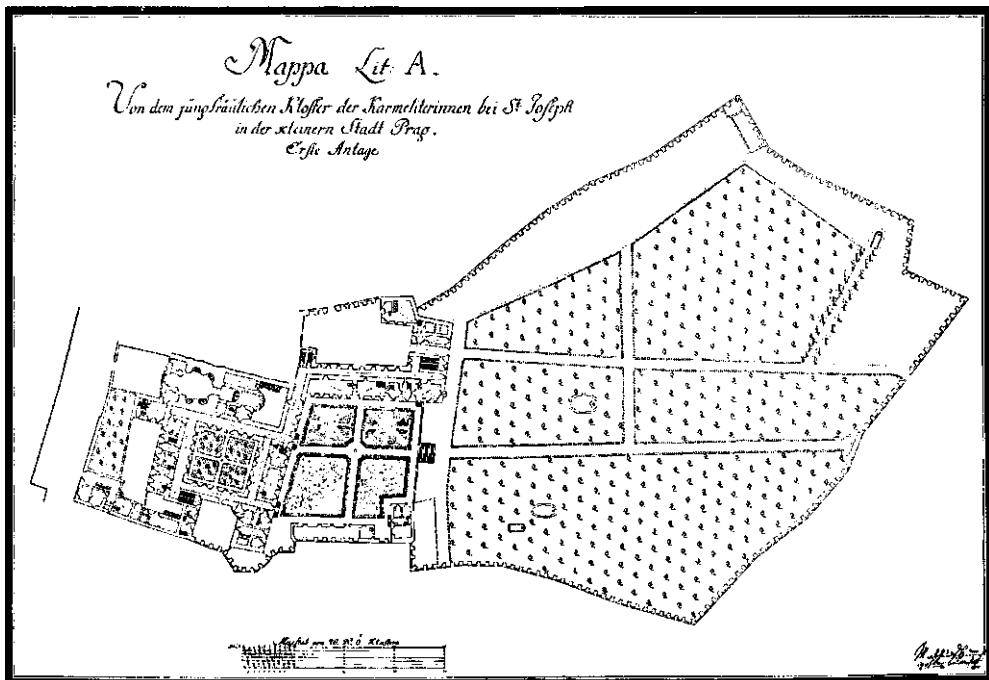
Ti, kdo nedostali na Společenském večeru Klubu svou výhru pro nával u tomboly, mohou se o ni přihlásiti v Klubu (Praha III., Mostecká 56) ve středu a v pátek od 3—6 hod.

ZAHRADA U BÝVALÉHO KLÁŠTERA ANGLICKÝCH PANEN (NYNÍ MINISTERSTVO FINANČÍ)

Zahrady malostranské měly sice poněkud lepší osud než zahrady novoměstské, které byly smeteny úplně s povrchu země, ale dobrý také nebyl! Zahradu vyžaduje nejen hodně peněz, ale také dobrého a rozumného hospodářství. A na to, zdá se, v posledních letech 19. a na začátku století našeho nezbývalo lidem dosti energie. A proto všechny na

být pokáceny. Ale naproti tomu je tu fakt, že na terasy a do malých zahrad vůbec nepatří stromy, leda tvarované. Nehledě ovšem k tomu, že vlhký stín, který způsobují, znemožňuje nejen pěstování květin, ale i trávníků.

Bylo by úkolem naší doby pokud možno nejdříve přikročit k úpravě těchto zahrad a i k nápravě hříchů, způsobených minulými generacemi. A v tomto směru

Obr. 1. Půdorys kláštera a zahrady u Anglických panen z druhé polovice 18. století (uložen v arch. min. vnitř).

Malé straně dodnes existující zahrady jsou ve stavu velmi, velmi zuboženém; výjimku, ač ne doslovnou, činí jen Valdštyňská a v poslední době znovu upravená Fürstenberská. Pokud se týče zahrad Hartigovské, u německého vyslanectví, Vrbovské, Bylandt-Rheitské (Krečmerovy), Thunovské a jiných, drobnějších, které jsou sice opatrovány a užívány — ani tu nelze chválit, ani tu nelze se stavem jejich se spokojití status quo. Držíme se vždycky tradice tam, kde by bylo možno ji opustit, čili držíme se vždy nepravé tradice. První polovice 19. století zaplnila tyto zahrady stromovím. Všude nasázela stromy, které podle příkazu ideje »návratu k přírodě« nechal vegetovat nespoutaně a až příliš volně. Touto horlivostí způsobila nám nyní kruté dilemma. Ty stromy vyrostly do takových rozměrů, že jsou z nich téměř napořád krásné exempláře, pro které by nás bolelo srdce, kdyby měly

se našim zahradním architektům naskytá skvěle daný úkol při úpravě zahrady dnes dokonale zpustlé, při budouv ministerstva financí na Malé straně.

Kdybychom dovedli správně chápat tradici, nemohl by nám býtí lhostejným především fakt, že o existenci této zahrady víme již ve 13. století! Neboť velmi správně řekl, tuším Svátek, že podle zahrad možno dobře usuzovat na výši kulturnosti toho kterého města. Existence zahrad (případ tento není ojedinělý) v Praze v době tak časné mohla by nám býtí potvrzením naší kulturní úrovně a povzbuzením i pobídkou k další práci — nepamětně hodnotnější než Rukopisy, ba než mnohé jiné fantastické a pseudohistorické s. v. »slágrye a fantasie, kterými působíme do omrzení na pochopitelně již otupělé mysli občanů.

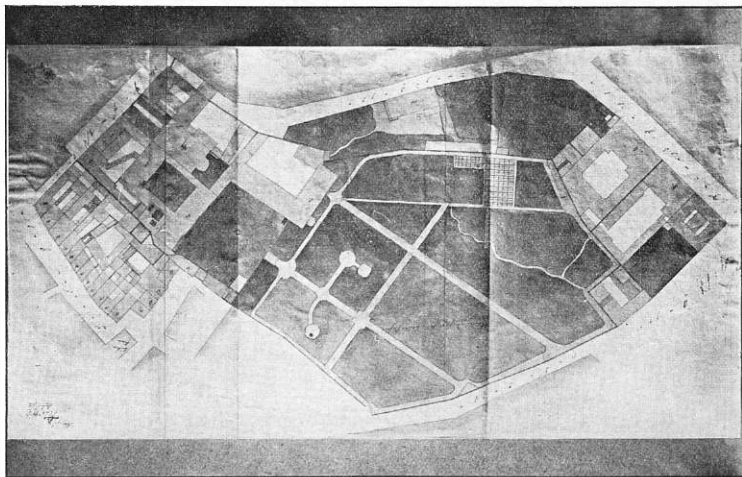
Nemohu v tomto článku probíratí podrobnou historii lokality. Zmíním se jen o tom, že area tato patřila ode-

dávna k biskupskému dvoru a pak od roku 1662 až do roku 1782 klášteru Karmelitánek, po jejich vypuzení se dostala Anglickým pannám, které v roce 1919 odešly odtud do Štěkne. Máme tady tudíž před sebou zahradu klášterní, a bude velmi důležité zachovat i při nové úpravě právě tento klášterní výraz její.

V čem spočívá? Téměř všechny klášterní zahrady, pokud se nejedná o pozemky bohatých řádů z druhé polovice 18. století, jsou ovocnicemi a zelinárnami, upravenými tak, aby poskytovaly co nejvíce možnosti ke klidným procházkám. Jsou tu rovné, dlouhé cesty, buď mezi stromy, nebo záhony často, na výsluních, kryté pergolami. Není tu nákladných fontán, jen ba-

pozemek tento musí být upraven zase jako pravidelný květinový parter.

S této terasy sedeme širokým schodištěm, rovněž balustrádou lemovaným, do vlastní zahrady, která je obklopena vysokou, členěnou zdí. Tato zeď, tuším, bude nebo již je předmětem sporu mezi památkáři a státní správou. Má být, alespoň se strany do Lužické ulice, zbořena. A tu není ani možno dosti zdůraznit a vytknouti co nejrozhodněji, že při řešení nové úpravy zahrady bude nutno tuto zeď zachovati a znovu ji přivésti k jejímu architektonickému účínu. Je dnes totiž z velké části zakryta stromovím. Ze tomu tak nebylo, alespoň v té polovině, která je zdobena bohatěji, je

Obr. 2. Púdorys zahrady a kláštera Anglických panen z r. 1831 (uložen v arch. m. v. pr.).

sény, jejichž účel je více zavodňovací než ozdobný — a pak jsou tu kaplice, které nahrazují prospekty a altány s výzdobnými motivy světskými.

Malostranská zahrada karmelitek vytvořena je přesně podle tohoto schématu. Ale přece je tu určitá koncesce dobové módě. Je tu totiž mezi křídlem, které vybíhá od budovy konventní k východu a které jest asi nejstarší součástí kláštera, a mezi jižní ohradní zdí, k níž přiléhaly nějaké, dnes novostavbou nahrazené budovy — vytvořen záhonový parter, útvaru téměř čtvercového, jaký by mohl dobře existovati i v zahradě zámecké. Parter tento je nad nívau ostatní zahrady zvýšen asi 2 metry a uzavřen kuželkovou balustrádou, která přechází ve štukovém napodobení na jižní stěnu jmenovaného křídla. Na tomto kusu napodobené balustrády jsou reliefní štukové vázy, z nichž vyrůstaly, ovšem malbou napodobené, květiny. (Viz obr. 3.)

Je to ojedinělý případ výzdoby tohoto druhu v Praze a při rekonstrukci zahrady bude nutno dobře naň pamatovati.

Terasy tato v minulém století byla zalesněna několika vzácnějšími křovinami. Většina jich byla již vykáca. Musí ovšem, bez pardonu, zmizeti všechny a

viděti z plánu (obr. 1.), kde mezi ovocnicí a zdí je vynechána široká prostora, která využita byla pravděpodobně pro zelinárnu a květnici.

Proč má být tato zeď zbořena, ptáme se marně. Nejde tu ani o rozšíření ulice a nemůže se nikterak říci, že by stav její byl povážlivý; mohutné a neporušené zdivo její je naprosto intaktní. Jediným důvodem jejího zboření bylo by jen dobré dání činitelů, kteří, jako neodborníci, sami nemohou znáti ani historický, ani umělecký význam této stavby, což by nebylo žádnou chybou ani hříchem. Hříchem však je, a to neodpusitelným (jehož následky budou růsti, nikoliv se zmenšovati), činí-li tito činitelé svá rozhodnutí, aniž by si vyžádali posudek odborníků. — Je to už přímo nechutné dokazovati stále totéž, dokazovati, že pokud se týče starých památek a vzhledu města, spokojujeme se stále a stále s metodou, kterou se neobávám nazvati »fušerstvím« nebo »mastičkářstvím«. Je-li někdo nemocen a je-li při tom ovšem člověkem alespoň poněkud vzdělaným, poradí se s lékařem, nota bene s lékařem specialistou; je-li někdo ve sporu právním, jde k advokátovi, o stavbě radí se s inženýrem, jen o památkách rozhoduje se bez porad s odborníky, mezi nimiž je přece dnes již celá řada specialistů, o těch se rozhoduje podle libosti laiků a od oka. Je to nechutné,

že se stále a stále my, historikové umění, musíme dovolávat svých práv, tím nechutnější, že prakse takto zaostala je pomalu v pokročilých státech evropských skutečně možná již jen u nás.

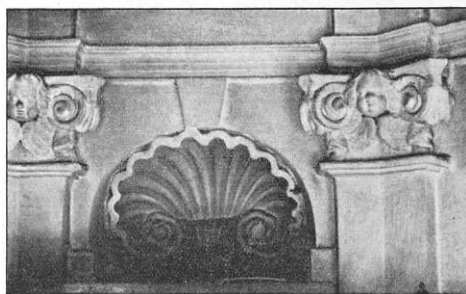
Tedy ta ohradní zeď! Viděli jsme, že důvodem k jejímu zboření byla by buď jen pouhá marota, nebo také neznalost jejího úkolu a účelu. Aby však ani této »neznalosti« nebylo a aby tím lépe vynikl důvod první, bud'těž zde uvedeny všechny důvody, které mluví pro zachování této zdi.

1. **Historické.** Několikrát bylo již poukázáno na to, že ve vytváření estetiky města nehrála až do 18. století řeka té důležité úlohy, jakou hraje dnes. Naopak řeka byla pouhým kanálem, odnášejiím nečistotu, jehož břehy byly důkladně znešvařeny sanytrárnami, koželuhárnami a ozdobeny nanejvýše pitoreskností mlýnů. Byla to periferie, k níž se město vědomě obracelo z ády. Řečeno platí doslovně právě o této části pobřeží pod Klárovem, kde kromě koželuháren nalézáme ještě něco lepšího, totiž jatky a cihelnu. Reka byla pak také prostředkem komunikačním, po němž v nepřetržitém proudu plavily se vory a lodí se zbožím. Uvedené snad stačí, aby-

úlohu velmi podstatnou. Je proto také architektonicky členěná a vyzdobená. — Zeď této zahrady členěna je svisle i podélně. Má dvě etáže. První je vytvořena jako řada slepých arkád, ukončených římsou. Druhá etáž na straně severní je členěna výklenky kosočtvercovými, které se střídají s útvary kvadrilobními; se stran východní a jižní jsou tu malé liché arkádky. — Zevně je zeď tato okrašlena dvěma velmi pěknými portály, v jejich výklencích jsou do Lužické ulice socha sv. Josefa, do Letenské ulice sousoší sv. Rodiny. Pravděpodobně byla zeď tato již v prvých letech trvání kláštera vytvořena v dnešní podobě a výši. Ze by byla bývala zvyšována v průběhu jeho trvání, není pravděpodobno. Neboť její základní síla je její výši právě úměrná. Zeď nižší nemusila by býti tak mohutná. Ale kromě toho hlavní cesta, tracovaná od schodiště terasy, ukončena je zde při zdi kaplí, půdorysu trojúhelníkového, která je zašřešena plochou vyhlídkovou teráskou. Kaplice tato je tak vysoká jako zeď, která v těchto místech je právě jako podklad pro tuto stavbu upravena. Ze tato kaplice je o něco mladší než kaple sv. Eliáše, o jejímž vzniku v letech 1660—70 nelze pochybovati (podle fresek), je jisto. Avšak vý-

Obr. 3. Ze štuku napodobené převedení balustrády terasy na zeď zahradního křídla u Anglických panen.

Obr. 4. Vnitřní výzdoba gloriety v severovýchodním koutě ohradní zdi v zahradě u Anglických panen.

chom pochopili, že nebylo žádoucí, aby zahrada jakákoliv, nejen zahrada klášterní, byla k této straně otevřena. Uzavření zahrady vysokou zdí stalo se proto, aby do ní nedoléhalo nic z banality všedních zaměstnání, probíhajících na veřejné ulici. Zdmi obklopena je proto zahrada Valdštynova i Nosticova, a byla i Fürstenberská, abych uvedla jen nejvýznačnější příklady pražské. Je tudíž zřejmo, že chceme-li zachovati historický ráz této části města, musíme ho zachovati především v této zdi, která je pro zdejší území charakteristickou.

2. **Estetické.** Je zcela klamnou představou, že zahrada otevřená do ulice působí příznivěji než ohradní zeď. Představme si na příklad zámecké schody nebo Vlašskou ulici na Petřín vedoucí bez zdi a zmizí nám obě tyto dvě nejhezčí a nejcharakterističtější ulice v Praze. Jest ovšem dobře dáti jim zelený dekor divokého vína nebo břechtanu. — Nejedná se však jen o vnější, uliční vzhled zdi. Ona má totiž svoji největší úlohu právě v interiéru zahrady. Být by se jednalo třeba jen o klášterní sad ovocný, byl tento vytvořen jako uzavřený prostor a nikoliv jako anglický park. Zahradu barokní dlužno považovati za interiéru, v němž ohradní zeď hraje

zdeba klenáku se strany severovýchodní je táž, jako na znaku nad vchodem do kaple Eliášovy, čímž určen její vznik nejpozději na 80.—90. léta 17. století.

Nechceme-li tudíž zahradu tuto zničiti v její původní umělecké tendenci, musíme jí ponechati její nejarchitektoničtější součást. Kdybychom ji zbořili, jednali bychom jedině podle hesel falešného demokratismu, který stále jen hodnoty ukazuje a o nich řeční, ale ve skutečnosti jich neposkytuje. Zahrada tato nebude nikdy veřejně přístupnou, nýbrž zůstane privátní. Je zbytečno tedy ukazovati ji mřížemi.

3. **Praktické.** Území chráněné touto mohutnou hradbou před náporom větru je především výhodnou pěstírnou a ovocnicí, což snad i v rozpočtu státním může hráti určitou úlohu. (Je na čase dnes: rozumně hospodařiti!!)

Zahrada tato má býti rezervována pro ministra financí, pro jeho soukromý pobyt, ale i reprezentaci. Dovedu si představit, jak by obojí bylo rušeno komunikací Lužické ulice, která bude stoupat (neboť leží na jediné možné průběžné pražské spoji jihoseverní), a dovedu si také představit, co by následovalo!

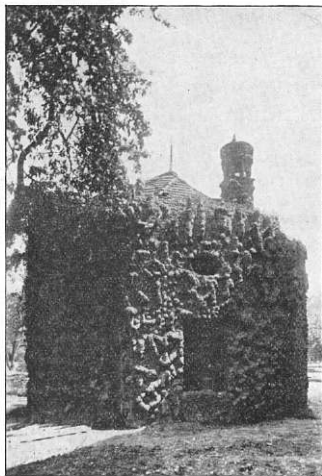
A nyní ještě upozorňuji na stránku finanční: rozboření zdi a odklizení této úžasné spousty stavebního

materiálu stálo by ohromné sumy — a za několik let byla by tady budována zed' nová. Naproti tomu zachování její je otázkou opravy omítky. S touto zdí padl by i ozdobný portál a musil by padnout jeden z nejkrásnějších pražských vyhlídkových pavilonů, unikát vlastně: vyhlídková kaple.

Konečně, niveau Lužické ulice jest o $1\frac{1}{2}$ —2 m vyšší než niveau zahrady, která je v inundaci. Tedy buď bychom se tam pak dívali dolů, jako do jámy, nebo bychom musili snížit niveau Lužické ulice, což obojí je nesmyslné. Neboť zvýšiti niveau zahrady znamenalo by krom ohromného nákladu ještě i její úplné zničení, k němuž by asi stěží vůbec mohlo dojíti.

Přijďme nyní k popisu vnitřku zahrady. Na publikovaném plánu* (obr. 1.) zakresleny jsou čtyři kapličky, stojící volně v zahradě, a dvě stavbičky při zdech. Ve skutečnosti jsou však v zahradě jen dvě

Obr. 5. Kaple proroka Eliáše v zahradě u Anglických panen.

kaple. A sice proroka Eliáše, provedená v krápníkovém zdívu, z let asi 1660—70, a sv. Terezie, postavená jako ex voto hr. El. Valdštejnovou roku 1745. Obě jsou velmi zpustlé, ale ve zdívu zcela zachované. Cennou památkou je zvláště kaple první. Vnější její je sice poněkud zkomolen tím, že byla na ni nastavena tašková střecha, kdežto původní zastřešení bylo ploché (obr. 5.), ale zato vnitřek je dobře zachován i s mušlemi, zrcadélky a kusy barevného skla, vkládanými do krápníkové omítky. Na stropě v pěti polích jsou freskové obrazy s výjevy ze života prorokova, které jsou z nečetných fresk u nás z let 1660—70. Vlevo od oltáře je ve zdi výklenek, uzavřený dvířky, na nichž je namalováno Zmrtvýchvstání Páně. Jest možné, že jsou, nebo byly, vchodem do nějaké krypty pod kaplí. (Srovnej: Krolmus: »Památka stoletá — slečen Anglických v Praze«, Praha r. 1847.) — Nad vchodem, zevně, je ve štuku proveden znak, mylně

* Plán tento nalézá se v Ar. min. vnitř. Není docela spolehlivý. Určitě pochází z druhé polovice 18. století. Snad z let 1782.

Krolmusem za císařský označený. Na publikovaném plánu není tato kaplice půdorysně správně zanesena. Půdorysně jsou to dva křížem položené obdélníky, nebo lépe, obdélník s pravouhlej vykrojenými nárožími.

Kaple sv. Terezie je typická stavba své doby, vně polygonální, uvnitř elipsovitá, s kasulovitými okny, vyzdobená freskami, značně obnovenými. — Další dvě svatyně na plánu zakreslené neexistují. Buď to byly nějaké dřevěné stavbičky, nebo neexistovaly vůbec; plán z roku 1831 (uložený v A. M. P., viz obr. 2.) o nich rovněž ničeho neví.

Dále máme ve skutečnosti tři stavby při zdi. (Plán jen dvě.) Především je to ona, zmíněná již, trojúhelníková kaple s vyhlídkovou terasou, k níž ústí hlavní cesta zahrady. Ve větším výklenku stojí nyní socha sv. Jana Nepomuckého, z druhé polovice 18. století. Původně byl tu nějaký oltář. Zakreslení na plánu

Obr. 6. Kaple sv. Jana Nep. s vyhlídkami v zahradě u Angl. panen.

z let 1782 je mylné; půdorys je zřetelnější na plánu z roku 1831. Výklenek je nově vymalován. V menším výklenku s druhé strany je točité schodiště, vedoucí na vyhlídkovou terasou. — Dále v koutě východním ohradním zdi je malý altánek, do rohu vestavěný, neznámého určení původního. Konečně v nároží severním je pavilon oktagonálního půdorysu, zevně členěn dvěma okny normálního tvaru a dveřmi na průčelí. Nad okny i dveřmi jsou tři lichá elipsovitá okénka. Také tomuto pavilonu přidána hanebně osklivá střecha tašková. Vnitřek je vyzdoben velmi bohatě. V nárožích jsou pilíře s pěkně dekorovanými hlavicemi (viz obr. 4.), ve stěnách jsou tři výklenky s konicami mušlí vyplněnými, a ve dvou zbývajících stěnách jsou tunelovitě, nyní slepé chodbičky, s krápníkovými stropy, které vedly odtud asi do skleníků. Strop je rovný.

Jak byla zahrada trasována? Plán, který, jak v poznamce řečeno, není spolehlivý, obr. 1., má jen dvě cesty hlavní a dvě příčné. Plán obr. 2., který je asi o 50 let mladší, má členění bohatší — a spolehlivější. Není myslitelné, že by byly kaplice výše popsané stály

v zahradě bez jakéhokoliv spojení cestami. Jistě k nim cesty vedly. — Kdybychom se pokoušeli o rekonstrukci zahrady tak, jak vypadala v druhé polovině 17. století, dopadla by asi takto: dvě hlavní cesty, první vedoucí od schodiště terasy ke kapli dle Svatojanské, druhá spojující portál do Lužické ulice s portálem u křídla, které lemuje terasu ze strany severní, zcela určitě existovaly. Existovala také cesta příčná asi ve třetině délky tyto dvě osy křížující.

Avšak cestami byly jistě spojeny i další tři výzdobné motivy. Oktagonální pavilon severní pravděpodobně s užití stranou vyhlídkové kaple svatojanské, altán v rohu východním šikmou trasou se schodištěm na terasu, nebo s vchodem do křídla severního. Pak bychom dostali někde na druhé příčné na plánu zakreslené cestě jakýsi etoile, který je velmi pravděpodobný pro řešení této části zahrady. — Cesta vedoucí ke kapli sv. Eliáše musila ústít u jejího vchodu. Nelze ji tudíž předpokládati jinde, než v šikmém směru od schodiště na terasu vedoucí, a snad potom prodlouženou do jihovýchodního koutu zahrady, kde bylo by pravděpodobně její spojení s prodloužením druhé příčné cesty na plánu ve zlomku zakreslené. Kolem dokola ohradní zdi nutno předpokládati komunikaci

okružní a v části při severní a východní zdi zelinárnu a květnici.

Niveau zahrady je veskrze stejné. Nepatrné zvýšení nalézáme jen v části před nárožím východním.

V druhé polovině 18. století pod vlivem hesel t. zv. anglického směru byla zahrada upravena tak, jak ji vidíme na obr. 2. Jsou to však zase jen hrubé rysy. Cest a cestiček bylo jistě více. Zajímavé na tomto plánu je také využití kdekterého koutu pro osázení a zalesnění. Zahrada rozlévá se tu do všech zákoutí, veskerá téměř lineárnost je zrušena.

Při řešení nové úpravy bude nutno: 1. Zachovatí všechny výzdobné motivy a přivést je k platnosti v prospektech, pro něž jsou počítány. K tomu ovšem se hodí nejlépe cesty rovné. 2. Upravit terasu jako květinový parter. 3. Uplatnití architektonický význam zdi.

Tolik proto, aby se nemohlo později říkati, že nebyl znám historický a umělecký význam objektů, o které se jedná. Nebylo by ovšem zapotřebí podávat odborný výklad touto cestou, kdybychom měli památkový zákon a kdyby Stará Praha a její historické hodnoty nebyly vydány všanc neodborníkům.

Dr. Alžběta Birnbaumová.

PATRONÁTNÍ PRÁVO A DNEŠNÍ STAV FILIÁLNÍCH KOSTELŮ

Dr. Ludvík Svatoš.

Velká většina chrámových staveb má kromě svého významu kulturního i velké hodnoty umělecké i památkové a dějepisné, a tudíž zajímá se o ně věda; pro dějepisce umění, místopis a kulturu, jsou tyto památky pramenem a studijním materiálem prvního řádu. Má o jich zachování zájem i stát a pokud mají hodnoty umělecké a dějepisné, pak všichni občané místa, jichž osadu památka zdobí.

Pohlížíme-li dnes na památníky doby minulé, spatříme, jak chátrají naše církevní budovy.

Zvláště opuštěné a ani zákonem nechráněné jsou tak zvané filiální kostely, t. j. kostely, s nimiž není spojena farní bohoslužba.

Decret dvorní kanceláře ze dne 25. května 1820, č. 14.341, stanoví, že filiální kostel nemusí mít ani patrona a ani jmění. V případě potřeby jest podle tohoto zákona věci interestů, aby přispěli k udržování filiálního kostela. (Mayerhofer, IV. svaz., str. 290, pod čarou.)

Filiální kostely nemávají tedy ve skutečnosti patrona, t. j. ochránce, jenž by v případě potřeby hradil náklad, spojený se stavebními opravami. Při farních kostelích vychází zákon se stanoviska, že farní bohoslužba jest nutnou a stanoví také závazně, jakým způsobem náklad stavební na farní kostely a farní budovy jest hraditi. Při filiálních kostelích není však norem donucovacích při úhradě stavebního nákladu. Výraz »v případě potřeby jest věci interestů, aby přispěli« nezaručuje nijak, že je o stavební náklad na filiální kostely postaráno. Těžko jest dokázati, že někdo musí mít zájem na udržování filiálního kostela. Ovšem často jsou kolem filiálních kostelů hřbitovy a v tom případě jest samozřejmým, že zájem na udržování hřbitovního filiálního kostela mají ty obce, jež své příslušníky pohřbívají na dotčeném hřbitově. Ba ve smyslu gubern. dekretu ze dne 8. listopadu z r. 1825, č. 58.843, česk. prov. sb. zák. VII č. 181, jest náklad

na hřbitovní filiální kostel hraditi tomu, kdo vybírá hřbitovní poplatky, nebo tomu, kdo podle zákonné zvyklosti jest k tomu povinen. Nejsou-li však poplatky hřbitovní vybírány a nelze-li prokázati zvyklost k úhradě stavebního nákladu, jest vyjednávat i interesty a nelze-li docíliti dohody, jest hřbitovní poplatky zavěstiti. Než i když filiální kostel má jmění, používá se ho často k opravám farního kostela. Podle rozhodnutí správního soudního dvoru ze dne 25. června 1897, č. 3603, Budwinski č. 10.870, lze opravy mateřského, t. j. farního, kostela hraditi ze jmění filiálního kostela, a to se může státi i bez souhlasu patrona filiálního kostela (má-li ovšem patrona), a je-li různý patron nad kostelem farním a nad kostelem filiálním. I nejvyšší správní soud rozhodl v nálezu č. 145/19 — Bohuslav-Jud. I, A, 2, č. 18 —, že lze postradatelného jmění filiálního kostela bez ohledu na ostatní konkurenční faktory při stavběch mateřského (farního) kostela použiti, nestačí-li jmění mateřského kostela k úhradě stavebního nákladu. Ovšem i mateřský kostel podle dvorního dekretu ze dne 29. ledna 1783, č. 436 (Jaksch, sv. I., str. 194) může přispěti k udržování filiálního kostela, má-li dosti výdajového jmění. Tato reciprocita má však ten nedostatek, že ve skutečnosti nedochází k tomu, aby mateřský kostel mohl přispívati k stavebnímu nákladu svého kostela filiálního, poněvadž mateřský kostel, i má-li jmění hojně, má mnoho příživníků. Jsou to náklady na udržování budovy nejen kostela, ale i budov farských, náklad na vnitřní zařízení kostela, náklad na kostelní potřeby, v případě přebytku i částečná, ne-li celá, úhrada platu duchovního správce a pomocných duchovních, jakož i jiných funkcionářů kostelních. Není divu, že takto v žádném případě nedojde k tomu, aby se mohlo pomoci z mateřského kostela ještě jinému.

Církevní budovy jsou zpravidla pod patronem, jež jest subsidiárně zavázán k úhradě nákladu stavebního,

spojeného s budovou pod jeho ochranou se nalézají. Při filiálních kostelích jest patron, pokud filiální kostel má patrona, subsidiární (t. j. není-li jiných úhradních prostředků) zavázán k úhradě celého stavebního nákladu; při farních kostelích jest patron subsidiárně zavázán jen k úhradě nákladu na hmoty a práce farnícké. K úhradě nákladu na dovozy a práce nádenické jsou zavázáni přífařenci, t. j. podle § 35 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., všichni katolíci, bydlící v jednom okrsku farním, tvořící dohromady farní osadu.

Než dojde na povinnost patronovu při úhradě nákladu na stavby církevní, přichází

a) v první řadě v úvahu zvláštní účelové jmění, je-li poruce, nebo přicházejí v úvahu příspěvky osob k tomu zavázaných buď smlouvou nebo jiným titulem právním.

b) V druhé řadě jest použití k úhradě nákladu na budovy církevní přebytkového jmění příslušného kostela. Jméni kostelní jest přebytkovým podle dvorního dekretu ze dne 24. září 1785, č. 361, potud, pokud po úhradě běžných kostelních potřeb (bohoslužby) přebývá. Podle odstavce 3. konkurenčních normalí pro Čechy z 23. května 1806, intimov. dekretem dv. kanc. z 18. dubna 1806, č. 22.616 z r. 1805, není rozdíl, je-li kostel a fara pod týmž nebo různým patronátem a různost patronátů nemá vlivu na povinnost kostelního jmění přispívat k opravám farních budov, neboť zákon označuje tuto povinnost (jmění kostelního) za bezpodmínečnou, ostatních konkurenčních faktorů jako podmínečnou (eventuální). (Rozhodnutí správního soudního dvora z 19. listopadu 1880, Budw. IV.—994).

Podle § 40 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., lze docela použít i části podstaty jmění zádušního (mimo běžných užitků), není-li potřebí běžných užitků z této části podstaty (kteréž by bylo použití na úhradu běžných potřeb kostela.

c) V třetí řadě jest k úhradě stavebního nákladu na budovy církevní použití postradatelného jmění filiálních kostelů, t. j. těch, které jsou s dotčeným farním kostelem v tak zvaném kanonickém svazku, t. j. pod touž farní duchovní správou. (Dvorní dekret z 20. listopadu 1786, č. 2799, Jaksch II., str. 443, z 28. října 1791, tamže III., str. 332, dvorní dekret z 9. prosince 1785, tamže III., č. 387, z 11. dubna, č. 173, Sb. pol. zák. č. 375, dv. dekr. z 20. května 1820, Jaksch VII., str. 124).

Podle § 54 zákona ze dne 7. května 1874, ř. z. č. 50, může státní správa kulturní, t. j. ministerstvo školství a národní osvěty, s výjimkou zůstatného biskupského ordinariátu zaříditi, aby se části jmění kostelního, přiměřené průměrnému ročnímu přebytku, použilo k jiným účelům církevním, k jichž ubrání není dostatečného nadání. (Pokračování.)

Guenne: »PRAGUE, VILLE D'ART«, vydalo v Paříži, v září 1930, Librairie Larousse, revue s'Art vivants.

V úvodu, kde Guenne je misty velmi lyrický, líčí tvářnost Prahy a podává výklad o vztahu dějin a architektury. Uvádí správně dobu příchodu rozličných slohů do Prahy, až snad na renesanci, kterou klade u nás do roku 1535, což je datum příliš pozdní (renesanční okna Vladislavského sálu na Hradě pražském již roku 1493). Dále neponechává Praze žádné samostatně tvůrčí umělecké činnosti. Podle něho jsou to architekti němečtí, kteří staveb u nás románské kostely podle vzoru italských atd. Tedy téměř ve všem vidí eklekticismus, ovšem připouští osobitou specifickou pražskou obměnu všech cizích do Prahy zanesených slohů.

Odtud přechází k líčení slohů po sobě následujících a vývoje jak architektury, tak sochařství a malířství.

Posléze je tu část třetí, důkladný průvodce po pražských památkách a sbírkách (Umeleckopřemyslové museum, sbírky Spol. přátel umění, Museum etnografické, Národní museum, Městské museum a Moderní galerie), průvodce myšlený spíše turisticky.

Guennova kniha jest opravdové pražské kompendium. Nejenže je to dílo metodicky správné, ale i obsahově nezůstává pozadu. Přes to že autorovi vyšli již všichni domácí činitelé vstříci, je obdivuhodné, jak během tří měsíců se obeznámil a pochopil české poměry a české umění.

Také velmi instruktivní, přesná a správná jsou data uvedená v závorce.

Přece však nutno vytknouti a opravit některé nesprávnosti. Tedy: Nejstarší kostel Panny Marie na Hradě, založený Bořivojem, a původní chrám sv. Jiří, postavený Vratislavem roku 915, dnes již ani v základech neexistují. Saský architekt Werner nebyl činný za abatyse Mladý, nýbrž až v polovině XII. století (o dvě stě let později), na kostele sv. Jiří. Opominutí Svytláhněvova basilika; dále opomíjí stavební vývoj pražského Hradu. Klenuté stavby jsou u nás už ve XII. století a ne až ve XIII. stol. Dnešní synagoga staronová je z poloviny XIII. století a ne z roku 1338. Kostel sv. Haštala je z poloviny XIV. století a ne z II. poloviny XIII. století. Dopouští se anachronismus, tvrdě, že Jan IV. z Dražic shromáždil ve své kapli práce Petra Parléře. Omylem je, že Petr Parléř staveb věz av. Víta a Karlov. Klášter Emauzský byl založen již roku 1347 a ne až roku 1371. Přelúči Lorety je od Kristofa Dienzenhofera a ne od Kiliana Dienzenhofera. Dialek vyskytuje se tu zámena titulků pod fotografiemi, což se však v textu neopakuje. (Rotunda sv. Longina s rotundou sv. Kříže). V naší době zmýšlí se Guenne v připisování nové filosofické fakulty Kotěrovi, kteražto je dílem Sakařovým. Stejný případ je u Gočárových činovním domem na Václavském náměstí, který mylně přisuzuje Líbrovi. Obraz chudého rybáře od Puvise de Chavannes nám nepatří, byl zde na výstavě, ale koupen nebyl. Co se týče průvodce Prahou, je velmi účelné rozdělení. Guenne na vše upozorňuje, nic důležitého nevynechává.

Jitka Gollerová.

Z P R Á V Y Z R E D A K C E

Zádáme všechny členy Klubu za Starou Prahu, aby podporovali náš »Věstník« zasíláním zpráv a upozornění na ohrožené památky v Praze i na venkově, aby nám posílali zprávy o zamýšlených opravách památek i o změnách regulačních plánů, kterými by památky mohly býti ohroženy.

Vítány jsou hlavně fotografie s příslušným výkladem, ale i upozornění teoretická, vztahující se k programové činnosti ochranné.

*

OPRAVA: V minulém čísle ve článku dr. A. Birnbaumova na str. 12. (II. odstavce, uprostřed) vypadla některá slova. Má býti: ... za cenu úplné barbarisace. Je to přesně vědecké ...

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 36.845/VII.—1927.

OBSAH ČÍSLA 3—4: Žádáme rychlé postavení Státní galerie! — Zákon na ochranu Malé strany a Hradčan. — Parcelce Strahovské zahrady (s vyzobrazeními). — Otázkův restaurace v Seminářské zahradě. — Arch. Boh. Hübschmann: Peřtinská komunikace. — Ing. Ed. Schwarz: Vodní toky v Praze a jich význam pro vývoj a regulaci města. — Jaroslav Ceseň: Zachraňme alespoň zeleň vnitřní Prahy! — Dr. Alžběta Birnbaumová: Zahradu u bývalého kláštera Anglických panen (s vyzobrazeními). — Dr. Ludvík Svofos: Patronátní právo a dnešní stav filiálních kostelů. — Referáty. — Zprávy z redakce.

Odpovědný redaktor Fr. Kovárna, Praha-Smíchov, Hřebenka 1262. — Redakční rada: V. Birnbaum, A. Birnbaumová, A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wágner, Zd. Wirth. — Otiiskování článků pouze s udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova ul. — Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XV.

V PRAZE, V PROSINCI 1931.

ČÍSLO 5—6.

STAVENIŠTĚ BANKY „UNION“.

Na Příkopě i do Ovocného trhu zeje ohromný otvor jako vykotlané zuby v otevřených ústech staré Prahy, volajících o pomstu. Zde měl státi palác banky »Union«. Kdyby nešlo o brutální znešvaření pražského centra, prý »pyšný pražský Wall-street« — musily by památkové korporace počítovati zadoštinění, že došlo na jejich varovné hlasy. Satisfakci by měla vlastně i městská rada, která se zdráhala dáti povolení ke zboření pěti domů naplněných drobným obchodem, jenž byl před třemi lety zcela brutálně vrzen na dlažbu.

Mají-li odvolací instance právo takto rozhodovati, mají mít i právo žádati od stavce záruky, že

zbojenistě se ihned zastaví podle schváleného projektu.

Dnešním stavem uplývají ohromné příjmy státu i obci v době nejtěžší. Namítá-li se, že výstavní síň pro spolek »Myslbek« bude zatím »náhradou«, je to velký omyl.

Zoufalá zatímnost, v níž se projekt provisorního pavilonu bude odrážeti od černých nebo žvoucímí reklamami pokrytých požárních zdí sousedů, bude tím napadnější.

Nemluvte, prosím, o Wall-streetu, dokud Příkopy jsou pomníkem čistě pražských poměrů, vyklíčníkem nevítaného svérázu, který by nedělal čest ani Zadním Mrkvaticům.

PŘÍPAD FRESEK U SV. JILJÍ.

Naše odborná veřejnost byla v srpnu t. r. vzrušena faktem, že v nestřeženém okamžiku a vskutku v době velmi krátké bylo přemalováno stejně naivně jako smělé pět polí Reinerova freska v kostele sv. Jiljí v Praze I.

Tento neslýchaný a roku 1931 neuvěřitelný pokus na prvořadem uměleckém díle provedl neznámý malíř, který byl subkontrahentem jedné východočeské řezbářské firmy, zařídívší se v poslední době na velkofirmu pro opravy kostelních interiérů vůbec.

Reinerovo fresko u sv. Jiljí — ironie osudul — právě nad místem posledního odpočinku umělcova mělo již po druhé neštěstí v opravě. Po prvé bylo restaurováno roku 1897 a násl. akad. malířem Heřmánem za dozoru prof. V. Maška a za spolupráce jeho žáků. Tato restaurační práce záležela v částečném vyčištění, domalbě sešlých míst temperou i dokonce olejem, a napuštěním celého freska mastnou fixází. Originál nejen utrpěl přemalbami, pro školu prof. Maška leckde velmi charakteristickými a dosud znatelnými, ale hlavně fixází, která zavinila úplné zčernání všech fresek.

Nynější nepovolaný »restaurátor« (majitel firmy jej zaměštrávající si dokonce přisvojuje název »konservátor«!) vyhnul se obtížím úpravy tím, že přes mastný povrch trochu očištěný nanesl přemalbu, zarážející a směšnou svojí naivností. Na štěstí bylo takto zasaženo jen pět malých polí na východní straně. Na zakročení Státního památkového úřadu u zaměštravatele malířova — neboť dominikánský klášter, který bez vědomí Památkového úřadu práci zadal, odřekl naprosto účast

a zájem na rektifikování této pohromy — byl konečně získán jiný subkontrahent, který brutální přemalbu smyl, povrch fixoval a ostatní freska pouze očistil.

Tato restaurační práce, která by byla bývala přetěžkým oříškem i pro nejzkušenějšího odborného restaurátora, byla tedy zblavena aspoň nejkřiklavějších závad, ale dnes je Reinerovo fresko po dvou opravných pokusech v tomto stavu: jemné temperové lasury originálu zmizely z velké části z celé malby již při opravě Heřmanově, na některých místech jsou nahrazeny olejomalbou povolanych i méně povolanych restaurátorů z roku 1898. Nepatrné poslední zbytky těchto lasur zničila na pěti polích přemalba letošního roku, a také poslední slušný restaurátor nemohl jejich zbytků přilížit šetřiti — byly-li vůbec ještě jaké — když smýval přemalbu ze srpna 1931. Ostatní fresko, zvláště velký výjev střední, není zcela zblaveno mastné fixáze z opravy Heřmanovy, a jest jen zhruba očištěno.

Letošní oprava interiérů sv. Jiljí byla odstrašujícím příkladem i po stránce pracovní organizace: duchovní správa zadá opravu firmě, tato firma opatří nejen pracovní síly pro opravy i »opravy« bez veškeré kontroly, ale i krkolomné lešení, které svoji provisorností zneumožňuje občas přístup dozorním orgánům vůbec a vydává v nebezpečí i pracující síly.

Nechceme rozhodovati, do jaké míry v celém případě činí obtíž nedostatky prostředků. Ale zaprášený štuk a trochu osleplé barvy nátěrů stěn a pilířů jsou v každém případě lepší než oprava takového druhu, jaká hrozila kostelu sv. Jiljí a která svou organizací těžce znesnadňovala zákroky Památkového úřadu.

KONSERVACE NÁSTĚNNÝCH MALEB.

A) Stručný přehled techniky české nástěnné malby.

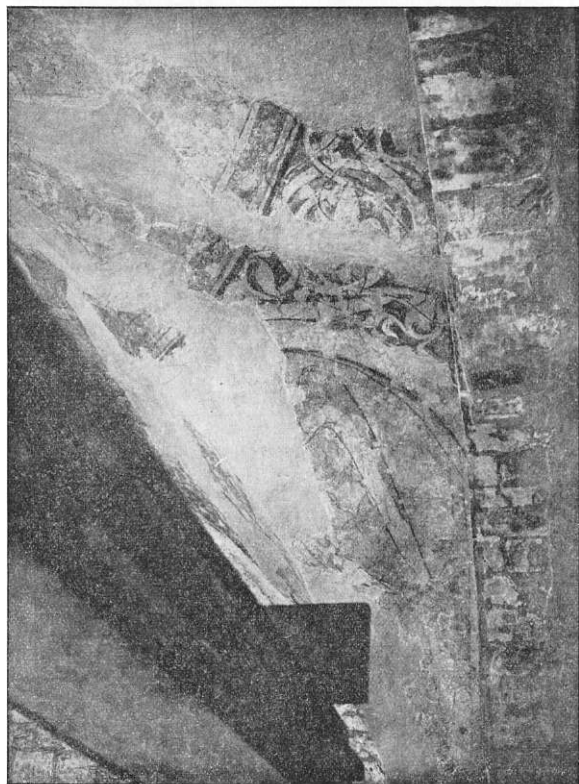
Přirovnáme-li techniku našich nejstarších nástěnných maleb k předpisům některého z teoretiků středověkých malířských technik, na př. k Theofilovi (»Diversarum artium schedula«), zjišťujeme, že technika nástěnné

postřikána vodou, užívá se barev přírodních (v nichž převládají okry, červené a zelené hlínky), smíšených s vápnem, posléze se provádí detailní kresba (obličej, roucha) a nanáší se bílou vápennou barvou světla. Tato technika, která v naší středověké malbě převládá a na čas zcela zatlačuje do pozadí starší techniky voskové malby (různé druhy malby enkaustické), se vyvíjí a stává se zběžnější v jiném druhu vápenné malby, v němž omítka se uhlazuje méně pečlivě, po zaschnutí se napouští vápennou vodou a bílí hustým dobrým vápnem. Na takto získaném podkladě umělec maloval vápennou barvou, dokud spodní vápenný nátěr byl vlhký. Tato technika se do jisté míry blíží vlastním fresku, poněvadž se maluje na vlhký nátěr. Poněvadž však pravé fresko značí malbu do vlhké omítky, je zřejmo a z našich středověkých památek dosud dobře patrné, že název této pokročilejší techniky »fresco secco«, t. j. suché fresko, je protimluvem, který usiluje o vyznačení kombinace suchého omítkového podkladu s vlhkým nátěrem.

Popsané dvě techniky, které jsou klíčem k poznání ostatních vápenných technik, nejsou v našich výtvarných památkách přesně odlišeny, nýbrž se prolínají. Na př. staroboleslavské malby v kostelíku sv. Klimenta (1175) jsou malby vápenné na suché omítce ve vlhkém nátěru. Některé části byly malovány na nátěru již zaslých, nemohly se proto spojit s nátěrem a jeho prostřednictvím s omítkou, takže se odprášily. Jiné části byly po zaschnutí nově natřeny vápnem a malovány znovu. Podobnou technikou jsou pracovány i malby na klenbě apsidy kostela sv. Jiří na Hradčanech. Zdá se, že i zde byla základní omítka nanášena po celé ploše jednotně, opatřena vápenným nátěrem, a do něho za vlhka malováno.

Stav, v jakém se nám všechny malby toho druhu zachovaly, nedovoluje ovšem v každém případě přesného zjištění o zvolené technice, ani neorientuje úplně o míře, v jaké bylo užíváno jednotlivých barev, poněvadž jednak někde klenbou prolínání změnila obyčejnou vápennou malbu dodatečně na »fresko«, jinde zase buď časem nebo odkrýváním zabílených maleb se sprášily barvy méně vazné (černá, modrá) a zůstaly jen barvy velmi vazné, červené, žluté a zelené, v nejméně příznivém případě pak rozmanité restaurační metody, napouštějící vápenné malby buď voskem nebo vaječnými temperami, učinily přesné rozpoznání staré techniky nesnadným nebo nemožným.

Všem našim časným středověkým malbám jsou společné některé znaky, na př. neobyčejně hladké omítky, »utahované« hladítky, jejichž stopy je vidět, takže

Praha IV., kostel sv. Jiří — stav po konservaci 1922. Malba vápenná na hladkém omítkovém podkladě. Fot. Štenc 1922.

malby v našich památkách románských i gotických je vlastně obrazem těchto teoretických předpisů.

Nejde tu nikdy o fresko ve vlastním slova smyslu, nýbrž o obyčejnou malbu vápennou. Z Theofilova díla, ačkoli věnuje technikám nástěnné malby poměrně nejméně místa, vychází poučení o užívání vápenných barev na navlhčené zdi. Podkladem malby jest omítka z výborně uleženého vápna a jemnozrného žlutého písku. Tato omítka se hladce urovná hladítky (mramorovými), načež se nakreslí obraz v hlavních rysech uhlem a obrysy se vytáhnou tmavohnědě. Barvy se nanáší na zaslou omítku, která byla dodatečně

namnoze lze určit i šířku hladítka a zvláště slabé nanášení barev bez impastování.

Ovšem je nutno ke každému takovému zjištění techniky předeslati: každá změna techniky a každá její vlastnost je podmíněna směrem umělecké v úle, každý nový sloh si usilovnou myšlenkovou prací nově podmaňuje materiál — krátce, nové výtvarné pojetí je prius, technika posterius.

Přirovnáme-li techniku naší pozdní románské malby k předpisům Theofilových, které nejsou ovšem jen vymoženostmi rozhraní XI. a XII. století, nýbrž souhrnem technických vědomostí dlouhých staletí, máme v naší románské malbě obraz jeho návodu: »Na zdi pokryj šat okrem, ke kterému jsi přimísil vápna, abys docílil lesku, potom nanes stíny buď obyčejnou červení, nebo užij prasinu (smíšeniny okru a zeleně). K barvě obličejů užij okru, cinobru a vápna. Je třeba, aby všechny barvy byly nanášeny na vlhký nátěr.«

Popsaná technika »suchého freska« žije v domácí nástěnné malbě XIII. i XIV. století v různých obměnách téměř výhradně. Jen kresba se provádí pečlivěji a klade se stále větší důraz na podkreslení barvou. Je třeba sledovati dějiny našeho umění, abychom se přesvědčili, jak technické vymoženosti udržují krok s úsilím uměleckým a jak se snaží vyrovnati se s ním.

Kresba tlustými čarami mizí úplně a je nahrazena kresbou jemnou. Malby v Písku (v děk. kostele), Hosině, Plasech, Krupce, Myšenci a ve Strakonických jsou etapami tohoto vývoje a ukázkami zcela nepatrných nuancí v technice, jejímž základem je již zdrsnění plochy vyschlé omítky (pemzou), její důkladné navlhčení, nanesení tenké vrstvy vápna a konečně malování hustou vápennou barvou, po možnosti ještě ve vlhké vrstvě vápenné.

Maliřství doby Karlovy jest — ve shodě s thesí o prioritě výtvarné formy a následnosti techniky — dobou převratnou a směle výbojnou i v technikách malby nástěnné. Na naší půdě se v této době odehrává po technické stránce jistá analogie Giottova technického přínosu do malby italské. Technika tabulového maliřství se tu vlastně přenáší do malby nástěnné, objevuje se i čisté fresko a bohaté nuance temperových maleb na zdi. Modelující barvou a oživující předměty v prostoru světlem a stínem, křísí toto umění vlastně pozapomenuté techniky antické a byzantské. Možno tu poukázati na malby karlštejnské a příchod pravého freska demonstrovat na jisté části obrazů na severní a jižní stěně lodi v kostele sv. Apolináře v Praze, kde obličej proroků pod postavami světců jsou vysazeny — patrně po dokončení malby — novou čerstvou omítkou a malovány v hluboké modelaci al fresco, tedy zcela do vlhké, čerstvé omítky.

Patnácté století lze v Čechách charakterisovati jako dobu, v níž úplně mizí hlazené omítky, již ve století předchozím potlačované, zatím co však v nástěnné malbě technika »suchého freska« se střídá s jedno-

duchými temperami. Můžeme-li pro dobu Václava IV. uvést jako příklad prostého al secco nedávno objevený fragment malby v kostele sv. Václava na Zde- raze, ukazuje nám konec století po caesure jeho stědu bohaté kombinace temper a velmi pečlivých vápenných maleb v nástěnné výzdobě kutnohorské (v kapli směškovské a hašplířské u sv. Barbory) a v zámku žirovnickém. Roku 1922 objevená malba sv. Kryštofa na vnější stěně kaple žirovnického zámku je vlastně

Praha IV., kostel sv. Jiří — stav po konservaci 1922. Malba vápenná na hladkém omítkovém podkladě. Fot. Štenc 1922.

kombinací čistého freska s vápenným sekkem, poně- vadž bylo malováno do vlhkého nátěru, když i omítka byla ještě čerstvá, nezaschlá.

Šestnácté století favorisuje mastné a pryskyřičné tempery. Skvělým dokladem nejrozsáhlejší pryskyřičné tempery jest cyklus maleb ze života sv. Václava ve svatováclavské kapli.

Úhrnnou charakteristikou tohoto století je v oboru nástěnné malby neklidné střídání a zasahování různých technik, zcela ve shodě s vlivy uměleckými, které v Čechách působí. Uplatňují se mastné tempery i olejové malby na stěnách, sgrafitová výzdoba se doplňuje bar-

vou v technice freskové. Položití vedle sebe ukázky maleb na průčelích prachatických, malby v Kratochvíli, v pražském Ungeltě a na domě čp. 119-III., či ve staroměstském kostele v Českých Budějovicích, znamenají ukázkou zároveň s pestrostí výtvarného projevu rozmanitost technik od husté tempery k fresku i naopak k pečlivě a virtuózně ovládané vápenné malbě.

Ani v XVII. století se pestrá mozaika nástěnných technik nezjednodušuje. Je to pochopitelné při střídajících se uměleckých vlivech a při styku umělců nejrozmanitější školených, takže obraz technik od konce doby rudolfinské na dobu téměř jednoho sta let jest velmi nejednotný.

Právě jako na sklonku XVI. století, vyskytuje se na počátku věku XVII. leckde ještě malba hustou vápenou barvou — v tom ohledu se zbytky ornamentální malby v kostele sv. Salvátora neliší od výzdoby michnovského paláce. K polovici století i daleko přes ni nalézá v interiérech uprostřed bohaté výzdoby štukové skrovné místo malba většinou temperová (s pojídlem kaseinovým, klišovým, voskovým, pryskyřičným i va-

ječným), někde i olejová, zatím co vnější stěny velikých architektur v druhé polovici století se hojně pokrývají sytými barvami do vlhké omítky, které mohou být nazvány freskem (na př. zámky v Troji, Roudnici, Libochovicích).

Počtem skrovné opravy maleb interiérových z tohoto století daly dosud málo příležitosti k podrobnému prozkumu techniky. Pokud z dosavadního studia lze souditi, rozsah užívání pravého freska není v celém 17. století značný. Zvláště příznačné práce F. S. Harovníkovy v zámcích novoměstském a náhodském (zde ani malba ve španělském sále) nezdají se být provedeny technikou freskovou. Příznačna je jednak okolnost, že do rozšiřujících se štukových rámců nástropních se pohodlně vkládají napjaté obrazy olejové na plátně, jednak že ani ovládnutí největších sálových prostor se neusnadňuje užitím techniky freskové (Gordinovy temperové malby v hlavním sále trojském).

»Objevení« freska a jeho téměř obecné užívání v umění barokním a rokokovém je v Čechách spojeno teprve s největšími jmény malířských zjevů 18. století.

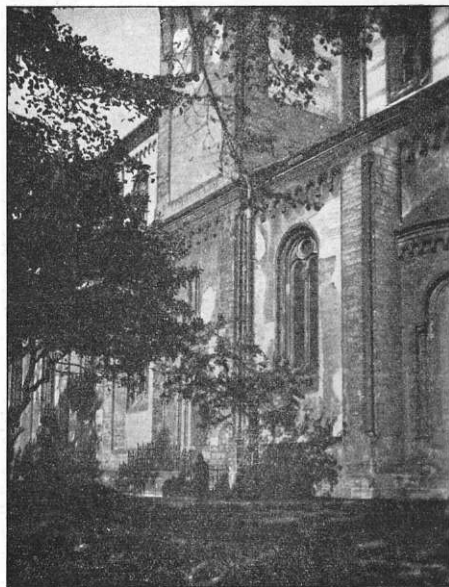
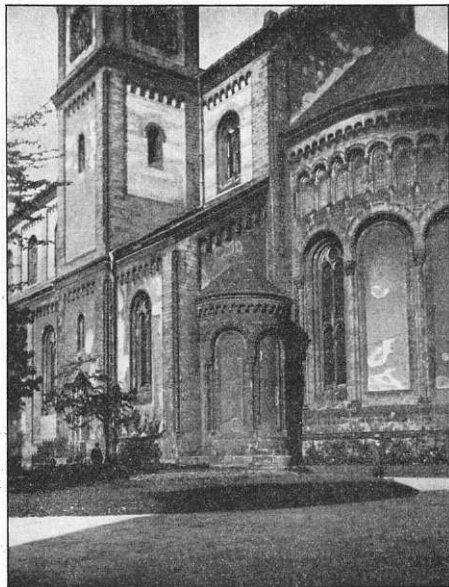
(Pokračování.)

Dr. V á c l a v W á g n e r.

NUTNÉ OPRAVY CHRÁMU KARLÍNSKÉHO.

V prvním čísle tohoto ročníku (str. 10) upozornil jsem na neutěšený stav chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. Kostel však se neopravuje a trpí dále. Jak ukazují obrázky, stav omítek je žalostný, zatím co na obnažených místech opuka víc a více zvětvává; omítka, která dosud není otlučena, opadáva sama kus po kuse. Aspoň nejnnutnější opravy volají po příznivcích, kteří

by umožnili takové zabezpečení, aby zanedlouho karlínský kostel nebyl v téže žalostné situaci, ve které se nalézá dnes děkanský kostel v Sobotce, který rok od roku víc a více pustne (viz článek dra Poche »Nejzpuštější kostel na českém severovýchodě«, roč. XIV., str. 40), neopravuje se, až situace bude taková, že náklad na opravy dostoupí takové výše, že se stěží bude moci kostel vůbec zachrániti. J. Š.

Stav omítky chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně.

NOVĚ OBJEVENÉ MYSLBEKOVY PRÁCE V PRAZE.

Při přípravných pracích k Myslbekově souborné výstavě podařilo se v Praze nalézt některé plastiky, dříve nepovíšenuté, a připravit je tomuto velkému umělci.

Je to zejména sádrová socha Hygieie, odlietek nebo snad model plastiky, která je v zinku provedena na českém pomníku v Grünbergu. Patří mezi rané práce z let 1873—74 a dokumentuje Myslbekovu přichylnost k antice v té době velmi příznačnou. Socha byla umístěna v nice průjezdu v domě »U Vratislavů v Ulici Karoliny Světlé č. 17, ép. 317 I., jehož architektura je společnou prací Zeyerovou a Wiehlovou. Hygieia nebyla známa z reprodukcí a teprve detailní pátrání, podniknuté před výstavou, umožnilo ji identifikovati. Byla potažena několiknásobným hliníkovým náletem, po jehož odstranění se teprve uplatnily její formy. Krásnou původní zelenavou patinu podařilo se zachovati.

Je pravděpodobno, že provenience sochy souvisí s osobou architekta Antonína Wiehla, spolupracovníka Myslbekova, který, jak známo, častěji zdoboval své stavby plastikami svého přítele.

Tak na domě čp. 542, XVI., ve Zborovské ulici č. 28, umístil Wiehl na architekturu, která je společnou prací jeho a K. Cempelcho, nejenom známé už sochy Války a Síly po stranách por-

tálu, nýbrž i odličky prvních návrhů Oddanosti, Střístosti ve smýšlení a Spuřivosti v nice konsulů arkýře. (Nalezeno na základě upozornění p. prof. K. B. Mádla.) V blízkosti tohoto domu byly pomocí slohové kritiky připisány Myslbekovy karytidy a členky na nárožním domě čp. 447, XVI., na Hlavočové nám. č. 1. Atlanti na portálu byli sice již dříve známi jako Myslbekova práce, nově však byla nalezena signatura »J. M. 1878« na plintě levého z atlantů.

Na Novém městě v Ječné ulici č. 31, v domě čp. 528, II., který má v tympanonu známou Myslbekovu plastickou kompozici, byly nalezeny dvě formy dekorativní plastiky, představující lvy asi ve čtvrtině životní velikosti. V Myslbekově pozůstatosti našel se seznam vlastních prací, psaný rukou umělcovou. Podle poznámky »lev v Ječné ulici můžeme se domnívati, že tu jde o jednu z četných prací řemeslného rázu, které Myslbek na konci let 70. prováděl pro různé štukatéřské firmy, jmenovitě pro Fr. Enderas v Karlš. Je možno, že podobných plastik najde se časem ještě více, zvláště až bude dokonale probádan sklad firmy J. Schenck v Radotíně, která Enderasův sklad i s inventářem převzala.

Dr. Hana Frankensteinová.

PATRONÁTNÍ PRÁVO A DNEŠNÍ STAV FILIÁLNÍCH KOSTELŮ.

Dr. Ludvík Svatoš.

Toto ustanovení jest jedním z důkazů, že přes to, že jméno církve ř.-katolické — o něž především jde, mluvíme-li o jméni církevním — přes to, že jednotlivé majetkové objekty tohoto jméni jsou samostatnou osobou právnickou, jest hlavně v ohledu veřejnoprávním jedním majetkovým celkem. Podle rozhodnutí nejvyššího správního soudu ze dne 25. června 1925, č. 9720, Bohusl. adm. 4829/25, jest pod jménem církve ř.-katolické rozuměti komplex věcí a práv, které mají majetkověprávní cenu, církvi náležejí a trvale jsou spojeny s nějakým církevním ústavem a slouží účelům církve. I když, podle toho rozhodnutí nejvyššího správního soudu, právním subjektem jednotlivých majetkových částí jméni církevního jsou jednotlivá zařízení církve a její ústavy (kostely, korporace, beneficia a pod.), a i když platné právo těmto ústavům právnickou osobu přiználo, nelze přece přehlédnouti, že tyto ústavy, resp. jim přináležející části jméni, mezi sebou právně souvisí a svůj zvláštní charakter a vlastnost jako úd celého velkého organismu církve neztrácejí a zůstávají v majetkoprávním ohledu v podřadnosti, spočívající v organismu církve. Společný účel jednotlivých částí církevního majetku, sloužení totiž potřebám a dobru církve, vstoupje celému jméni ř.-katolické církve charakter jakési zvláštnosti, kteráž se jeví právě v tom, že, ačkoli toto jméni po stránce soukromoprávní v jednotlivých částech jest decentralisováno, přece s ohledem na veřejnoprávní zájmy a společný účel nemá ve všech směrech onu právní samostatnost, kterou se vyznačují majetkové soubory jiných právnických osob.

Tuto majetkovou jednotu jméni církevního v ohledu veřejnoprávním poznáváme také z toho, že zákon ze dne 7. května 1874, č. 51 ř. z., stanoví závazek beneficí a řádových komunit k příspěvkům náboženského fondu, a potom i v tom, že zákon ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., stanoví v § 22 možnost změny v dotaci duchovních správ ke zproštění nějakého břemena veřejných fondů (excindace).

Posléze § 53 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50

ř. z., stanoví caducum dle prospěch náboženského fondu při zrušení nebo zániku církevních ústavů.

Pokud není možnou úhrada stavebního nákladu budov církevních z prostředků svrchu zmíněných, přichází v úvahu t. zv. konkurenční (ústní) jednání podle § 57 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., spadající do kompetence úřadů správních. Při tom jednání jest zjistiti, zda jest výloh dotčených skutečně potřebí a po tom zjistěti se má hleděti k tomu, aby všichni účastníci se shodli na způsob úhrady výloh těch. Proto není třeba konkurenčního jednání, přichází-li v úvahu při úhradě nákladu jen jeden závazný faktor, na př. při filiálním kostele patron, nebo přichází-li v úvahu jen jedna obec, která tvoří farní osadu; je-li na př. tangenta patronátní již zajištěna a jde pouze o tangentu přifařeneckou; kde tedy jiných faktorů k úhradě povinných není nebo již nepřicházejí v úvahu, (Rozh. nejv. spr. soudu z 12. listopadu 1928, č. 15.956/26, Boh. adm. č. 7543).

Přichází-li při úhradě stavebního nákladu budovy církevní v úvahu více zúčastněných a nelze-li při konkurenčním řízení docíliti shody, jest o sporné povinnosti rozhodnouti buď prozatímně nebo definitivně (podle §§ 55, resp. 56 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z.).

Podle dovního dekretu ze dne 24. prosince r. 1782, č. 283, rozšířeného dekretem ze dne 29. prosince r. 1783, č. 436, jsou k úhradě nákladu církevních budov zavázáni, není-li tu jiných prostředků úhradních, patron a přifařenci. Přifařenci jsou zavázáni buď k úhradě nákladu jedné třetiny, nebo k poskytování povozů a prací nádenických. V Čechách ve smyslu dv. dekretu z 18. dubna r. 1806, č. 22.616 ex 1805, byli přifařenci přidřívováni k poskytování povozů a prací nádenických. Dekret dv. kanceláře z 24. června 1840, č. 19.665, stanoví, že jest nepřipustným žádati relutum místo plnění této t. zv. tangenty přifařenecké in natura. Výnos českého místodržitelství z 26. února 1857, č. 8607, č. 13, stanoví, že mají přifařenci hraditi náklad za práce nádenické a povozy.

Na jednotlivé přífařence se rozpartuje z celkového nákladu za práce nádenické a povozy příslušný podíl podle výše přímých daní dotčeného přífařence, vyjma daně důchodové. Viz zákon z 15. června 1927, č. 76 Sb. z. a n.

Následkem pozemkové reformy vyskytují se u nás veliké obtíže ohledně úhrady nákladu spojeného s udržováním církevních budov.

Poukazují k rozsudku nejvyššího soudu v Brně ze dne 3. července 1926, č. j. R. I-395-1926, kdež k porozumění dnešního stavu v otázce patronátních břemen byl podán následující historický vývoj a sestrojen soustavný obraz právní materie této otázky:

Patronáty začaly v našich zemích vznikat za ranného křesťanského středověku. Patronátní práva, k nimž mimo četná práva čestná, jako *ius sedis*, *ius sepulturae* a j., patřilo též právo alimentace v případě zchudnutí patrona a zvláště právo presentační, znamejnající největší obmezení práv církve, velice se v původních dobách cenila, takže traktát z roku 1679 *De iuribus incorporalibus Leopolda I.* definuje patronát jako právo presentační (*pars pro toto*) a také jej takto jmenuje (*ius praesentandi*); charakterisuje jej jako duchovní léno, t. j. právo od církve propůjčené (Mayerhoffer, IV., str. 114, pozn. 4.). Proti tomu břemena patronátní nepokládala se za nic, neboť ani břemeno stavební, dnes z nich všech nejtěživější, nebylo břemenem, neboť lomů a leaů (kamene a dříví) bylo sdostatek a feudální poddanství dodávalo patronátnímu pánu (velkostatku) pracovní síly ve formě povinnosti robotní zdarma, takže z pokladny nemusil vydati ani haléře.

Odtud to, že traktát v titulu I, § 20 zapovídá, aby při prodeji statku patronát se zvláště oceňoval a jeho cena k ceně statku přirážela, míně, že je to duchovní léno, jakéž prodávati bylo by svatokupectvím (*simonií*). Jak vidno, klade důraz jen na práva, neboť jen tak může mu přiřkládati cenu a míti za to, že by ho bylo možno zneužít k dosažení hříšného zisku; břemena ještě vůbec nečítá. Ale i kdyby je čítal, tedy by vždy došel k výsledku, že břemena jsou při nejmenším právy vyvážena, takže na nějakou srážku na patronátní břemena při prodeji statku mysliti ho ani nenapadlo a představuje si víc jen tak, jako by patronát cenu statku zvyšoval. Stejně nařizuje ještě cirkulář ze dne 31. prosince 1787 (viz jej u Wahrunda str. 269, pozn. 71., jenž ho arci cituje z jiného důvodu), že prodává-li se státní statek, má patronát bezúplatně kupci se přenechati. Zřejmo tedy, že panoval nešvar, že si dávali zaň platiti, a pouze to traktát zakazuje.

To se však změnilo v 19. století, když bylo poddanství zrušeno a síly pracovní bylo nabyto najímáním a platití, a když také stavební materiál nabyl rozvojem průmyslu a obchodu se vznikem světové komunikace a rozmožením populace nebývalé ceny, kdežto zase vývojem duchovních názorů (nastalou svobodou svědomí a nastalým poklesem autority a mocí církve) práva patronátní znevážena byvše začala se pokládati za *imponderabile*; tu téměř přes noc práva stala se bezcennými a břemena hrozně tísnivými, takže sám zákonodárce v motivech § 32 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. zák., patronát nazývá »útrpouce, míně, že by všichni patronátní páni patronátních správ (uvozovky jsou ironií, značící bezcennost práv) velmi rádi se zbýli.

Tak nyní teprve rozumíme, proč článek XIV. uv.

zák. k exek. ř. při patronátu docela pomíjí práva a stará se jen o břemena, řka, že starší předpisy, stanovící přechod jich na vydražitele, zůstávají nedotčeny, a proč § 21 odh. řádu dává súčtování při oceňování statku jen břemena patronátní, nezapočítává však práva.

Co se týče poměrů patronátních, tož od Mayera (1824), jímž se v nás literatura patronátní počíná, až po Wahrunda (1896), jímž končí, užívají všichni, že kompatronát vzniká buď bylo-li více zakladatelů fundace (*confundatores*), anebo zůstalo-li po patronu více spoludědiců; a že zakládá kompatronát povinnosti i práva solidární. Sám traktát (I, § 7, 19) dří, že dědicové pokládají se za jednu osobu. Tak tedy tomu je při ideálním podílnicví (spoluvlastnictví) statku čili podílnicví pro indiviso.

Za to nepraktická byla otázka podílnicví pro indiviso, čili hmotného rozdělení, zejména rozparcelování velkostatku, a proto se žádná praxe v tom směru nevyvinula. Mayer tu otázku vůbec nezná. Wahrund probírá derivativní způsoby nabytí statku (str. 264 a násl.), dědictví, darování, koupi, směnu, vydržení (to je však způsob originální) a nakonec konfiskaci jmění, nezná však vyvlastnění, natož ovšem náš zábor, neboť všechna prakté datuje se ze starých dob. Wahrund ovšem prokš Nehringovi (str. 279, pozn. 104) v případě parcelace dává vznikati kompatronátu (str. 268, 269 a pozn. 70) a jen připouští, když oddělená část nepůsobí značnou změnu (správně úbytek), aby patronát zůstal jen při kmenovém statku. Ale takto není žádná meze, kdy úbytek se má pokládati za značný a kdy ne, i měl proto říci aspoň, že mezi je, když sirotčí jistota zůstane zachována (§ 1374 obč. zák. a § 9 zákona ze dne 6. února 1869, č. 18 ř. z.). Mínění Wahrundovo jest ovšem pouhý náhled, o němž on sám praví, že není nesporný, zkrátka není pro něj, jako vůbec pro žádný náhled, ani pro opačný, nejen předpisu zákonného, ale ani právní normy, vyvinuté praktí; pouhá nauka však není pro prakté směrdatná, nýbrž dlužno hleděti k právní potřebě.

K této úvaze, obsažené v rozsudku nejvyššího soudu v Brně z 3. července 1926, č. j. R. I-395-1926, podotýkám, že v českém směnu v r. 1863 se jednalo o reformě církevního patronátu (Archiv kat. práva církv. XVI. sv., 1866, str. 134). Předtím byly v Praze v r. 1860 a předtím v r. 1856 ve Vídni konány porady, směřující k tomu, aby v souhlasu se čl. XXX. konkordátu (cis. patent z 5. listopadu 1855, ř. z. č. 195) jmění církevní spravovali patron, duchovní správce a přífařenci. Patroni se tomu vzeřpeli s poukazem k tomu, že již po 200 let spravovali jmění kostelů, a žádali především úpravu konkurenčních norem. K tomu nedošlo, ale patronům v Čechách byla ministerským výnosem ze dne 27. února 1862, č. 2211, dosavadní správa jmění kostelního ponechána.

Podle § 20 traktátu *de iuribus incorporalibus* v případě zřízení statku přechází patronát jako *accessorium* na nového nabyvatele. Judikatura nejvyššího soudu v Brně nemá za vhodné, aby patronát přecházel s každou oddělenou částí. (Viz rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 3. července 1926, č. j. R. I-395-1926.) Podle § 29 zákona ze dne 8. dubna 1920, č. 329 Sb. z. a n., přecházejí dnem knihovního vtělení práva vlastnického zbraného statku na stát všechny veřejnoprávní povinnosti a všechna veřejnoprávní břemena — tedy i patronátní. Břemena soukromoprávní přecházejí jen potud, pokud pozemkový

úřad je převezme. S vkladem práva vlastnického vymaže podle § 26 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. soud z moci úřední všechna knihovní břemena a dluhy, pokud pozemkový úřad neučiní jiného návrhu.

Státní pozemkový úřad nemá podle § 27 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. zabráněno nemovitosti přejímání se závadami, tedy s hypotečními pohledávkami, výměnky a jinými reálními břemeny, a dáváti tyto závady na oddělenou část knihovně přenášeti. Státní pozemkový úřad určí přejímací cenu převzatého pozemkového majetku podle § 41 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. z průměru cen v letech 1913 až 1915 docilovaných při prodeji statků z volné ruky v rozloze přes 100 ha. I cena závad čítá se podle § 48 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. podle let 1913 až 1915. Podle rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 22. června 1926 R I-347/26, potvrzeném i v rozsudku nejvyššího soudu v Brně ze dne 3. července 1926, č. j. R I-395/1926, byla by to anomálie, která by vedla ke křiklavým důsledkům, kdyby se jen patronátní břemena čítala podle cen přítomných. Tuto ztrátu, potvrzuje citovaný rozsudek nejvyššího soudu, nesou tedy církevní ústavy zrovna tak, jako ji nese výměnkář a jiní z břemen věcných oprávnění.

Státní pozemkový úřad pro stanovení přejímací ceny podle § 41 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. dá rozhodnutí své o přejímací ceně doručiti všem účastníkům skrze příslušný soud (§ 44, odst. 1., zákona č. 329/1920 Sb. z. a n.), a když rozhodnutí to nabylo právní moci (§ 46 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n.), požádá příslušný soud, aby pravoplatně stanoveno přejímací cenu rozvrhl (§ 47 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n.). Jestliže přejímací cena byla sjednána dohodou mezi pozemkovým úřadem a vlastníkem, jest podle § 44 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. dohoda pro stát závaznou teprve okamžikem, kdy podepíše smlouvu předseda pozemkového úřadu.

Do rozhodnutí pozemkového úřadu o přejímací ceně lze si vlastníku a oprávněným z knihovnických práv do 30 dnů ode dne jeho doručení stěžovati k příslušnému soudu II. instance v hlavním městě a jest zachován další pořad instancí.

Přejímá-li Státní pozemkový úřad část zabraného majetku, tu rovně sice nepřecházejí patronátní břemena s oddělenou částí, ale Státní pozemkový úřad stihá povinnost postarati se o zajištění poměrné kvoty patronátních břemen. — Viz rozhodnutí č. 4880 nejvyššího soudu v Brně.

To ovšem podle rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 3. července 1926, č. j. R I-395-1926, znamená, že zajištění musí zříditi ze svého, nýbrž to, že také vždy na účet zcizovatele (vyvlastněnce) zrovna tak jako zaplacení hypotečních dluhů, krytí výměnku a jiných břemen (§ 49, odst. 1., náhr. zákona, § 216 ex. ř., §§ 48—50, 51 náhr. zák.), neboť i patronátní břemena jsou břemena jeho, zcizovatele, jako všechny jiné svrchu vyjmenované povinnosti.

V řízení s drobnými pachtýřmi podle zákona č. 318/1919 Sb. z. a n. uložil § 10 tohoto zákona pachtýři převzetí pozemkové služebnosti a reální břemena, vážnoucí na požadovaném pozemku v době vydání tohoto zákona, pokud jich k hospodaření na panujícím pozemku nadále bude zapotřebí, a to bez započtení do ceny přejímací. Tedy patronátní břemena, respektive jich část, v řízení s drobnými pachtýři nepřecházejí na nového nabyvatele.

I tangenta přířaženecká, t. j. náklad na dovozy a práce nádenické, nezatažuje půdu. Přířaženeckou tangentu při nákladu na stavby církevní, t. j. na dovozy a práce nádenické, hradí podle zákona ze dne 31. prosince 1894, č. 7 ř. z. z r. 1895, i právnické osoby, nelze-li mluvit o jich bydlišti v dotčené farní osadě, pokud jim jsou předepsány přímé daně. Právnické osobě se nevyměňuje tangenta přířaženecká z celého obnosu předepsaných přímých daní, nýbrž jen z kvoty, odpovídající počtu ř. katolíků dotčené obce, kde jest podnik, resp. sídlo právnické osoby.

Vyšetřenou hodnotu patronátních břemen podle cen 1913—1915 (§ 48 náhr. zákona) jest kapitalisovati a kvotu na převzaté nemovitosti z kapitálu vypadající z rozvrhové podstaty vyhraditi a zbytek teprve jako přejímací cenu rozvrhnouti. Uhrazovací kapitál jest podle dohody účastníkovi uložiti. Podle výnosu místodržitelského ze dne 23. listopadu 1892, č. 132.932, jest nepřipustno kostelní, nadační a obroční jmění ukládati u spolků spojitelných a záloženských a toho druhu úvěrních ústavů. Jméni to smí jen uloženo býti u spojitelen podle regulativu zřízených.

Podle dvorního dekretu ze dne 24. prosince 1817, č. 30.109 (Jaksch sv. 9., str. 181) a podle dvorního dekretu ze dne 24. června 1824, Sb. prov. zák. sv. 52., č. 77, str. 292, jest příslušné spojitelné knížky a cenné papíry, týkající se kostelního jmění, vinkulovati. Úroky bývají volné.

Úvaha o poměrech poválečných.

Po probání nynějšího zákonného stavu o zachování budov církevních jest nutno poukázati k tomu, že kostely před válkou a před zákonem o drobných pachtýřích č. 318/1919 Sb. z. a n. měly většinou jmění soběstačné, z něhož se udržování budov kostelních a kostelní potřeby uhradily. Po válce však a skutečnými zákona o drobných pachtýřích pozbyly kostely svého jmění a náklad na udržování církevních budov příkrě postihl, při nezměněných zákonech o konkurenci, hlavně patrony církevních budov. Patronům nebylo totiž a není možno sáhnouti při úhradě nákladu na udržování církevních budov k účelovému jmění, neboť movité jmění kostelů za války bylo půjčkami válečnými znehodnoceno a zákonem o drobných pachtýřích byly kostelní pozemky takřka všechny drobným pachtýřům za nepatrné ceny, platné v r. 1913, předány. Než i nemovitý majetek patronů, s nímž plnění patronátních břemen bylo dosud v souvislosti, byl patronům zabrán.

Po patronech jsou však při udržování budov církevních postizeni i přířaženci, jimž se nedostalo půdy drobnopachtýřské. Dokud měl jmění kostel, neplatil ani patron a ani přířaženci na udržování budov církevních a na úhradu kostelních potřeb. Ti z přířaženců, jimž se dostalo půdy drobnopachtýřské, nemají při úhradě nákladu na církevní budovy a kostelní potřeby větší povinnosti, než mají ti, jimž se nedostalo půdy drobnopachtýřské.

Ovšem že i stát větším doplňováním platů kongruových, následkem zmenšení příjmů beneficiátových o příjem z půdy drobným pachtýřům předané, trvale doplácí na náboženské účely. Kromě toho velikými obnosy patronátními jest stát zatěžován pod tituly patronátu náboženského fondu a etatu kultu.

Z předání půdy drobným pachtýřům vzešly tedy

státu a jednotlivcům velké škody. Nemyslí-li zákonodárce při zákonu záborovém čís. 215/19 Sb. z. a n. vůbec na patronátní břemena a na jich úpravu vůbec zapomenl, jak to praví rozsudek nejvyššího soudu v Brně ze dne 3. července 1926, č. j. R 1-395-1926, platí to ve zvýšené míře o zákonu o drobných pachtyřích čís. 318/1919 Sb. z. a n. Nebyla uvážena ta okolnost, že velikým penězem zákonem tím bude zatížen jak stát, tak osoby na drobném pachtu nezúčastněné.

V těchto ústavních poměrech jest prostředek v mezích zákona.

Jmenní církve ř. katolické, jak jsem svrchu prokázal, přes to že jednotlivé majetkové objekty jsou samostatnou osobou právníkou, jest hlavně v ohledu veřejnoprávním jedním majetkovým celkem. Může tedy bez porušení práva za souhlasu příslušných činitelů státních a církevních býti použito jmění církevního na jiné objekty, než jímž jest bezprostředně určeno. To zřejmě uznává § 54 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z. Myslénka ta může vésti i ke koncentraci jmění církevního. Z toho by pro všeobecný účel církevní mohl vzejtí prospěch uspořádáním a využitím dosavadních zříděl majetku církevního. Samozřejmým jest, že by postup ten nebyl možným bez soucinnosti státu vzhledem k dosavadním zákonným kulturním závazkům státu, týkajícím se i dozoru nad jměním církevním podle § 38 zákona ze dne 7. května r. 1874, č. 50 ř. z. Státu by se takto ulehčilo. I zákonně zavázaným k nesení břemen církevních by se ulehčilo. Potom by i štedřejší ruka státní a dobrodinci mohli zdolat náklad na ty památky, jež vyžadují mimozákonné pomoci.

Náklad na zřízení a udržování hřbitovů.

Podle dvorního dekretu z 20. října 1825, č. 28.457, publikovaného gubern. dekretem ze dne 8. listopadu 1825, č. 58.843, sb. z. VII, č. 181, hradí náklad na zřízení a udržování hřbitova konfesionálního titíž konkurenční faktoři jako při stavbě kostelů. Jen v tom případě, že někdo jiný než konkurenční faktoři vybírá hřbitovní poplatky, nebo jest v určitém případě jiná zákonná zvyklost, mají ti, kdož dotčené poplatky vybírají nebo podle zákonné zvyklosti jsou zavázáni svrchu zmíněný náklad na hřbitov hraditi. Nejsou-li poplatky vybírány a nelze prokázati zvyklost, jest podle svrchu citovaného dvorního dekretu vyjednávat s interesenty, a nelze-li docíliti dohody, jest uložiti farnímu kostelu, aby hradil náklad na opravu hřbitova, začať jest farnímu kostelu přičknouti poplatky za místa hrobová, kteréž by bylo ovšem nutno zavěsti. Tento postup týká se jen oprav a nikoli zřízení hřbitova. Rovněž nelze mluvit o konkurenčních faktorech, jedná-li se o hřbitov u filiálního kostela.

To, co v ohledu stavebního nákladu platí o filiálním kostele, platí i o konfesionálním hřbitově, spojeném s filiálním kostelem, s tím doložením, že podle svrchu citovaného guberniálního dekretu ze dne 8. listopadu 1825, čís. 58.843, v česk. prov. sb. z. VII, č. 181, v tom případě, že někdo jiný než konkurenční faktoři vybírá hřbitovní poplatky nebo ohledně úhrady stavebního nákladu jest jiná zákonná zvyklost, mají ti, kdož dotčené poplatky vybírají nebo podle zákonné zvyklosti k úhradě toho nákladu jsou zavázáni, náklad na opravu hřbitova hraditi.

Podle nařízení českého gubernia ze dne 20. dubna 1838, čís. 15.521, a ze dne 22. dubna 1841, č. 8364, jest spravovati jmění filiálního hřbitovního kostela jako jmění církevní a jest povinně účty skládati a předkládati dozorcím orgánům církevním a zeměpanským se všemi doklady ku prozkoumání.

Zrušení hřbitovů.

Dvorní dekret ze dne 24. ledna 1785 (zákony Josefa II., sv. X., str. 833) stanoví: Všeobecně vykopávky na hřbitovech zrušených se nesmějí prováděti před 10 lety, aby nebylo nebezpečí poškození všeobecného zdravotního stavu, a že před tím časem na tom místě se nesmějí postaviti domy a že těch míst jest dříve použiti jako zahrady, luk a polí.

Podle rozhodnutí tohoto dvorního dekretu ze dne 24. ledna 1785 náležely všechny záležitosti zdravotní policie a tedy i rozhodnutí o zrušení hřbitovů do samostatného oboru působnosti obcí a tedy ve vyšší instanci do kompetence nadřízených autonomních orgánů. Zákony čís. 332/1920 Sb. z. a n. a číslo 236/1922 Sb. z. a n. (jímž se doplňuje poslední citovaný zákon) přejímá však stát výkony zdravotně-policijní, takže postup při uzavření hřbitova řídí se podle §§ 1 a 2, lit. g), zákona ze dne 30. dubna 1870, č. 68 ř. z., ve spojení se zákony čís. 322/1920 Sb. z. a n. a čís. 236/1922 Sb. z. a n.

Jest ovšem nutno i státní památkový úřad, jakož i ohledně konfesionálních hřbitovů i příslušný nadřízený církevní úřad spolu s politickým úřadem, jemuž přísluší dozor nad jměním církevním (zemský úřad), před zrušením hřbitova slyšeti.

Vnitřní zařízení kostela

Jsou kostelní potřeby pravidelně každoročně se neopakující. K vnitřnímu zařízení kostela se počítají varhany, oltáře, obrazy, roucha mešní a podobné předměty, k jichž úhradě jsou povinni přisáfeční podle § 36 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., pokud by k tomu nebyl podle zvyklosti ve smyslu dvorního dekretu z 18. července 1846, čís. 23.720, Sb. pol. zák. sv. 28., č. 243, patron, při nepostačitelnosti příslušného jmění kostelního, povinen.

Zřízení a udržování soch a kaplí.

Ohledně zřízení, obnovy a udržování soch a kaplí veřejných poukazuje místodržitelský výnos v Praze ze dne 7. prosince 1864, č. 68.559, ke guberniálnímu dekretu z 19. září 1834, č. 38.940, a z 30. května 1835, č. 19.886, s tím, že okresní úřad má dbáti zřízení obecního v těch případech, kde není zajištěn zvláštní udržovací fond, nebo kde jednotlivci udržovací závazek na svých realích knihovně nezaručují, nýbrž kde obec udržování přejímá. Okresní úřad v tomto případě má k tomu hleděti, aby obecní výbor na základě usnesení obecního zastupitelstva se zavázal ve jménu obce k udržování kaple, vnitřního zařízení a potřebných rekvizit pro všechny časy především z běžných příjmů obce a (při jich nepostačitelnosti) z obecních přirázek, k čemuž obec s vyloučením cesty práva podle zákonů administrativních a nařízení může býti přidržována. Okresní úřad podle těchto výnosů má poučiti obec, aby v těchto záležitostech postupovala v dorozumění s příslušným duchovním úřadem.

UČIŇTE NĚCO PRO ZACHOVÁNÍ BÝV. KLÁŠTERA V MARIÁNSKÉ TEJNICI!

Jde vlastně již z velké části o zříceninu. Mariánská Tejnice jest výmluvným pomníkem lidské netečnosti k památkám a zároveň výstražným mementem do budoucna. Zříceniny středověkých hradů jsou zjevem zcela běžným, mají dokonce cosi svěbytného i jisté

jistě mnoho památek, bylo to hodně napraveno v 19. století rodícími se tendencemi památkářskými, založenými na vysokých ideách ohledu k dílu předků a uměleckým projevům minulosti. Památkářská idea a z ní vyrostlé instituce památkářské zachránily nebo jistě

Pohled od oltáře k choru.

Mariánská Tejnice, vnitřek chrámu.

Pohled od choru k hlavnímu oltáři.

hodnoty estetické právě ve svém ruinosním stavu. Jsou u nás i některé zříceniny středověkých kostelů, zničených ve válkách nebo náboženských bouřích. V obou těchto případech nalézáme mnoho omluv pro zruinování těchto budov. Válečná bezohlednost, leckdy i nutnost zničení stavby, náboženský fanatismus a konečně změny sociální jsou hlavními příčinami středověkých zřícenin. Je to výsledek dob, kdy idea památky neexistovala a kdy umělecké zaujetí bylo majetkem určitých vrstev. Následkem toho v hradu nebo kostele spatřován architektonický útvar určitého účelu a jako s takovým se nakládalo. Jen ve výjimečných případech brán ohled, a to většinou z důvodů mimouměleckých a mimopamátkářských.

Vzácným zjevem jsou a musí být zříceniny kostelů barokních a hlavně pozdně barokních. Výše vyjmenované příčiny ze středověku a počátku novověku většinou odpadly, a byly-li nahrazeny koncem 18. století jinou metlou, osvěcenstvím Josefa II., který poškodil

zachraňují mnoho, co bylo Josefovou ukvapeností určeno zkáze. Bohužel kostel a klášter v Mariánské Tejnici jest zásahem památkářské činnosti zcela opomíjen. Pripustíme-li, že základ rozkladného procesu tejnického kláštera byl dán nařízením Josefa II., nemůžeme zapřít, že to, co je dnes z krásných barokních budov, jest výsledkem netečnosti 19. a hlavně 20. století, honosících se kulturní pokrokovostí, a je to tudíž kulturním anachronismem, a to tím větším, že jde o památku ceny nadprůměrné.

Stavby cisterciáckého kláštera v Mariánské Tejnici byly založeny roku 1710, dokončeny definitivně 1764. Již roku 1785 chrám i probošství byly zrušeny a budovy ponechány většinou zkáze. Z probošství uděláno hospodářské stavení dědice majetku plaských cisterciáků knížete Metternicha.

Komplex kláštera skládá se z centrálního kostela o půdorysu řeckého kříže, jehož střed jest, nebo lépe byl, sklenut kopulí, ramena plackami, přízemního ambitu

na východní straně kostela a jednopatrové, protáhlé budovy probošství na severu. Vše bylo bohatě vyzdobeno štukaturami a hlavní nástropními malbami. V desolátním, ale celkem obstojném stavu jsou probošství a ambit. Kostel je dnes zříceninou, a nebude-li přistoupeno v brzkou k jeho zabezpečení, sthne i to, co do dnes stojí.

Je skutečně s podivem, jak nevěřimavě se mohli nástupcové plaských cisterciáků, knížešta Metternichové, chovat i k objektu tak umělecky cennému a reprezentujícímu i jisté hodnoty materiální, v století, kdy poměr k památce přestává být výlučně osobní záležitostí jednotlivcovou a kdy na její ochraně bere podíl i celé kulturně citící kolektivum.

Bylo-li možno opustiti středověký hrad nebo kostel a ponechati je zpustnutí v 16. nebo 17. století, kdy ohled na památky dob předchozích až na nepatrné výjimky byl neznám, není to možno ve stoletích devatenáctém a dvacátém, kdy majitel uměleckého objektu jest vázán ohledem na kulturní veřejnost, zejména v tomto případě, kdy majitel se statky a jměním bývalého kláštera plaských cisterciáků zdědil i morální povinnost udržovati nemovitě dědictví po těchto. A jmění Metternichovo nebylo a ani dnes není tak malé, aby tuto bezohlednost bylo možno omluviti nedostatkem prostředků. Konec konců na udržování kostela nebylo třeba ani mnoho peněz. V době zrušení fungoval kostel pouze dvacet let. Nepotřeboval ani potom ještě dlouhou dobu žádných nákladných oprav. I později stačilo dohlédnout na krovy a okna. To se ovšem nečinilo. Majitel hleděl na památku jako na mrtvou hmotu, zbavenou svého účelu, a neježen nevěnoval nic na její opravy, on hleděl ze stavby ještě získat. Hned po zrušení rozprodáno bohaté vnitřní zařízení a ještě na počátku tohoto století zbavena kopule měděné střechy, čímž zaviněna katastrofa stavby, udáváš se asi před čtyřmi lety, kdy kopule se zřítila dovnitř chrámu, při čemž vzala zkázu nejen její architektura, ale i cenné fresky Siard Noseckého z roku 1750, tedy škoda dvojnásobná. Tím ovšem integra

chrámu napříště zničena a tento se dostal do stavu zříceniny. Dnes stojí z něho obvodní popraskané zdi s dřevými, poškozenými plackami, hrozcími co nejdříve spadnouti také. Než ani pád kopule nepohnul příslušné činitele, aby něco učinili, když ne pro chrám samotný, tedy aspoň pro sousední budovy, rovněž umělecky velmi cenné, a hlavně pro lidskou bezpečnost. Neboť případným a za dnešního stavu chrámu zcela jistým pádem některé části kostela jest ohrožen nejen život obyvatelů vesnice, kteří sem chodí pásti dobytek, ale mohou přijíti na zmar i budovy bývalého probošství, hlavně ambit, pokrytý pěknými nástropními malbami, i sama budova probošství. Ztráta těchto budov bude ovšem nepoměrně větší než obnos na zabezpečení zdva chrámu, kterému se nedopuže výstražnými tabulkami, zakazujícími přístup dovnitř, ani směnš slabými prkénky a trámký, udržujícími pukaající nadpraží oken. Zde je třeba nápravy důkladné, která by poněkud odcínila dosavadní stav. Každým prodlžením se náklad na budoucí opravu zvyšuje. A opravití nebo konservovatí se Mariánská Tejnice musí, nemáme-li se v ohledu ochrany památek zneškodnit. Je to nový doklad pro nutnost památkového zákona. Mariánská Tejnice je výstražným mementem do budoucna. Tak vypadá památka, o níž se nikdo nestará, a podobný osud hrozí četným stavbám po venkově, sice až dosud udržovaným, u nichž však naděje na další udržování ochuzením patronů pozemkovou reformou mizí. Zde musí nastoupiti jako ochránce a udržovatel památek veřejná instituce, vybavená náležitě finančně, nemají-li zde nastati poměry podobné jako ve středověku, naprosto však nesouhlasné s dobou, mající přesně vymezené ideje ochrany památek.

Dr. E. m. Poche.

S potěšením, ač nevěřivě, dlužno konstatovati zprávu v Lidových novinách z 24. listopadu t. r., že budovy bývalého kláštera v Mar. Tejnici hodlá zakoupiti klášter břevnovský a dá je důkladně zrestaurovatí jistým plešánským architektem. Byl by to čin, za nějž při jeho milionové nákladnosti by byla jistě celá česká kulturní veřejnost nesmírně vděčna.

ZPRÁVY Z KLUBU.

VÝROČNÍ VALNÁ HROMADA

Klubu za Starou Prahu za rok 1930 byla konána v neděli dne 29. března 1931 ve velké posluchárně filosofické fakulty v Praze V., Břehová ul. č. 5. Jednání zahájil předseda vrch. stav. rada arch. J. Almer. Nejprve věnoval vzpomínku zemřelým členům Mistru Aloisu Jiráskovi a architektu J. Roštlapilovi. Přítomní uctili jejich památku povstáním. Dále narýsoval předseda nejdůležitější otázky památkářské, Dienzenhoferův pavilon, petřínskou komunikaci, parcelaci strahovské zahrady, bourání domů na Ovocném nřh. Poukázal, že Klub pořádá po seznámení s jeho ideami přednášky, jejichž cyklus byl zahájen přednáškou univ. profesora V. Birnbauma: Památkářská idea, její vývoj a význam. Oznamuje shromážděnému členstvu, že byl na valné schůzi dne 5. března 1930 zvolen čestným členem Klubu pan prezident republiky T. G. Masaryk pro své zásluhy o památky. Dále uvádí, že během roku přibýlo 14 členů, čte dopis presidia rady a magistrátu hlavního města Prahy, který jménem presidia hlavního města přeje zdar jednání valné hromadě a jmenuje vyslané delegáty arch. C. Křížku, inž. E. Mölzera, inž. R. Žízku. Po této zprávě předává slovo jednateli dr. E. Pochemu. Na návrh min.

rady inž. E. Schwarze upuštěno od čtení jednatelské zprávy, kterou sestavil dr. E. Poche a kterou zde podáváme v plném znění:

Jednatelská zpráva Klubu za Starou Prahu za rok 1930.

Jednání Klubu za Starou Prahu v minulém roce bylo zahájeno řádnou valnou hromadou dne 5. března 1930, v níž na návrh arch. Kubíčka byl prezident republiky T. G. Masaryk u příležitosti svých osmdesátin zvolen za zásluhy o ochranu památek čestným členem Klubu. Rozhodnutí toto bylo současně s vypsáním zásluh prezidentových o památky a citováním jeho slov, ideově souhlasných s tendencemi Klubu, uveřejněno ve čtvrtém čísle »Věstníku« v říjnu 1930, jehož výtisk v přiměřené úpravě věnován panu prezidentovi.

Činnost Klubu v minulém roce 1930 se pohybovala především v dráhách, vyjetých již nedořešenými otázkami let předchozích. Byla to na prvním místě opět otázka Dienzenhoferova pavilonu. Jak známo, nastal v této záležitosti počátkem minulého roku negativní obrat v tom smyslu, že obec pražská změnila své rozhodnutí o přenesení pavilonu na jiné místo a rozhodla se pavilon zbořiti, nedostane-li se jí na přenesení od státu přiměřené úhrady.

Tím se octl Klub po dvoletém, jak se posleze zdálo, úspěšným, boji o pavilon opět v nejistotě a neúvěře v kladný výsledek své akce. Luňský rok oprávněnost této skepsy potvrdil. Ministerstvo financí, od něhož město čekalo subvenci, přenesl tento úkol na ministerstvo školství, které již dříve na přemístění pavilonu s libo- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Důležitou, ač teprve v poslední době znovu rozvířenou, kapi- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Namísta této záležitosti musí Klub v poslední době obraceti 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

V samé poslední době vstoupila do klubovního jednání jiná 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Ministerstvu školství adresovaná pětápis, dotazující se na sta- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

V mnoha případech se zaslal Klub o záchranu nebo opravu 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

že návrh zákona jest připraven a bude co nejdříve rozeslán pří- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Značnou měrou se účastnil Klub v uplynulém roce řešení pro- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Z jiných důvodů žádána úprava vstupu na Chotkovou serpen- 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

V uplynulém roce pracovaťo nadále na stavebním řádu za 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Kromě dotčených velkých akcí Klubu byla celá řada drobných 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Kromě toho si všiml Klub bedlivě všech akcí konservačních, 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Vedle toho měl Klub na mysl i podniky jinak památkářsky a 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Zájem o zachování soudržnosti komplexu bývalého kláštera 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

Klub si všiml pilně i estetické stránky města. Jeho zásluhou 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

V mnoha případech se zaslal Klub o záchranu nebo opravu 200.000 Kč, najde-li to u úřadu. Poněvadž se tak nestalo, upozornil Klub městskou radu, aby žádost opětovala jiné, a to u ministerstva veřejných prací. Žádost tato byla rovněž bezvýsledná. Zdálo se, že záchranu pavilonu bude nutno svě-

kainy na náměstí v Domažlicích, spolu se Státním památkovým úřadem, na zabezpečení vykopávek kunavských. Hlavní akcí, týkající se ochrany památek venkovských, byl ostrý protest, podaný spolu s jinými institucemi na ministerstvo veřejných prací proti zboření vstaveho mostu v Lokti, významného pro strážce estetické i památkové. Podány návrhy, jak dalo by se čelit odstranění mostu a doporučeno celou otázkou řešiti v souvislosti s celkovou regulací města. Stejný osud brozí prý mostu v Děčíně. Zaslán proto v té věci dotaz na ministerstvo veřejných prací a Zemský úřad. Zájem o Děčín projevil Klub také připojením se k protestu Svazu spolků na okrašlování a ochranu domoviny proti parcelaci tamního knížecího parku. Protestovanému dále proti chystanému bourání bloků domů na náměstích ve Vys. Mýtě a Nēm. Brodč, jež mají padnouti v oběť nepochopení místních městských úřadů. Se stejným důrazem postupováno v případě chystaného vykáčení stromoví v Chrudimí, aby uvolněno bylo místo pro vystavění divadla. Zájem o drobnější, leč neméně důležité památky, dokumentovaný zakrocením ve prospěch opravy kostela v Libiži, střechy kostela v Pacově, barokních soch ve Valdicích a v Benešově, oltáře v Lomci u Vodňan a jinde.

Důležitým činitelem v organizaci styků s členstvem a veřejností vůbec bylo zaběhání u uspořádání několika přednášek, týkajících se aktuálních problémů starobylosti a estetického vzhledu města. Dásud byly vykonány čtyři přednášky: v postupu, jak uvedeny na tištěném seznamu přednášek.

Z vnitřních záležitostí Klubu nutno uvésti zprávu o otázce koupě domu čis. 56-III. Koupě vázne pro neadnost rozdělení výkácení místnosti mezi domem zmíněným a domem sousedním. Návrh, aby peníze, určené na koupi domu, byly dány magistrátu, který máje větší možnost, mohl by spíše prosaditi projektovanou úpravu domu do původního stavu, za což by byl dům Klubu propůjčen trvale v užívání, nedošel obecného souhlasu. Rozhodnuto dům zakoupiti, ale nikoli dříve, dokud nebudou domy rozděleny atavěbně.

V kanceláři arch. Hübschmanna pracováno i po celý minulý rok na modelu Hradčan a Malé strany. Hlavo jsou Hrad a část Malé strany až k ulici Valdýnské a Malostranskému náměstí.

V kanceláři Klubu nastaly v minulém roce značné změny personální. V září odešla z klubovních služeb provádávající se úřednice pí Ryšavá. Na její místo nastoupila š. Dvořáková, úřednice pražského magistrátu. Koncem roku se vzdal místa dosavadní tajemník p. Višinger, nemoha jí, ja příliš zaměstnán, plně vykonávati. Na jeho místo nastoupil p. dr. Fr. Kovárna.

Dr. Em. Poche, který byl pořadatelem vycházek, podává jejich seznam za správní rok 1930:

- Dne 9. března do chrámu sv. Jiří na Hradčanech. Výklad prof. Birnbaum.
Dne 23. března do maltézského kostela v Praze III. Výklad dr. Poche.
Dne 18. května zájezd do Roudnice.
Dne 15. června zájezd do Břežan a Odoleny Vody.
Dne 14. září zájezd do Tuchoměřic a Kopaniny. Výklad dr. Hrudka.
Dne 21. září zájezd na Tetín a do Berouna. Výklad dr. Hrudka.
Dne 4. října zájezd na Zbraslav.
Dne 11. října vycházka do chrámu P. Marie Sněžné. Výklad dr. Hrudka a inž. Almer.
Dne 9. listopadu na Vyšehrad. Výklad dr. Hrudka.
Dne 16. listopadu k sv. Martinu ve zdi. Výklad dr. Birnbaum.
Dne 23. listopadu k sv. Longinu a Štěpánu v Praze II. Výklad dr. Poche.
Dne 30. listopadu do místností pražského Hradu. Výklad dr. Hrudka.
Dne 7. prosince k sv. Kříži menš. a křížovníkům. Výklad dr. Poche.
Dne 14. prosince do rom. domů v Praze I. (I. část). Výklad dr. Birnbaum.
Dne 11. ledna 1931 do rom. domů v Praze I. (II. část). Výklad dr. Birnbaum.
Dne 18. ledna k sv. Petru na Poříčí. Výklad dr. Birnbaum.
Dne 25. ledna do kláštera blahosl. Anežky. Výklad dr. Poche.
Dne 1. února do staronové synagogy. Výklad dr. Poche.
Dne 8. února k sv. Haštalu. Výklad dr. Poche.
Dne 15. února k sv. Duchu. Výklad dr. Poche.
Dne 22. února k sv. Michalu. Výklad dr. Poche.
Dne 1. března k sv. Jindřichu. Výklad dr. Poche.
Dne 8. března do Emauz. Výklad dr. Poche.
Dne 15. března do kostela Na Šlupí. Výklad dr. Poche.

Poté přednesl pokladník Klubu, ředitel Čarek, pokladní zprávu:

STAV FONDŮ DNE 31. XII. 1930.		Kč
Fond Marie Hamerníkové		921'21
Fond Em. Tonuara		834'67
Fond Emy Destinové		837'44
Fond publikační		6.026'95
Fond konservační		10.308'42
Fond agitační		711'69
		<hr/> 19.640'38

JMĚNÍ KLUBU ZA STAROU PRAHU 31. XII. 1930.

Kč	
Fondy	19.640'38
4½% stát. prémiová půjčka (Pražská úvěr. banka)	6.857'75
6% stát. dopravní půjčka	2.000'—
Zařízení Klubu	800'—
Negativy od fy Koppe	9.965'—
Hotovost z roku 1930	117.259'24
	<hr/> 150.323'37

BILANCE ZA ROK 1930.

Příjem:	Kč	Vydání:	Kč
Hotovost z 31. XII. 1929	82.034'82	Vydání za »Věstník Klubu	10.141'05
Příspěvky členů	4.510'—	Služby personálu	8.859'—
Subvence	68.000'—	Byt: najem, otop, světlo	2.890'50
Výnos vycházek	671'60	Jiná vydání	3.403'60
Úroky	4.479'61	Hotovost 31. XII. 1930	117.259'24
Alb města Prahy prodáno za	13'—	Model M. Strany	15.298'24
		Udrž. kanceláře	1.857'40
	<hr/> 159.709'03		<hr/> 159.709'03

Revizor účtů, vrch, inspektor Fr. Bernreiter, oznamuje valné hromadě, které se nemůže zúčastnit, dopisem, že provedl s oběma druhými pány revizory drem J. Hornovce a št. kpt. arch. Jindřichem Sechertem dne 7. března t. r. revizi všech účtů, jmění běžného i fondového a vše bylo shledáno v naprostém pořádku. Navrhuje proto valné hromadě, aby bylo odstoupující domácí radě uděleno absolutorium.

Z venkovských odborů zaslal zprávu o činnosti za rok 1930 odbor Klubu za Starou Prahu v Kutné Lhotě.

Odbor upozornil Státní památkový úřad na ohrožený dům čp. 139 v Husově třídě. Památkový úřad zakročil a tím byla zachráněna pozdně barokní plastická výzdoba okenních řím, které by bylo zničeno snížením okenních parapet I. patra. Odbor podal informace Státnímu památkovému úřadu ve věci sporu majitelů domu čp. 4-5. (»U Krista Pánce») s městskou radou, která chce, aby byl na místě zmíněného domu, zničeného požárem, postaven nový dům v stanovené regulační čáře. Majitelé chtějí dům jen opravit. Spor, do něhož zasáhł Památkový úřad, není dosud ukončen. Na žádost o snímky (18x24) upozornil odbor Památkový úřad, který potřeboval fotografie k výzdobě všech místností, na firmu Brunner-Dvořák. Odbor uvědomil Památkový úřad, že se při opravě průčelí domu čp. 112 v Husově třídě objevily dva tesané píákovcové gotické pásy, přílž a ostění okna I. patra, a žádal o intervenci, aby zbytky bývalého podlažby zůstaly nezastřeny a pozdější úpravy výkladu odstraněny, a čímž majitelé domu vyslovili souhlas. Adaptace byla provedena. Pro redakci »Krásy našeho domova« napsal jednatel text k 10 snímkům přírodních památek z Kutnohorska. Odbor sleduje upravení významného empírového domu čp. 123 (U Rytířů) v Husově třídě a jednal s majitelem o úpravě reliéfu. Odbor konstatuje s lítostí, že majitelé kutnohorských domů projevují k svému majetku odlenu. Již jednou upozornil na zanedbanost domů městskou radou v roce krajiněské výstavy zvláštním memorandem (1928) a činí tak veřejně i dnes. Opravy by zasluhovaly domy čp. 12 a 14 v Rutharské ul., čp. 30 v Svatoborské ul., čp. 59 na Smiškově náměstí, čp. 1 v Svatojakubské ulici, čp. 2 v České ulici. Méně významné domy jsou ještě zohátralější: čp. 397 ve Vladislavově ul., čp. 159 v Kolářově třídě, čp. 3 v Hloušácké, čp. 438 v Jungmannově ul., čp. 135 v Husově třídě, čp. 233 na Pirknerově náměstí, dále nutno řešit otázku Morového kříže. Některé z těchto domů jsou majetkem města. Z bezpečnostních důvodů měla by být co nejdříve zabezpečena památná středověká fortifikace na dvoře zájezdní hospody čp. 18. Dále na vybudnutí člena J. Fialy vzaty dva snímky z nejstaršího dolování (převrání) pod

Kuklíkem nad obcí Hořanami. Intervenovalo u dlužebního referenta p. J. Volfa, aby byla aspoň provizorně upravena propadlá dlužba před kasárnami Roháče z Dubé. Vyslovena nelibost panu M. Bělohúbem, nájemci statku »Na vinici« čp. 35 (Šafrance), který dal ořezat o samotě v poli stojící letitý dub. V odboru byla uvítána zpráva o pravidelném vycházení »Věstníku«, pro nějž bude agnovat mezi svým členstvem, a stejně byla uvítána snaha o těsnější spolupráci Klubu s jeho odbory. Do »Kutnohorského rozhledu« napsal jednatel článek »Adaptace kutnohorských obytných domů v praxi« a v též časopise bylo upozorněno na nové vydání Wirthovy »Kutné Hory«.

Podáváme ještě zprávu knihovníka V. Pohla: V knihovně Klubu nedošlo ani roku 1930 k zvláštním změnám. První oddíl knihovny, zahrnující díla o ochraně památek, i díla z oboru dějin umění a příbuzných odvětví, vzrostl tím, že Klubu věnoval

pan odb. rada Cyril M e r h o u t další díla vlastivědné publikace »Československo«

a že byly zakoupeny 2 knihy, a to:

Ferdinand Strojček: Jindřichův Hradec a Josef E. Bergmann: Letopisy památných událostí evang.-křesť. obce ve Stroužném.

Druhý oddíl knihovny, obsahující periodické publikace směru ochrannářského a časopisy, pojednávající o přítomné stavební činnosti, projektech komunikačních a pod., vzrůstá nyní pravidelně výměnou za klubovní »Věstník«.

Tak docházejí nyní do Klubu tyto periodické časopisy a publikace, totiž:

»Věstník Svazu čl. měst,	»Zprávy památkového sboru hl. města Prahy,
»Věstník Masarykovy ligy« s přílohou »Stavba měst a obcí venkovských,	»Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze,
»Věstník hlav. města Prahy,	»Časopis čl. turistů,
»Věstník technického musea,	»Styl,
»Věstník Komenských,	»Plzeňsko,
»Zpravodaj stavby a práce,	»Glasnik muesejskega družstva za Slovenijo« (Lubljaň).

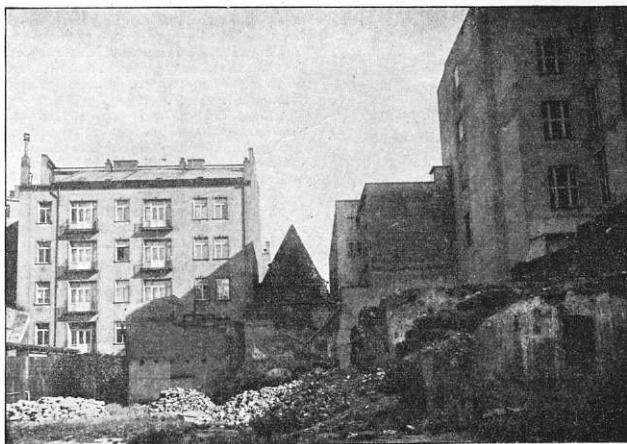
Mimo to zasílá »Národní politik« bezplatně svůj deník.

Poté přikročeno k provedení voleb, které byly na návrh št. kpt. arch. Secherta provedeny aklaťací. Zvoleni byli:

Předsedou: Merhout Cyril, vrch. odb. rada, I. místopředsedou: Kubiček Al., arch., vrch. rada, II. místopředsedou: Dvořák J., min. rada. Za č l e n y d o m á c í r a d y : Almer J., arch., vrch. stav. rada, Birnbaumová A., PhDr., Birnbaum V., dr., univ. profesor, Čarek Al., ředitel úřadny, Čermák Al., ředitel úřadny, Denkstein Vlad., PhC., asistent, Hlubinka Rudolf, vrch. mag. rada, Hrudka V., PhDr., Hübschmann B., architekt, Hula J., JUDr., advokát, Kalenda Al., JUDr., Krušina J., inž. vrch. stav. rada, Mölzer E., inž., min. rada, Münzerová Zd., PhDr., Pecánek K., architekt, Pelikán Jos., profesor, Pohl V., vrch. úředník České spořitelny, Poche Em., PhDr., Stefan O., arch., dr., docent, Stocký A., PhDr., univ. prof., Schwarzer Ed., inž., min. rada, Vanček J., inž., stav. rada, Wágner V., PhDr., lektor Karlovy university, Wirth Zd., PhDr., sekční šéf. Revisory účtů: Bernreiter Fr., vrch. insp. zem. výboru, Hornov J., MUDr., odborný lékař, Sechert Jindřich, arch., št. kpt.

Odstupující předseda arch. J. Almer děkuje členům za důvěru a žádá je, aby stejně jako jeho, podporovali i nového pana předsedu. Poté předává slovo architektu F. Thořovi, který přistupuje k diapositivu bohatě dokumentované přednášce o zmizelých objektech a úpravách na Starém městě, při čemž se ovšem nemůže vyhnout změnám, které stihly ostatní části města, především Malou stranu. Po prvé části přednášky ujmá se předsednictví nově zvolený předseda Klubu, vrch. odb. rada C. Merhout. Děkuje nejprve arch. Thořovi za jeho výklad a oznamuje přítomnému členstvu, že bude druhá část přednášky zařazena do přednáškového cyklu, který právě Klub pořádá. Poté vysvětluje proslouvenou situaci, za níž se ujmá předsednictví, a směrnice, kterými je třeba v dnešních pro památkáře vážných chvílích postupovat. Členstvo vyslechlo řeč s pozorností a ředitel A. Čarek navrhuje valně hromadě, aby byl předsedou proslouven rozslán tisku jako projev celé valné hromady. Přítomné členstvo vyslovuje jednomyslně svůj souhlas.

Protože nebylo předem hlášených volných návrhů, končí předseda, odb. rada Cyril Merhout, výroční valnou schůzi Klubu.

Stará Praha — Praha středověká — topí se v moři činčáků, jejichž hrůzu pociťují u nás povolání kruhy teprve, když zčernají spínou, které však člověk cita a kultury nesnáší předem! Dům čp. 345 na Perštýně, jehož jednoduchá a přece krásná a úměrná silueta ubita je nádorní ohavností t. zv. palčůc. Vpředu zbytky hradeb =

na staveništi policejního ředitelství.

R E F E R Á T Y

»DĚJEPIS ČESKÉHO UMĚNÍ« (vydal SVU, Mánes, 1931).

Jakým neprávem tvrdili t. zv. savantgardisté, kteří tolika důvěřivým lidem splétli hlavu, že se nemáme obližet do naší minulosti — protože prý v ní není ničeho pozoruhodného, protože prý se ona nemůže ani přibližně rovnati minulosti Itálie nebo Francie, — jak stanovisko toto bylo pochybné, to nelže poznáme, vezmeme-li do rukou první díl »Dějepis českého umění«. Na první pohled, vlastně již prohlídkou ilustrací, musí každý, kdo přímo násilím nezavírá oči před pravdou, si uvědomiti, co je to »umění« a »uměleckost« v pravém slova smyslu. Bohužel, psychologie lidácké je momentálně tak rozleptaná, že je docela možno, že pro velkou většinu i toto »m e n t o s« vyžní dnes hlúše.

Je vsakuku přímo osudovou náhodou, že první díl »Dějepisů« byl dokončen a vycházel teprve dnes,* kdy umění, tyto citlivé váhy, toto nejpravdivější zrcadlo lidáckého ducha a nálad, přivedeno bylo do slepé uličky nadzaváním avantgardistů, kdy situace může být charakterizována jako stícho po pěšině, což je ovšem vítanou příležitostí těm, jejichž osudovou úlohou je pěstovati iracionismus, aby šoulovně a stále viditelněji vystrkovali rohy. — Proto pravím, že pro lidi dobré vůle, t. j. pro ty, kdož mají oči k vidění a uši k slyšení, vyšel jako vítané »memento« a jako ukazatel, nikoli ovšem v onulou historismu, ve smyslu vzorů formálně výtvarných, ale ve smyslu umělecké morálky, která se rovná poctivosti duchovní i řemeslné.

Je ovšem pravda, že průběhem doby obyčejně zahyne to slabší a jen nejlepší se uchováva, takže minulost může se nám jeviti idealizovaná vždy, ale nehledě k tomuto faktu — »Dějepis« povádá již svými ilustracemi důrazně svědčivě toho, že byl' ne v geniálních proporcích, práce v mezích možností duchového a hospodářského rozptí našeho prostředí vykonali umělci prvých čtyř století našich dějin, ať již domácí, nebo příšli, — velkolepě mnoho.

Kritickým zhodnocením a přímým vědeckým rozlorem jejich dochovaného odkazu jest právě vyšlý »Dějepis«, k jehož napsání spojili se nejlepší naši odborníci s upřímnou touhou podati přehled a syntezu, — podle svých sil u podle probádaného materiálu. — In nejlepší. Architekturu a úvodní státa k jednotlivým obdobím napsal univ. prof. V. Birnbaum, o malířství psal univ. prof. A. Matějček, o plastice prof. J. Peřírka, o uměleckém průmyslu univ. prof. J. Cibulka, státa o umění předhistorickém napsal prof. V. V. Štech — a pan sekční šéf dr. Z. Wirth obálku a krátkou předmluvu.

Touha po tom, abychom měli svoje souborné dějiny umění, byla pociťována stále naléhavěji asi od devadesátých let minulého století, kdy Braníš odhodlává se vydati v r. 1892 svoje dvoudílné dějiny středověkého umění v Čechách, — jehož potřeba jevila se tím naléhavěji, když až dotud existovaly jen dvě práce německé, Gruebrov »Geschichte der mittelalt. Kunst in Böhmen«, (1871-7) a Neuwirtův spis »Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen« (1888); druhý díl »Geschichte der bildenden Kunst« vyšly r. 1893), obě nacionálně, velkoněmecky zabarvené a skutečný stav věcí zastírající, které, majíce výhodu jazykové eruditelnosti, dostaly se záhy i na forum mezinárodní. Proti důkladným a systematickým rozborům zvláště druhého jmenovaného díla, zůstala však práce Braníšova v nevýhodě ovšem i ve smyslu vědeckém.

Léta devadesátá vyplněna byla proto raději drobnou prací, sbíráním materiálu, který ukládan hlavně v »Pam. Archeol.« a »Cas. Spol. Přát. Star. Čes.«, »Methodus« a »Soupisnech.« — Až r. 1900 přichází najednou dva veliké podniky, které však oba dopadly pro nás nevýhodně.

Je to především grandiozí podnik Magre F. Lehnera, který r. 1903 počíná s amatérským nadšením vydávati souborné dějiny románského stylu. Leč podnik ten, kromě dobré vůle, nebyl podložen ani vědeckým výskolem, ani nutnou systematickostí, takže i kdyby nezástal torsem, byl by dnes mčencným. — R. 1907 vychází čtyřsvazkové německé dílo Prokopova, první práce umělecko-historická, věnovaná Moravě, které však je vědecky, nehledě ani k jeho germanistickým tendencím, takřka bezcenné.

Touto stav věcí pociťovala téžce skupina žáků Maxe Dvořáka, která po státním převratu se sešla ve spolku »Mánes« k vážnému úsilí kulturnímu. Možno říci, že »Dějepis« je darem této skupiny daným národu, že je darem ceny naprosto téžce, neboť směrnice jím dané, zvláště pokud se periodisace a dějiny architektury týká, mohou sice být korigovány, ale sotva asi změněny. Totéž možno říci o ostatních oborech, kde ovšem měnitelnost závěrů je značí. Vůdce však vládlo jedno měřítko a heslo: vědecká akribie, která musí harmonicky se slénit s metodou a formou, která bude př-

* První sešit vyšel r. 1924.

stupna i laikovi. Není tu žádný suchý výpočet materiálu a zatížení detailem, naopak snaha líčiti jen podstatné a vývojové — a to synteticky. »Dějepis« bude proto nejen podkladem všeho dalšího badání vědeckého, ale bude i poučením laikovi, kterého bude informovati věcně a přesně způsobem naprosto vzdáleným veškeré častétké povídkovosti, a bude přemýšlivému jednotlivci vždy poskytovati dosti látky k úvahám.

Pokud se týče úpravy, je obrazový materiál výborně a informativně volen a dokonale reprodukován. — Možno směle říci, že je to kniha světového formátu, i vnějšně, i obsahem. Myšlím, že by každý, kdo má vztah k národu a jeho dějinám, měl si toto dílo opatřiti. Cena je přístupná (asi 250 Kč) a spolek »Mánes« v tomto směru zasluží plného uznání.

Dr. A. B.

*

Wilhelm Hausenstein: PRAG. (Uveřejněno v »Die Neue Rundschau«, IV. sešit z dubna 1931, nákladem S. Fischer, Berlin, Lipsko.)

Autor v úvodu svého článku popisuje cestu z Mnichova do Prahy. Je překvapen ochotou lidí, mluvících s ním německy, ač prý se zdá, že by jim franština byla milejší. (?) Zmínjuje se o Plzni se Škodovými závody a pivem, o Smíchově a Wilsonově nádraží. (Wilsona nemá rád.)

Po tomto úvodu přechází k vlastnímu líčení Prahy. Začíná Václavským náměstím, kterým se Praha předstává jako evropské, hlavní město. Byla asi krásnější, když byla jen provinciálním městem. To evropské utlouklo náměstí jako takové i jako architekturu vůbec.

Spěchá poznati vlastní Prahu. Uličky jsou značně komplikované; kdo však má cit pro linie, vedoucí do Starého města, a pro zvyky stolci, najde cestu i bez plánu. Vždy dostane se k Týnskému chrámu, ke Karlovu mostu, kde se otevírá pohled na Hradčany, Malou stranu, tíše rozloženou na druhém břehu, a panský vystupující město šlechtý, s chrámem sv. Mikuláše a paláci, o kterých člověk sní, když si chtěl vytvořit představu o Praze, která je úplná v té prudce a přece pohodlně stoupající Nerudově ulici, kde je barok měkky, smyslný, obrazný i pompézní a práce se vmlouvá do důvěry. Nádherné je město, které může učiniti cizí důvěryhodným, aniž by ztratilo aroma onoho číže.

Dále líčí, jaký má dojem ráno na Karlově mostě. Vidí město, svahy, údolí, zemi, řeku, bohaty stromů a přírodu vůbec. Líbí se mu siluety barokních soch.

V šlechtickém městě Malé strany je nutno navštívit valdštejnský palác, zajímavý již z historie. Je jím nadšen a je prý nutno stále se k němu vraceti. Pouvá svou mlčící jednoduchostí, která se vzpíná proti královskému Hradu. Obtojí i vedle chrámu sv. Mikuláše. Ze stavebního tvaru paláce mluví světová osobnost Valdštejnova.

Zde na Malé Straně jest obdivuhodné ticho a patina, paláce jsou jako sarkofagy velké minulosti a krásnějšího života. Jaký je rozdíl mezi City tam na druhém břehu Vltavy a touto Prahou plnou duší!

Při pohledu z Karlova mostu na Hradčany zaujmu autor románské věže basiliky sv. Jiří, pohlíží na ně jakoby osvěžen od gotiky a množství baroku. Cítí, že Praha jej má ve své moci. Obdivuje jednoduchou frontu Hradu, která činí zároveň a věžemi kostela sv. Jiří, svatovítský chrám ještě krásnějším. S vděčností vítá románský sloh, u nás nejméně zastoupený. Nalézá kapli sv. Kříže a vysvětluje, proč právě kostel maltézský a Velkopřevorské náměstí jej unesly. Tento kout má totiž ještě nádech rytířského zasněžení a gotika maltézského kostela má románskou šifru, nízkost, těžkostat a jednoduchost.

Přes to že se město zdá být nejvíce barokním, přece se gotika počtem vyznačuje. Jmenuje kostel maltézský, týnský, Karolínin, mostecké věže, Prašnou bránu, starou radnici, sochu sv. Jiří na Hradě, jeden z nejušlechtilějších výrobků gotického sochařství, dále klášter cmauzký s freskami, které existují ve srovnání s Giottovinými, kostel Panny Marie Smězné, síň hradi, Karlov, o němž praví, že nikdy neviděl tak krásné klenby, a vůbec obdivuje vysokou, štíhlou konstrukci pražské kostelní gotiky. Nakonec přichází k sv. Vítu; pohled na katedrálu se strany choru nalézá nejúčchvatnější. Vnitřek katedrály nestojí za žádným z vnitřků domů německých.

Jiná tvůrnost Prahy je barok. Není to Janusova hlava. Jednotou města, vyrostlého z různosti, stojí tak uzavřené a takovou identitou tvarů, že udivuje. Barokní Praha tvoří velkou aristokratickou liberální ulici i náměstí. Jmenuje paláce lobbvického a schönborského, se zahrady, které mu připomínají barokní Janov. Baroknost Prahy, připravená málo rozšířenou renesancí, je zveličena ještě světkými a církevními projevy. Uvádí palác belgického vyslanectví, palác Kinských, Clam-Gallauffů a nakonec na Pfkopkách, vydaných už úplné moderní trivialitě, potkává barokní palác Sylva-Tarouca.

Ještě nádhernější je pražský barokní prostor kostelní. Je non plus ultra, jako římský barok v Mnichově, Salcburku a ve Vídni. Gotická katedrála je velkolepá, ale Dienzenhoferův Mikulášský kostel a k souřadí. Patří k pěti nebo šesti nejmohtavějším kostelům severního baroku a k největšokolepším evropským baroku vůbec.

Praž je Praha tak barokní? Ani Mnichov, ani Vídeň nemají nic tak mohtavého (navzdor Asamu a Fischerovi z Erlachu a Janu Lukovi z Hildebrandu). Proč stojí Praha v čele téměř v triumfálním pochodu cisápského baroku? Autor neví. Ale přece chce naznačit směr, ve kterém se jednalo dne najvyš vyvstání. Západní barok neexistuje. Také Francie je v XVII. století klasičtější. Odvažuje se této these: exotický tlak v baroku, to orientální, souvisí s tureckými válkami a se Slovanstvem. Předvidá den, kdy daleko vidící badatel pozná a objasní význam východu pro vývoj baroku. Nejde o to, stavební-li pražské barokní stavby Italo-ve, Němci nebo Slované, jde o to, je-li slovanaká atmosféra baroku příznivá. Myslí, že ano. Slyšel, že ve Vlně, Polsku a Rusku je silně barok zastoupen. Je velmi nakloněn tomu věřit. (?)

Když se byl pustil do nových teorií o smilvěním soužití katolictví a židovství v Praze a vyřídil krásy ghetto, autor rozhovořuje se o slovanakém typu obyvatelů Prahy.

Po vypaání pražského života připojuje závěrem úvahu. Myslí, že relativní národní výlučnost Prahy nemůže zaručit produktivní budoucnost. Nemá to býtli od něho nějakým projevem proti českému životu. Dnešní více méně obchodní Praha není tak hezká, jako bezprostřední evropská situace Prahy, která kdysi ji zapo-jovala do velké, mezinárodní svaté říše římské německého národa. Krása Prahy utrpěla hrozná pod rakouským režimem XIX. století; co vzniklo v nové renesanci a baroku, je většinou odporné. Přímou katastrofální zdá se mu být stavitelství z betonu, skla a železa, ten evropský amerikanismus, který řezá do masa staré Prahy, mimo to ho dráždí nový pražský sloh monumentální, který bije do očí. Nejraději mluví o Praze XIV. století až ke středu století XIX. Nelze upřít, že rakouské stavby (Rudolfinum, Museum) znamenají úpadek.

Autor praví, že byl chycen životní Prahy, ale nikoli nadšen. Nelze mu zapomenouti, že Praha měla jednou neštějí státi se tím, čím se stala Vídeň. Císařové z Vídně měli často zvláštní vztah k Praze. (Rudolf II., Ferdinand I., Maximilián II., Matyáš i Marie Terézie.) Ale i Praha měla pravou cisápskou historii za dob, kdy byla hlavním městem svaté říše římské německého národa. Největší evropská Praha odtrhla se od té římské universalnosti, a tato universalní role staré Prahy byla největší, kterou kdy Praha hrála, a zůstane tak navždy. Praha přehodila síce Vídeň, ale ne v židov. Imperium Romanum, soustředěné ve Vídni, do-dává jí purpurového lesku, který Praha nikdy nebude mít. Politická role Prahy nemůže být nikdy větší než byla mezi XVII. a XIX. stol.

Autorovi nezdá se náhodným, že právě Praha hledala astrologický aspekt, že hostila Valdejtina, Seniho, Tycho de Brahe a Keplera. Táž se, na kterém jméně místě mohli být vynalezen zákon o eliptické dráze planet, nežli v té tak podivuhodně eliptické Praze s její dvojí přirozeností: goticko-barokní, německo-českou a evropsko-židovskou? Jistě má toto město hodně co činit s tlakem světových dějin, který nazýváme osudem nebo hvězdou.

Článek je duchuplně pařn krásnou moderní němčinou, vzletlé a při tom bez frází. Není to systematické, vědecké zpracování, jako spíše: causerie člověka vřímavého, osobitého, básnického pozorovatele, jehož obrazovnost vede zaujmouti i v podobnostech. Autor je muzeem vzdělaným, který subjektivně vypravejuje dojmy o Praze, kterou již z literatury znal (Mozarts Reise nach Prag) a která jej in natura nezklamala. Poukazuje a vy-týká pouze ty sujety, které jej osobně nejvíce zaujaly, upoutaly, a o ostatních se pouze povrchně zmínjuje. Článek tohoto jemného pozorovatele, který tolik vidí a všímá si, je tím sympatičtější. Ze přehlíží politické i stranické nesrovnalosti a oddává se úplné ve-lebnému dojmu, jakým na něj Praha působí a kterým se nikterak nutají. Při tom však zůstává Němceem v každém názoru.

Jitka Gollerová.

*

KNIHA O PRAZE. Naše nakladatelství, podivuhodnou shodou, nemá zájem na tom, co by nemohlo scházet v prostředí žád-ného jiného kulturního národa: totiž o krásu staré Prahy, která přes veskeré barbarství téměř všech našich institucí i jednotlivců stále a stále ještě je tak nádherná. Vskutku: jako by scházel vřeven čit a všechna soudnost.

Když tak silně začaté podnikání Topičovo, který vydával obrazové skvěle vypravené a cenou přístupné monografie kaperského formátu, zcela usnula a po dlouhou dobu nebylo kromě podniků čistě německých, a bohužel i tendenčních nacionálních,

a kromě té nejběžnější nebo zase nejpropagačtější turistické a ci-zinecké literatury ničeho.

Až teprve čilé a všestranné nakladatelství »Melantrichové« odhodlalo se k významným činům. Je to především edice »Česlo-slovensko« a pak edice almanachů staropražských, zahájena Knihou o Praze, vylou roku 1930.

Směs článků motovické do té míry zajímavých, že mohou zaujmouti nejen čtenáře laika, ale i ktere namozno i vědecky při-nášejí nové poznatky čití knihu všestranné cennou.

Voditkem tu bylo heslo: Láaska k městu, které má reprezentovati střed státu. Každý přispěje k tomuto dílu podie svých sil!

Krásná Pralut! Tedy nikoliv uplívání jen na historii, nikoliv jen fantasticko-romantická retrospekce, ale snaha po tom, uká-zati a dokázati tradici, která má a hlavně by měla býtli nám bezpečným vodítkem v každém podnikání.

Látka staropražská je téměř nevyčerpatelná a jistě naplní mnoho a mnoho almanachů budoucích. Nová Praha je tu za-stoupena jistě tím nejvýznamnějším podnikem poválečné doby, Barrandovem. Podnikem, v jehož chvále mohou se jistě dobře spojití staro- i novopražští, protože byl řízen a veden na základě všestranné zdravé úvahy rozumné.

Není ovšem vinou ani autora článku, ani obou architektů, že tento souhlas nebude tak všeobecně ve chvále obou nových pražských kostelů. To tkví v těžké a chmurné tragice doby — to je přímou její podstatou, že dovede vytvořit rozkošnou restauraci, ale že nedovede postavit kostel. Neboť k tomu není zajisté ani tolik potřebě sumečkovit, jako opravdovosti a hlubokosti náboženského zaujetí a vztahu k pravdě, jak nám to jamě a krásně doloží i ten nejprstší, at již románský nebo gotický, kostelík na poslední pohorské vránici.

Obaah doplněn jest několika básněmi, v nichž zvláště Thee-rova svědčí o dobrém vkusu pořadatele. Redaktor tohoto almanachu je otázku, kterou jest dlužno se zvláště zabývat, neboť jeho podíl na práci je víc než velký. Jemný takt ředitele Rektoryse jeví se ve všem, a jemný takt spojený s pilí a láskou jeví se hlavně v uspořádání a přebohatém výběru citátů, jimiž je li-čena půvabnost a poutavost Prahy. Je to opravdu pro nás něco úžasného, milého a vřidného, čisti, co všechno vidí cizinci, a to cizinci nejvýznamnějších kvalit, v naší Praze! Odkrývají krásy námi zanedbávané a nám je jako bychom jšli pod doteky ja-kéjli velmi laskavé ruky!

Obrazová část se nepovedla. Ale je to, tuším, tím spíše zá-rukou, že v přístím ročníku bude na vřši.

Přejeme si, aby dilo »Almanach »Melantrichové« zdárně kvetlo. Přejeme si, aby nebylo Staropražana, který by se neoznánil s touto knížkou, cenově ostatně jistě přístupnou. Dr. A. B.

P O Z N Á M K Y

VYSTAVA KLUBU FOTOGRAFŮ AMATÉRŮ. Klub foto-grafů amatérů uspořádal v malém salonku hotelu Palace vý-stavku členských prací, která má býtli výročním přeludem čin-nosti. Není tu mnoh čísel, ale to, co je vystaveno, přímo uchva-cuje dokonalostí nejen technického provedení, ale plně uspokojuje i volbu námětu. Dojem z výstavy je neubývející radostný.

Náše členstvo může zajímati zpráva, že motivy staropražské stále jsou popudem k novým vřtvarím krajinářské foto-grafie. Mezi motivy čistě moderními a brannými se stanoviska, které bychom mohli označit jako konstruktivistické, netrácejí motivy ze staré Prahy svou váhu. Zvláště krásná jsou čísla ka-talogu č. 73, 74, 76, 78, 114, 117, 43, 45, 52, 22. Bylo by do-bře zhodnotiti tyto výsledky prací členů Klubu fotoamatérů jak pro propagaci cizineckého ruchu, tak i jako pomůcky pro vý-chovu čitů pro krásu hlavního města mezi studentem škol střed-ních, ale snad také i vhodným umístováním jich ve veřejných místnostech pro výchovu široké veřejnosti. Dr. A. B.

*

CO BUDE SE ZABEZPEČENÍM PODZEMNÍCH POMĚRŮ NA HRADČANECH?

Vřstník přinesl obřisnou stať o této věci od pana vřb. odh-rady Bartoška. Nhdávno (dne 8. října 1931) vyskytla se v od-polední »Národní politice« opravza doc. dra inž. R. Janoty o témže předmětu, a snad, pokud možno, ještě pesimističtější! Dočká se veřejnost jednou toho, aby hlasy odborníků byly re-pektovány našimi úřady alespoň do té míry, aby to stálo za to, odpověditi na ně závazným oficiálním projevem?

Nemyslíme, že by odborníci těch kvalit, jako jsou oba uved-ní pánové, mluvili jen tak pro nic a pro »strašáka».

Alespoň trochu odpovědnosti a ohledupnosti k psychologii

veřejnosti — která musí být tímto stavem věci velmi znepokojena — bylo by hodné naléhavě žádoucí!!

Dr. B.

*

»Národní politika« ze dne 7. října 1931 uveřejnila tuto zprávu:
»POKYNY PRO ODSTRANĚNÍ HLAVNÍCH ZÁVAD ZDRAVOTNÍCH I ESTETICKÝCH A PRO ZVÝŠENÍ KRÁSY NAŠEHO VENKOVA vydal okresní úřad v Čáslavi ve svém Okresním věstníku na základě usnesení okresního výboru čáslavského, účelového k podnětu Spolku pro okraslovní a ochranu domoviny v Čáslavi. Okresní úřad upozorňuje na zdravotní a estetické základy venkovských obcí, jejich vzhled neodpovídá a není úměrný stále stoupajícímu stavu jejich obyvatelstva, mnohdy však i nevyhovuje zákonným předpisům zdravotním. Pro odstranění hlavních závad v tomto směru a pro zvýšení krásy našeho venkova dává okresní výbor čáslavský obcím okresu několik pokynů, jejich plněním a dodržováním by bylo lze docílit povznesení obcí po stránce zdravotní a estetické. Je to předně regulace potoků a potůčků zároveň se soustavným odvodněním celé obce, dále úprava návsi planyrováním dolůků, úprava dlážděných přechodů, zřízení chodníků ve větších obcích, úprava cest, stavební úprava zahrad stejným typem plotů, výzdoba zahrádek květinami a keři, úprava a ošetření pomníků a jejich okolí, vysazování prázdných míst v obcích a okolí ovocnými nebo ozdobnými stromy a keři, po případě zakládání parčíků ve větších obcích, ochrana sadů a přírody vůbec, úprava hnojšť, řízkových jam, záchodů, smetišť, chlévků, studní a pump veřejných i soukromých. Pak se navrhuje udržování čistoty stavení, dvorů a dvorků i zahrádek, urovnávání nádrží a pořádek v okolí domů, úprava a výzdoba oken a konečně ochrana, případně odborná úprava památek stavebních, přírodních a uměleckých. Tím ovšem nejsou vyloučeny všechny možnosti pro povznesení obcí a pokyny tyto mají spíše smysl direktivní. Okresní úřad žádá starosty obcí svého správního obvodu, aby věnovali této věci náležitou pozornost.

Je to jakoby závan jarního teplého vánku. Najde pokračovatele? Najde vůbec pochopení?

*

TECHNIK O ÚKOLECH PRAHY. V »Národních listech« (dne 3. října 1931) byl otištěn referát o projevu inž. J. Rotnáglu, který podáváme čtenářům jako příklad pochopení pro potřeby našeho města:

»Je přirozeno, že Praha jako hlavní město republiky prodělává od převzatí velmi rychlý stavební rozvoj. Je však nutno, aby nová doba nesáhla ničivě na to, co krásného a památného zanechala nám minulost. Mám zejména na mysli Staré město, Malou stranu a Hradčany. V těchto čtvrtích je odkaz námi milovaný i cizinci vyhledávaný a obdivovaný. Je to prostě nejen kulturním, nýbrž i hospodářským zájmem pro nás, aby uvedené části města tvořily celky, jež ani půdorysně ani stavebně nemají doznati podstatných změn. Při této snaze bude ovšem třeba, aby majitelé domů chráněných byli zákonem odškodněni za to, že své domy musí udržovati jako památky a nemohou je volně přestavovati, případně nastavovati, jako v jiných čtvrtích města.

Aby ochrana zmíněných tří městských čtvrtí nebyla z důvodů provozních ohrožena a aby nebylo nutno rozšiřovati ulice v nich, je třeba průběžnou dopravu odtud vyloučiti. Toho lze však docílit jen za předpokladu, že na obvodu těchto tří městských částí bude upravena obvodová komunikace, která zachytí a rozvede radiální dopravu z obvodu města k jeho středu směrující.

Jedná se o petřínské komunikaci, o nutné úpravě Náměstí Republiky i o dopravní překážce, kterou je Masarykovo nádraží. Nové město dostane spojení s územím pankráckým. S komunikacími úpravami spojená je i přestavba některých částí města.

Velké změny projektují se v oblasti Nového města v souvislosti a přestavbou pražských nádraží. Osobní doprava má se kon-

centrovati na hlavním nádraží Wilsonově, jež má být příslušně rozšířeno. Toto nádraží má být — aby plně vyhovělo — jen nádražím průběžným, kde by vlaky po nastoupení nebo vystoupení obecnstva ihned odjely. Sestavování a čišnění vlaků dělo by se na odstavcích nádražích, projektovaných v Míchli a Líbni. Nádraží Masarykovo jako osobní a nákladní má být zrušeno a na části jeho plochy navrhuje se nádraží pro rychlovozy a rychlopoštu. Také Denisovo nádraží má být úplně zrušeno. Za zrušení dnešního nákladového nádraží na nádražích Wilsonově, Masarykově a Denisově mají se zřídit nová nákladová nádraží na Červeném dvoře (t. j. na rozhraní Starého a Strašnicka, kde se již staví) a nádraží na zasypávaném zřícenině řečiště Vltavy v Praze VII.

Tyto úpravy změny velmi podstatné ráz a podobu oněch částí města, jichž se dotýkají. Nelze ovšem zaměřiti, že všechny uvedené návrhy budou vyžadovati velkých nákladů i dlouhé doby a že je možno provést je jenom etapově. Již dnes musí ovšem k tomu býti vypracován věstranně promyšlený plán.

Jelikož však vývoj města nemůže být zastaven do té doby, až uvedená opatření budou provedena, a jelikož ruch dopravní stále rapidně stoupá, bude třeba i jinak se starati, aby doprava ve vnitřním městě nebyla úplně podvážena. Uvažuje se o různých možnostech odpočinku. Mnozí doporučují zřízení podzemní dráhy, jiní naléhají na vyloučení dopravy tramvajové z vnitřního města a její nahrazení dopravou autobusovou a pod. Je jisto, že pouhé aplikování těch či oněch zařízení podle cizích vzorů jest u nás často nemožné pro zcela různé poměry, hlavně terénní a jiné. Doufáme, že vypsaná veřejná soutěž přinese nám zdravé podněty k vyřešení těch tolik obtížných problémů našeho města.

A projev s velkou pozorností vyslechnutý končil: Považují funkci zastupce lidu v samosprávě hlavního města za velké významné. Každý, komu bylo uděleno, musí si být stále vědom, že svým slovy, svým blázniváním zasahuje do životních poměrů mnoha tisíců svých spoluobčanů. Aby tak činil správně, k tomu kromě pčnosti je třeba i určitých vědomostí a zkušeností. Vy, voličové, máte všechno právo žádati na svých zastupcích tyto vlastnosti. A oni zase mají právo chtít od vás, abyste jevíli trvalý zájem o jejich práci a obecní věci vůbec. Všichni jsme povinni starati se o rozvoj a krásu naší drahé Prahy! Ta nejbližší povinnost, kterou nám láska k ní ukládá, je svědomitě vykonání volební povinnosti tuto nedělit!

N E K R O L O G Y

MgPh. Jan Hellich.

19. I. 1850 — 30. IX. 1931.

Zeměl velké regionální pracovník v oborech, které se nyní shrnují pod názvem vlivství. Z přírodních věd výhled, dospěl pravěkou archeologií až k vynikajícím pracím historicko-topografickým a genealogickým. Vynikající pracovník v občaných funkcích, použil svého vlivu, kdykoliv šlo o záchranu některé z památek v okrese jeho působnosti.

Helich dovedl spojovati zájmy veřejné s kulturními potřebami Poděbradska a za dlouhou dobu své veřejné činnosti vykonal sám tolik, co jinde nezmožná ani řada korporací. Stačí uvést jen Museum Poděbradské, které sebral sám svým vlastním nákladem a daroval rodnému městu; archiv Poděbradský, pro nějž vyvolal vhodné místnosti a jež sám uspořádal — to jsou trvalé pomníky jeho nezištné a obětavé práce kulturní.

Jemný, taktivní, vždy ochotný ke všem obětem pro dobrou věc, bezpříkladně pilný až do posledních dnů svého života — to byl snáš pan lékařník Jan Hellich.

Buď čest jeho památce.

A. Stocký.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 68.622; VII.—1931.

OBSAH ČÍSLA 5-6: Staveniště banky Union. — Případ fresek u sv. Jiljí. — Dr. Václav Wágner: Konzervace nástěnných maleb (s vyobrazením). — J. Š.: Nutné opravy chrámu karlského (s vyobrazením). — Dr. Hana Frankensteinová: Nové objevy Myslbekovy práce v Praze. — Dr. Ludvík Svatoš: Patronátní právo a dnešní stav filiálních kostelů. — Zprávy z venkova: Dr. E. Poche: Učiňte něco pro zachování býv. kláštera v Mariánské Tejnici (s vyobrazením). — Zprávy z klubu: Výroční valná hromada. — Referáty. — Poznámky. — Nekrolog.

Odpovědný redaktor Fr. Kovárna, Praha-Smíchov, Hřebenka 1262. — Redakční rada: V. Birnbaum, A. Birnbaumová, A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wágner, Zd. Wirth. — Otiiskování článků pouze a udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Motecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova ul. — Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XV. (1931)

ZA REDAKCI ODPOVÍDÁ

DR. FRANT. KOVÁRNA

V PRAZE 1931

NÁKLADEM KLUBU ZA STAROU PRAHU

TISKEM GRAFIE V PRAZE II.

OBSAH ROČNÍKU XV. ZA ROK 1931:

Str.	Str.
Ideový boj Klubu:	
— Varujeme před stavbou Státní galerie na Kampě (Red.)	1
— Projev Klubu	3
— Zadáme rychlé postavení Státní galerie (Red.)	17
— Zákon na ochranu Malé Strany a Hradčan (V. B.)	18
— Parcelace Strahovské zahrady (Red.)	19
— Otáčivá restaurace v Seminářské zahradě (Red.)	19
— Staveniště banky Union (V. Wágner)	33
— Příklad fresek u sv. Jiljí (V. Wágner)	33
Praxe a organizace ochrany památek:	
— Ochrana památek a ochrana domoviny (Dr. A. Birnbau-mová)	10
— Patronátní právo a dnešní stav filiálních kostelů (JUDr. L. Svatoš)	31, 37
— Konservace nástěnných maleb (V. Wágner)	34
— Opravy interiérů v Čechách 1930 (V. Wágner)	6
Pražské památky:	
— Otázka spodních vod na Hradě (Ing. B. Bartošek)	4
— Nově objevené Myslbekovy práce v Praze (Dr. II. Fran-kensteinová)	37
— Petřínská komunikace (Arch. B. Hübschmann)	20
— Vodní toky v Praze a jich význam pro regulaci města (Ing. E. Schwarzer)	22
— Neutěšený stav chrámu sv. Cyrila a Methoděje v Karlíně (J. Šámal)	10
— Nové opravy chrámu karlínského (J. Šámal)	36
Zahrady:	
— Zahrada býv. kláštera Anglických panen (Dr. A. Birnbau-mová)	27
— Zachraňme alespoň zeleň vnitřní Prahy (J. Veselý)	25
Venkov:	
— Ohrožené kostely v Čečovicích a v Loučné Hoře (Dr. E. Poche)	13
— Učiňte něco pro zachránění býv. kláštera v Mariánské Tejnici (Dr. E. Poche)	41
Referáty	14, 32, 46
Nekrolog	48
Poznámky	47
Z Klubu:	
— Výroční valná schůze za rok 1930	42
Z redakce	16, 32